

WIBORGS NYHETER

Redaktionsbyrå var fordomsdags: Salakkalahtig. 9. Telefon 3 36 – Redaktionstid kl. 8 – 12, 7 – 12.
Kontor och expedition: Salakkalahtig. 9. Telefon 3 24 – kl. 9 – 14.

Nr 1 Huvudredaktör: Hans Andersin

Redaktör: Helena von Alfthan

MÅNDAGEN DEN 7 JANUARI 2008

220 år sedan flickskolan grundades! "Kinis" egen berättelse om 149 av de åren

I senaste nummer av WN presenterades rektor G. Wald. Wahlroos och Svenska Lyceum i Wiborg. Nu är Svenska Flickskolan i turen liksom dess rektor Ingrid Borenius, denna gång i var sin artikel.

Per Erik Floman

*"För henne ler lifvet skönast,
som väl vet hvad hon vet"*

Med detta vackra motto, som stod att läsa ovanför ingången till skolans "bönsal", inleder rektor Ingrid Borenius, de svenska skol flickornas i Wiborg avhållna och respekterade "Kini" sin korta historik över Svenska Flickskolan i Wiborg. Den omfattar tiden 1788–1937 och ger en sakkunnig beskrivning av skolans mångskiftande öden och slutliga upplösning. Historiken är emellertid bara en del av den märkliga bok, som Ingrid Borenius ägnat en oändlig forskarmöda: tolv sidor, som följs av uppgifter om medlemmarna i skolans ledande organ samt lärarkåren. Och framför allt av en 115 sidor omfattande matrikel över samtliga elever sedan grundandet!

I stället för att redaktionellt redogöra för den jubilerande skolans öden väljer WN att citera den Boreniuska berättelsen i sin helhet. Skildringen får därigenom sin äkta smak av autenticitet och tidsatmosfär och samtidigt blir den ett monument över författarinns forskarmöda. Redaktionen har tagit sig friheten att förse texten med mellanrubriker.

Bästa läsare, besinna att det Du nu får Dig sererat började hända året innan Franska revolutionen bröt ut och fyra år innan Gustaf III togs av daga....

Katarina den andras idé

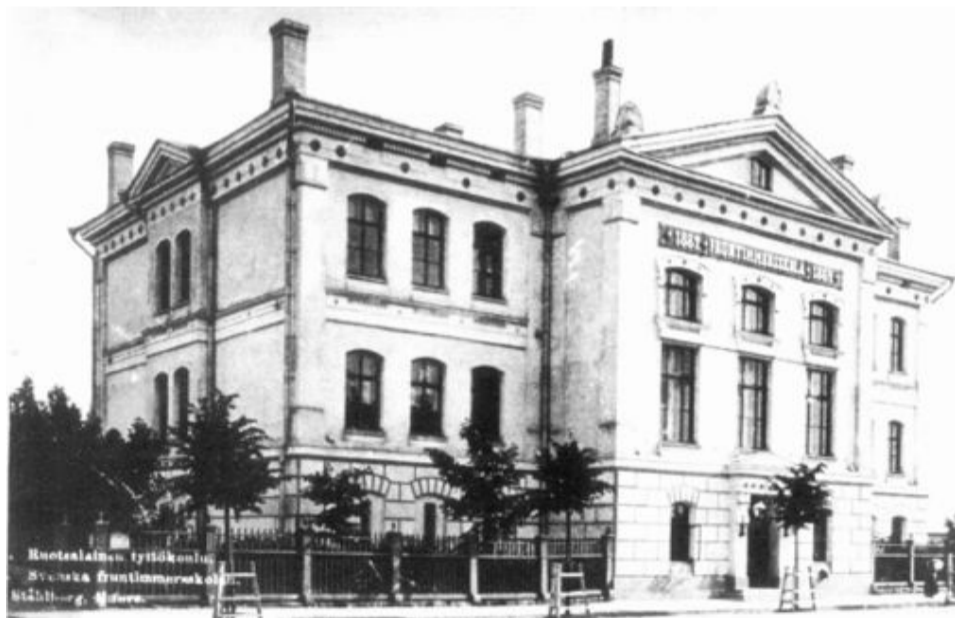
"Tack vare kejsarinnan Katarina II:s intresse för upplysningens spridning inom alla lager i hennes vidsträckt rike, till vilket även Gamla Finland hörde, grundades detta gamla läroverk år 1788. Det torde icke kunna förnekas, att ett arbete har utförts, som betecknar en betydande insats i vårt lands kulturhistoria. Redan det faktum att Wiborg från och med nämnda år ägde en offentlig skola för flickor, då ännu intet annat land i den skandinaviska Norden, ej ens Danmark, hade en sådan, visar ett stort intresse för andlig odling i handelsstaden Wiborg. Det tillskrives nämligen vår stads vakna borgerskap att det blev en verklighet av denna skola och att den ej stannade på papperet, som många andra av Katarina planerade skolor. Upplyst, vidsynt och i bästa mening demokratiskt gick man härvid till väga i det att undervisningen enligt skolans första organisation var fullkomligt fri för alla, ingen skulle på grund av fattigdom vara utestängd från bildningens skatter. År 1800 visade sig dessvärre en reaktionär tendens i det att terminsavgifter infördes, och i medlet av förra seklet höjdes de enkom för att, som det hette, "enkelt folks barn icke skulle ha tillträde till skolan." En kortare tid förekommo icke ens friplatser. Om vi i våra dagar icke hava fri undervisning enligt Katarinas plan, är dock antalet friplatser obegränsat, så att medellöshet icke utgör ett hinder för bildningens inhämtande."

De första demoisellerna

Här ska vi inskjuta en liten förteckning över Demoisellenklassens allra första elever z"...vilkas namn äro kända":

Foto taget 28.4.1933 av "ättorna" på skolgården. Flickorna fr.v. Maj-Lis Nordström (skymd), Anita Söderlund, Thelma Starckjohann, Barbro Siemen, Rita Mouritzen, Saga Savander, May Liljeroth, Brita (Pixon) Liikkanen, Dagmar Wasenius, Erna Engström, Elly Zeidler, Birgit Segersven och Ami Mosander. (Fotot insänt av Brigitte Otto)

Skolhuset, invigt 1885, fotat innan träden växt sig lummiga.

Nämnd vt. 1788: Elisabeth Luedecke 15 år	
Nämnda ht. 1788:	
Fredrika Hultovius	13 år
Helena Berg	12
Catharine Kuhlberg	14
Dorothea Greve	10
Elisabeth Schröder	10
Ulrika Hesse	11
Catharine v. Guenzel	10
Elisabeth Kreijer	13
Kristina Lado	11
Catharina Nigraeus	13
Anna Starck	11
Helene Strähmann	10
Sara Philipaeus	13
Charlotte Stubbe	13
Catharina Stegman	9
Jakobina Philipaeus	12
Johanna Hesse	9
Anna Philipaeus	10
Elisabeth Edlers	12

Anna Brandt	6
Nathalie Dannenberg	10
Anna v. Tawast	9
Anna Hornborg	8
Catharina Wulfert	9
Johanna Örn	9
Eleanora Brockmann	8
Eva Wurm	8
Sofie Unholz	8
Sofie Greve	5
Dorothea Dannenberg	9
Anna Podgornaja	12
Katarina Podgorjnaja	9
Anna Couper	7
Natalia Schukoff	9

Den här listan illustrerar verkligen det mångkulturella samhälle som Wiborg var vid denna tid.

fortsättning på s.5

Ur innehållet

Bland jubileerna märks Handelsgillet i Wiborg 120 år (Sipponen, s.17 och Floman s.16), Svenska Flickskolan 220 år (Floman s.1), Östsvenska kvinnoförbundet 90 år (Biström s.10), Wiborgs Sångarbröder 110 år (Andersin s.9) och Dikoni 10 år (Sandelin s.6).

Reportagen är representerade av ett besök hos Trafo i Viborg (Andersin s.11), på Charlotta Bouchts utställning i Helsingfors (Andersin s.3), Relandramas besök i Viborg (Floman s.2), besök på stället för farfars hus på Biskopsgatan (v. Alfthan s.23), avtäckningen av Väinämöinenstatyn i Monrepos (Knapas s.8) och Wiborgs svenska skolelevs möte i Helsingfors (Floman s.2).

Tidsbilder från gamla Wiborg har vi i Anna Forsténs minnen från frihetskriget (Rothe s.19), i Modeens (s.18) föredrag om Napoleontiden och i berättelsen om en skandal i Wiborg år 1848 (Andersin s.15).

Aktuella projekt i Viborg beskrivs i artiklarna om Sorvaliprojektet (Andersin s.7), och det storstilade finska byggprojektet i Papula (Andersin s.8).

Historier från kriget har vi i artikeln om hur en stol förlorades men kom tillbaka (Floman s.15) och i några bokrecensioner (Geust s.21)

Familje- och personporträtt finns i artikeln om Flickskolans rektor "Kini" Borenius (Floman s.4), fotografen Fredrik Diehl (Sundholm s.12) och konstnären Victor Svaetichin (Karlsson s.14).

Ett fotografi från avslutningen av en danskola på 1930-talet presenteras med minibiografier (Andersin s.22). Olga Richards stiftelse presenteras på s.13 och en av Helga Pelkonens lovsånger till det gamla Wiborg på s.3.

Ett ganska kvinnodominerat nummer av WN!

Kära Läsare

Blir det nya året 2008 ett Gott Nytt År för Viborg? Faktum är att mycket nytt håller på att ske i staden. De nyrenoverade Lallukka- och Weckroothusen håller på att fyllas, ett nytt kongresshotell skall äntligen stå färdigt vid Salutorget, byggnadsbolaget SRV skall få sitt första höghus i Papula klart för inflyttning. Salutorget saneras etniskt, estetiskt och ur säkerhetssynpunkt. Det finskriska Sorvaliprojektet går in i sitt praktiska skede. En utställning om autonomitiden (1812–1917) i Wiborg öppnas på slottet. Finns det något mer att önska?

Jovisst, önskelistan är lång: Slottsgatan och många andra gator och torg kantas av ruiner och orenoverade hus, Monrepos' byggnader ruttnar i kapp med tiden, gatorna är fulla av livshotande håll, trappuppgångar och entréer

till husen är i erbarmligt skick, också de andra begravningsplatserna än Sorvali är i skandalöst skick och så vidare i det oändliga. Wiborgs Nyheter gör sitt bästa att rapportera allt viktigt och positivt som sker i den gamla staden utan att glömma avigsidorna. Huvudinnehållet i vår tidning blir dock färgat av nostalgiska resor – både i tiden och i verkligheten – till det gamla historiska Wiborg och dess invånare.

Utgivare av Wiborgs Nyheter är Föreningen 7 januari r.f. Teamet "Tidningshuset Wiborgs Nyheter" är detsamma som föregående år med Annika Helkama-Tötterman som "verkställande direktör", Hans Andersin, som "huvudredaktör", Rainer Knapas, som "redaktör för historiska avdelningen", Marianne von Wright, som "redaktör", och Helena von Alft-

han som "redaktionssekreterare". Huvudredaktören emeritus Per Erik Floman har åter bidragit med ett stort antal artiklar och bilder. Nya skribenter dyker upp varje år såsom Viktor Svaetichins svärdotter Ulla Karlsson, den wiborgska fotografen Fredrik Diehls barnbarn Fransisca Sundholm och Östsvenska Kvinnoförbundets f.d. sekreterare Gunvor Biström.

Vi tackar våra skribenter, bildleverantörer och annonsörer!

Redaktionen

Redaktionens adress:
c/o Annika Helkama-Tötterman
Mellstensv. 9, 02170 Esbo
tfn 0400-414 308

Vi firar 7-januarisoaren

lördagen den 19 januari kl. 18.00

på Riddarhuset
Riddaregatan 1

Frack el. mörk kostym

Balen med anor
1835 - 2008

Wiborgska elever ger inte upp!

I senaste nummer refererades de wiborgska lärdomsskolornas avslutande, sista kamratträff. Mellan raderna kunde man emellertid ana att det på svenskt håll fanns ett sug att fortsätta med denna tradition, trots att våra finska vänner kastat in handduken. Ludvig kommer att tänka på rektor Zappis visdomsord i tiden: "Gamla gardet dör, men ger sig inte!"

Tack vare de oförtröttliga arrangörerna Gunni Biström och René Lardot, som redan praktiskt taget ensamma stått för avslutningsfesten, blev det fest i alla fall: "Wiborgs svenska skolors värfest" gick av stapeln den 31 mars 2007 på Handelsgillet (i H:fors).

Poängen var att folkskolisterna, de ca 75-åriga juniorerna, inbjöds att delta i fröjderna. Resultat: nästan 50 elever av olika kaliber ställde upp och det blev en särdeles animerad tillställning.

Ett av de recept som de svenska skolorna brukat föredra, är att minimera programmen: inget festföredrag och ingen patetik – men desto mera pratsam och varför inte lite nostalgisk samvaro. För planering och arrangemang stod ovannämnda garvade parhästar, med bravur assisterade av Magnus Wangel som snapsviseledare samt Margita Saris, Barbro "Lucia" Wallgren och Kathi Zeidler.

René Lardot hälsade välkommen

och såg framför sig sex gladlynta bordalag med stark damdominans. Endast 8 herrar, därav 2 lyceister, fanns på plats, men de trivdes väldeliga bland charmanta flickskolister, ungdomliga samlyceister och spralliga folkskolister. Menun var lækker och det enda programmet var sång på 4 språk, exekverad av en elitkvartett ur Akademien, stilige herrar ur barnbarnsgenerationen, i frack.

Dagens konferencier, för 70 år sen ut ur lyceet och in i Akademien, presenterade kohorterna för varandra. Akademien grundades 1838 av Fredrik Pacius, vars son Eduard, stadsingenjören jämte barn var wiborgare. Fruntimmersskolan ståtade med årtal 1788 och det gymnasium som blev Svenska Lyceum i Wiborg var nästan årsbarn med kören, 1842. En av sångarna, Sebastian Perret, kunde stolt meddela att hans förfäder immigrerat ifrån Schweiz till Wiborg.

Den första sången, "Ack om jag vore kejsare" fick man fritt uppfatta: rolig förstamajsång eller parodi på hr Vladimir Putins ambitioner. – Den finska sången "Sirkka" av Armas Järnefelt, musikaktiv i Wiborg, besjög egentligen skolfliten genom Lafontaines fabel "Syrans och myran": Vid den tredje sången ersattes ryskan av franska i Fougstedts arrangemang av "Les compagnons de la Marjolaine". Men den fjärde och tyska hade

en särskild adress: det blev "Nur im Herzen", varmed vi hyllade dagens hedersgäst, Irene von Graevenitz, som vid 99 år alljämt ägnar sig åt naturdyrkan i Lappland och Unicef-arbete, som en fortsättning på livslång verksamhet för sina medmänniskor. Serenaden hade valts med tanke på "Ires" rötter, ty den uruppfördes i Finland 1885 i Universitetets solennitetssal inför det ryska kejsarparet.

När kören avslutad med "Hej dunkom så länge vi levom!" fortsatte samvaron länge och ystert under trivsamma former.

Männe vi inte fortsätter – så länge vi levom?

Ludvig i vimlet

En skål för Wiborg! René Lardot hälsar wiborgarna välkomna. Foto: Atelier Nyblin.

Hedersgästen Irre, 99, med fr.v. Ingeborg Hildén, Carl Gustaf Wolff, Gunvor Biström, Kathi Zeidler, Per Erik Floman, Eva Stewen och René Lardot. Foto: Atelier Nyblin.

Relandrar på skräddarsytt Viborgsbesök

I mitten av juni 2007 besökte 33 medlemmar av släkten Relander Viborg för att grundligen bekanta sig med sina fäders boningar. Det var sönerna till bröderna Henning "Repo" och Berndt "Lulu" Relander som jämte familjer ville bekanta sig med den miljö

där deras fäder, farföräldrar, Hjalmar och Maggie Relander samt farmors cloubergiska förfäder levat och verkat. WN:s reporter, som råkar vara släkting (småkusin till bröderna H. & B.), hade det angenäma uppdraget att presentera staden och dess förlutna för de tre, mycket engagerade generationerna. Intresset var genuint, deltagarna kom bl.a. från Genève, Bryssel, Paris, Malmö och S:t Petersburg och det fjärran Åbo .....

Det digra programmet utgick från studiet av miniatyrmodellen i Villmanstrand, färd längs landsvägen invid Saima kanal och via Viborgs nya ringväg och Papula till Viborg. Den första dagens program omfattade besök vid Peter den Stores samt Tyrgils Knutssons statyer jämte historiska vyer. Som en kuriositet kan nämnas att det pågick en mycket hörbar, dunkande rock-konsert på Slottets gård. Efter en sprallig och utmärkt serverad supé i källarkrogen Slavianskaja Trapeza vid Södra vällen improviserades klockan halvt på natten en oförglömlig guidad hemvandring i den tysta, sovande staden, i trotskt sommarnattsljus.

Hela söndagen, 17 juni, besågs staden till fots och buss. Det började med kvarteren utmed Torkeln och Karjaportsgatan, besök på Slottet,

die Festungs södra delar och särskilt grundligt kvarteren där de relanderska vingslagen från fornstora dagar kunde förnimmas. Läsaren må betänka att farmor Maggies pappa Oskar Clouberg, hr kommunalrådet och bokhandlaren, bodde i det trähus vid Torkelns och Torggatas hörn som 1910 blev Finlands Bank, att farföräldrarna bodde i Nordbankens hus vid samma Torggata, vid vilken bank farfar Hjalmar Relander var direktör, och i följande hus, Sparbankens i Wiborg, var det farmors bror L.O.A. "Berti" Clouberg som var högste chef, vartill noteras att farmor Maggies farfar Carl-Gabriel varit med om att 1845 grunda denna bank och varit dess första vd ...

Självfallet besöktes Petri Pauli kyrka, efter en väloljad måltid i det trevliga kabinettet på Runda Tornet. I buss besågs pappornas Svenska Lyceum, Konstmuseet (till vilket man ej mera kommer med buss) och naturligtvis det Relanderska landshövdingenspalatset. Nya domkyrkoparken, Aaltos bibliotek och älgen följdes av rundtur genom de vidsträckt och främmande östkvarteren. På hemvägen ordnade reseledaren Martin Relander, som stått för ett imponerande planeringsarbete, en frågetävling som checkade deltagarnas wiborgskunnande, varvid

Den Relanderska klanen 17.06.07 vid Tyrgils Knutssons fötter. Foto: Mikael Relander.

de sju barnen utmärkte sig som mikrofonreportrar.

En fantastiskt trevlig och intensiv

resa, tyckte också WN:s pratsamme reporter

Pjotr Jarlovitsch

ALFTA I kv

Sie ja mie
minne vie
meijän tie
sinne vie
taloon Italiassa
viiniä maljassa!

www.taloitaliassa.fi

”Nya” sjunde januari 60 år

För 60 år sedan, 1947, firades den första 7 januarisoarén efter kriget på en allmän lokal. Denna nya 7 januarisoaré gick av stapeln på Fennia med över 400 personer närvarande. Helga Pelkonen (f. Hultin) hade skrivit en dikt som lästes upp vid festen. Vi återger den här in extenso.

Här kommer med ångande korvar igen, er Makkara-Matti, er hänsvunne vän, som stod varje natt med sin vagn på parad, vid Torkelsgatans esplanad. Jag drogs hit av doften från vår gamla stad, och välkända ansikten ser jag i rad. Så därför jag ville i kväll bli er gäst, — — — fast korven är lagad på häst.

Förr satt vi i av haviska ljus i gamla, förvittrat historiska hus. Vi gnuggade nuna och händer och bål med Havis prima gula tvål. Lokalpatrioter till liv och till själ, vi trivdes bland Pantsarlarksvallarna väl. Det faller sig svårt att förklara det där, som kallades sta'ns atmosfär.

Och möttes man över en rykande kopp, så hade man Waittinens kringlor som dopp, Pursiainens kakor av känt fabrikat, Karjaportis krans med succat. Kanske Svartsröms kanelbullar, färska för da'n, eller Rönnbloms små kakor av fin marzipan och äppeltårta, frasig och fet som en gås, från Lunds bageri, förstås.

Se'n urminnes tider en stor garnison, bevarade Viborg en trogen passion för klirrande sporrar och flott uniform, officerarnas flax var enorm. Wilhelm Thesleff, löjtnanten, var kvinnornas man, för bröderna Breitenstein flickorna brann. Men Öhquist och Tuompo i spårena gick med Horn, Hägglund, Hagelberg, Blick.

Mosander var välkänd som prost och liturg, och Peterson var alla tiders kirurg. Ja, läkare fanns för ens syndiga kropp, för buk, bak, pedaler och knopp. Där fanns Röönparj och Raanparj och Rinari, Raats, von Numers, som bodde i trakten av Tahts, Jusélius, Schroderus och Schröder och Gadd och därtill en lång, lång sladd.

Bland kvinnliga, tidstroga typer i sta'n satt flitig på Nordbanken Tilly Avellan, som talade finska på sitt eget vis, starkt kryddad med mången sottis. En prydnad fru Mustonen var för sitt kön, högbarmad, högklackad och mörkhårigt skön. Och fru Bertha Witting med kvicksilver i, hon sprudlade gallisk esprit.

I moder från tiden, då sekler var ungt, med flor och paljetter och parasoll, så lugnt, gick värdig och välpipad, fru Ida Schwindt i skenet av Fritzens flint. Ekonomisk och sparsam i och i smått, hon vred på var slant som en tvättakta skott. Som donator dock världen med häpnad hon slog, när till sina fäder hon drog.

Där levde teater och konst och musik i jordmån, så fruktbar, en tillvaro rik. Tant Ester med skalorna uppväckte först vår sant musikaliska törst. Och Frida Sergeieff, vår sångnäktergal, som skänkt oss sin konst i salong och i sal, hon har än en stämma, som klockor så ren. Ja, Frida är ett fenomen!

Båda affärshusen, Hackman och Alftan, de hade vid rodet en strong veteran, tvenne kommerseråd, ståtliga, grå, gentlemän, fina som få. Ja, staden, den var uppå hansa-anor rik, vars patina lädde vid många butik, där handeln var hobby i lust och i nöd och ej blott ett levebröd,

En urmakarfirma från stenålderns dar var bröderna Elfström, den troget stod kvar. Där botades ”urvärk” för torp och gemak. De gossarna kunde sin sak! Men snett mittemot firman Starckjohann låg, som hela Karelen med spikar försåg. Energisk affärsman med sisu och mærg. Det var gubben Hallenberg.

Schkurat-Schkuropatskij, hon sålde halva, frukt, fikon och dadlar och skär pastillå, så skön som en yppig cigarrask-reklam, en smart, men shirokaja dam. Av samma kaliber var också Serow, men oöverträffad var Schavaronikoff. Och charkuteriernas konung, Pekoff, var gjord utav samma stoff.

Herr Weinstein, affärsman med stilig figur, han arior drog som en sann trubadur. En gång, när på scenen han gol som en gök, gick tyglagret opp i rök! Notarius publicus log generöst mot kvinnan med stort K och skrann graciöst på skönskrinningsskridskor i korpsvart trikå, en levnadskonstnär som få.

På gillet tog herrarna ofta en nubb. På tiljorna stod vår Klubb och spelade farser, revy, operett med stjärnor, statister, subrett, Där strålade Engström, Wegelius, Fält, mere noble, fru Ester, som hjärtan har smält, och Landsdorff och Tanya och många, många fler, som mer ej bland oss vi ser.

När klockan i tornet på natten slog fem, hade ”Luuperi” farit med vossikka hem. Och Makkara-Matti på stelfrusna ben drog hemåt och mötte Allén. Då sovo så gott både Brunous och Wahls, Relanders och Björkstens och Qvists, Vesterdahls, Peranders och Lybecks, Alftans, Ottelins, och balen var slut hos Selins.

Spårvägstrafiken var lugn och förnäm, man åkte bland plebsen och crème de la crème. Och alla kom på utan slagsmål och skrik, — — — och trissan var änglalik! Från torget man ofta en åkare tog, som smått familjärt uppå smilbandet drog, när torggumman ropade, fryntlig och fri: ”Vie mammalle terveisii”

Sjunde januari man ställde till bal i glittrande gala i rådhusets sal. Där svängde eliten av stans societé i vals med jeunesse dorée. Där bjöds på teater och fint lotteri. Juveller och dräkter var demier cri, ”Die geehrten Damen” ur stadens nobless fick kassa och finfin press.

Nu skall denna fest som en skön Fågel Blå ur tidernas osande aska uppstå. Så väcker vår prövade generation till liv en förnäm tradition. En tanke, som föddes i fjol hos Paul Bruun i nätternas vaka uti hans paulun, har vuxit sig stark till en värdig idé. Väl gjort, gamle bal-chevalier!

Här står jag, ett spöke från sällare dar, och Viborg, vårt Viborg, det finns inte kvar. Det sjönk som Atlantis i stormvägens famn, och rödda vi viska dess namn. Men här finns ju Hackmans och Gräsbecks, Hultins samt Ekströms och Veisterås, Horns, Gadolins och Lindbloms och Segersvens, Wagers också, så här har vi Viborg ändå!

H. G. P.

Skönhet i förfallet

Vi har ju vant oss vid att man förfasar sig över förfallet i Viborg. Förfallet fortsätter i de centralaste och äldsta delarna av staden medan man på sista tiden ser det ena stiliga huset efter det andra resa sig på annat håll i staden. Också restaureringen av gamla förstörda hus såsom det före detta Weckrothska palatset invid gamla rådhus-torget och Lallukkas hus företer en pietet och precision man kanske inte väntar sig. När jag träffade fotokonstnären Charlotta Boucht på tåget på hennes första resa till Viborg berättade jag för henne om alla historiska sevärheter som staden är så full av.

Charlotta gjorde två andra resor till Viborg inte för att fotografera det vad vi gamla wiborgare värdesätter utan, hör och häpna, just förfallet.

Charlotta Boucht hade till sin utställning i september i Galleri Krista Mikkola valt 16 av sina fotografier i stort format från Viborg. Man måste motvilligt medge att hon lyckats fånga skönheten i förfallet. Ovanliga motiv, bildvinklar och färg- och ljusspel fascinerade en. Varje tavla är ett konstverk!

Vi får ju hoppas att utvecklingen i Viborg inom de närmaste 20 åren kommer att eliminera motiv av detta slag. Då blir Charlottas fotografier dubbelt så värdefulla! Tack för en charmfull utställning!

HA

RÄTTELSE

I artikeln ”Vad hände sedan?” i senaste nummer av Wiborgs Nyheter sid. 16 och 17 sägs på ett flertal ställen att personen i fråga blivit student från Svenska Flickskolan eller Privata svenska flickskolan. Det riktiga i de flesta fall är Svenska Flicklyceet (Bullan). Texten om Rita Funck fortsätter utan synligt avbrott med texten om Hans Gerlin.

Pia Möller f. Thesleff vill göra ett par rättelser i fjolårets artikel ”Promenad längs Karjaportsgatan”. Rättelserna gäller släkten Thesleffs hus Karjaportsgatan 12.

Efter Nicolai Thesleff övergick huset inte till Woldemar Thesleff, såsom det stod i artikeln, utan i arv till Nicolais son Victor Thesleff, Pia Möllers far. Victor Thesleff hörde till släkten Juustila-gren. Det var således släkten Juustila-gren som ägde huset och bodde där, inte den Kavantholmska. Redaktionen beklagar felet!

RTL-TRAFO

RTLs dotter Zao Trafo med 200 damer lindar dagligen i Havisviken i Viborg.

Vill du veta mera? Ring Vova Ilivitzky i Helsingfors, telefon +358 40 900 2172

Ingrid "Kini" Borenius

Wiborgsflickornas hängivna rektor

Per Erik Floman

Ingrid Borenius', som vi i fortsättningen ofta kallar "Kini" – det kära namn som hennes elever och vänkrets föredrog att använda – båda föräldrarna tillhörde, för att citera Victor Hoving, "mångsidigt begåvade släkter". En kort presentation av dem må inleda denna betraktelse.

Kinis far var kommerserådet Carl Ferdinand Borenius (1847–1918), kallad "Rola". Hoving kallar farbror Rola för affärsman men främst konstnär. Han var en omtyckt sällskapsmänska, skrev verser, reciterade och höll eldfångda tal. Och han går till musikhistorien som kompositör till visan "Vinden drar, skeppet far".

Hans far var enligt släktingarna rektorn för Borgå gymnasium, efterträdare till J.L. Runeberg, sedermera domkapitelsassessorn Alexander Ferdinand Borenius (1808–1881).

Rola hade en bror Henrik (1840–1909), jurist och hög ämbetsman med statsråds titel. Han hade även musikaliska intressen och hade tonsatt ett flertal kompositioner. För gemene man är den mest kända "Nylänningarnas marsch", ni vet den där som börjar med orden "Det stormande havets mäktiga sång..."

Rolas barn Ingrid och hennes bröder Carl Einar och Tancred blev kända kulturpersonligheter. Einar (f. 1877), som Hoving berättar mycket om, sägs ha varit extremt begåvad "och aldrig svarat fel på en fråga i skolan". Han gick i Svenska Lyceum i Wiborg 1887–1895, blev filosofiedoktor och tjänstgjorde i stora affärsföretag innan han blev diplomat och legationsråd.

Brodern Tancred (1885–1948) gick

i vår skola 1895–1902, blev filosofiedoktor och professor och en internationell kändis som konsthistoriker. Han verkade främst i England som professor vid Londons universitet, gav ut vetenskapliga böcker, var ansvarig utgivare för Burlington Magazine och hade tillfälligt även diplomatiska uppdrag.

Den alfthanska biten

Oartigt nog har de boreniuska herrarna nu kommit att presenteras före Kinis möderne. Där uppträder den urwiborgska släkten Alfthan. Den förste wiborgsalfthanen hette Abraham Johan och var född 1733. Efter honom skiljer man mellan 4 släktgrenar, av vilka den som nu inträder på den Kiniska scenen är "Ferdinandlinjen". Läs om den i WN 1998, författare Marianne von Wright, f. Alfthan.

Ferdinand (1822–1889), grundare av firman Ferd. Alfthan 1879, disponent för Havis Ab, var gift med Adele Kuhlström och de hade 13 barn, varav dottern Olga (1854–1924) skulle bli Kinis mor. Familjen bodde i Havis och i den stora barnaskaran, varav 3 dog som barn, finner vi bl.a. Ferdinand, konsul och kommerseråd, Molly, g.m. statsrådet August Ramsay, Esther (f. 1868) g.m. tysklektorn Karl "Kutscher" Höckert, Toni (1870) gift Grönroos, lärarinna i teckning vid Flickskolan.

Det kommer senare att framgå att Kini och moster Esther var mycket goda vänner, ålderskillnaden var bara ett tiotal år.

Det må nämnas att Olgas bror Ferdinand i sitt andra gifte med Gerda

Lindenwald hade 4 barn som de äldre läsarna av WN säkert minns: generaliskan Brita Öhquist, Ferdinand, seglaren och affärsmannen, Torsten och Helena, gift Helkama. Dessa fyra var sålunda Kinis kusiner.

Pedagogen Kini och hennes livsverk

Ingrid Margaretha Borenius föddes den 9 mars 1879 i Wiborg. Hon dimitterades från Svenska fruntimmersskolans högsta klass år 1895, märk väl vid bara 16 års ålder. Redan inom ett år tog hon som privatelev vid Normallyceum i Helsingfors studenten! Så började hon studera och år 1900 blev hon fil.kand. med utmärkta vitsord. Samma år promoverades hon till fil. magister.

Under studietiden hade hon vistats ett år i Lausanne i Schweiz för språkstudier. Det var alltså en välutbildad dam som avlade pedagogie-examen efter auskultering, redo att bli språklärarinna.

På sidan om dessa yrkesstudier hade hon fått musikundervisning, kanske den boreniuska musikaliteten, och hon fullbordade detta vid musikinstitutet i huvudstaden för att sedan slå sig ner i Wiborg och därmed började hennes långvariga lärarkarriär. Först verkade hon som privat musiklärarinna och vikarierande språklärarinna vid stadens svenska skolor, 1907 vid Svenska Lyceum och 1908–1911 vid Svenska fruntimmersskolan.

Våren 1911 utnämndes hon till ordinarie lärarinna i franska och svenska vid sistnämnda läroverk. Därmed inleddes hennes pedagogiska livsgär-

Kumpanerna Esther och Ingrid i yngre dagar. Fotot insänt av Annika Helkama-Tötterman.

ning som skulle pågå vid samma skola ända till år 1937, då skolan tvingades upphöra med sin verksamhet. Men vid det laget hade Kini varit rektor för skolan sedan 1919, den officiella benämningen var "föreståndarinna för svenska flickskolan och dess fortsättningsklasser".

Kini var en mycket mångsidig pedagog. Förutom sina huvudämnen franska och svenska finner vi henne som lärarinna i en mängd andra ämnen, särskilt under avvecklingskedet när klass för klass indrogs och pusselspelet med tillförordnade lärare måste lösas. Följande uppräknings av ämnen som Kini undervisat i, vare sig det gällt flickskolan eller fortsättningsklasserna, eller – hur hann hon med det? – lyceet, visar att hon var en verklig tusenkonstnär: franska, svenska, tyska, engelska, latin, matematik, fysik, bokföring, maskinskrivning och affärskorrespondens samt stenografi! Saknas här någonting? Ja, "värden över biblioteket". Och framför allt: föreståndarinneskapat.

Här kan man gärna citera ett par fraser ur denna tidnings hyllning den 9 mars 1939 till Ingrid Borenius' sextioårsdag: "Rektor Borenius kan i dag blicka tillbaka på en mer än trettioårig pedagoggärning inom Wiborgs svenska skolor. Det är ett mått av ovanligt pliktroget och hängivet arbete och hennes intresse har icke sträckt sig blott och bart till den undervisning som varit henne speciellt anförtrodd. Med en sällsynt förståelse för ungdomen, dess behov och önskingar, parad med blick för nyttan av rent praktiska undervisningsämnen utanför det egna facket, har rektor Borenius skapat sig ett aktat namn långt utöver hemstadens gränser, både som pedagog och som skolföreståndarinna. De ferieresor som hon under många år arrangerat, ofta med rent personliga uppoffringar, visar även hennes intresse för sina elever."

En liten sanna saga ur livet kunde illustrera på vilket personligt sätt Kini vakade över sina skolflickors dygdighet. Det var (och är) allmänt bekant att de svenska flickorna i Wiborg var extra paranta och charmiga och följaktligen rikligen omsvärmade av kavaljerer ur båda språkgrupperna. Inte minst i samband med skoldanserna. Men enligt ett par dansanta informanter måste dessa hippor på Flickskolan avslutas kl. 11, medan det i de finska skolorna skulle ha fått pågå till midnatt. Och praktiskt gick det så till att när klockan slog elva klev Kini in i festsalen, orkestern visste då att packa in instrumenten, men hon satte sig vid pianot och spelade "When the ball is over". Och så var det bara att lomma iväg.

Tid och krafter för andra värv

Trots det koncentrerade intresset för skoluppgiften hann Kini även med andra aktiviteter. 1917–1919 arbetade hon som korrespondent vid Nordiska Aktiebancens kontor i Wiborg, f.ö. den enda bank som hade sitt huvudkontor utanför Helsingfors. Ända sen 1915 verkade hon som edsvuren translator. Hon visade varmt intresse för Wiborgs svenska kultursträvanden, bland annat som mångårig medlem och sekreterare i Östsvenska Kvinnoförbundet. Hon var ordförande för Svenska Konkordias Wiborgsfilial och medlem av Svenska Folkpartiets lokala styrelse. Likaså gjorde hon en vägdans insats till förmån för ortens svenska elevhem och likaledes för det aktiebolag, som upprätthöll flickskolans fortsättningsklasser. – I detta sammanhang ska nämnas att Ingrid Borenius år 1937 publicerade en historik över sin ärevärdiga skola, till vilken anslöt sig en matrikel över dess elever ända sedan 1788. Den som läst företalet med sina källangivelser inser att det låg ett enormt arbete bakom den boken.

Denna tidnings redaktion konstaterar i sin hyllningsartikel 1939 att rektor Borenius stöd alltid varit att räkna med och hon hade under årens lopp levererat otaliga referat och notiser. Och så säger man att alla musikaliska, litterära och humanitära strävanden i henne haft en speciell vän. – Kini bodde på Vasagatan 13 i det berömda huset Eden och hennes telefonnummer var 2926...

Efter kriget flyttade Ingrid Borenius till huvudstadstrakten, vi finner henne bland annat på Esbogård, där mostern Molly Alfthan-Ramsay residerade. Tydligt hade hon god kontakt med den nästan jämnåriga mostern Esther Höckert. De gav ut en särskilt av gamla wiborgare uppskattad bok "Människor och minnen från Wiborg" på Söderströms förlag år 1940. Men trött och bedrövad över hemstadens och skolans öde lämnade hon jordelivet den 1 april år 1948.

Denna uppsats borde egentligen ha skrivits av någon som haft förmånen att uppleva Kini i den äkta skolmiljön. Det har jag inte, men jag kände henne och minns med respekt och värme hennes vänlighet, ettriga energi, ibland lite disträ, skratttrynkor kring de pigga ögonen i flitig användning.

Samhällen och byggnader kan förstöras och tas ifrån en. Men värden som består är kunskaper, moral, rikmärken för livet och gemenskapsanda. Sådana värden delade Ingrid Borenius med sig åt sina samtida.

Hela flickskolan samlad i bönsalen ca 1930. Kini tronar på katedern omgiven av några lärare.

Svenska Flickskolans lärarkår år 1937. Nedre raden fr.v. Gretchen Schulze, Ingrid Borenius, Jenny Polén, Ingeborg Lundqvist och Toni Alfthan-Grönroos. Stående Herman Hultin, Axel Wegelius, Helga Kajander, K.G.E. Mosander, Ruth Lindström, Theodor Björklund, H. Keinänen, Rudolf Ljungqvist, Bror Silvan och Väinö Stadigh.

fortsättning från s.1

Undervisning och ämnen

”Vad undervisningen beträffar, försökte man från allra första början bjuda på bästa vara. Med avseende på ämnen och metoder togs hänsyn till tidens fordringar, och de wiborgska skolorna blevo sedermera efter återföreningen med det övriga Finland, föredömen vid omdanandet av skolväsendets skick i hela landet. Att läroplanen från 1788, så fullständig den än då tedde sig, icke skulle tillfredsställa modärna krav, faller av sig självt, men under skolans hela existens hava de, som haft dess ledning om hand, varit besjälade av önskan att giva den kvinnliga ungdomen det bästa möjliga, att utrusta den för livet, varför skolan även senare varit banbrytande i flere avseenden.

Ursprungligen hade skolan blott en klass (denna dock genast delad i tre läslag eller avdelningar) och kallades ”Demoisellen-Classe der Hauptschule zu Wiburg” med tyska, vilket dåför tiden var de flesta bildade wiborgares modersmål, som undervisningsspråk. Åren 1788 – 1800 hade skolan en ”första lärarinna” som tillika var föreståndarinna och vilken det ålåg att övervaka eleverna under alla lektioner. Hennes undervisningsskyldighet bestod främst i praktiska övningar i franska språket, handarbete, teckning och katekes. I alla övriga ämnen (religion, historia, geografi, matematik, tyska, ryska, fransk grammatik och kalligrafi) undervisade lärare vid den samma år grundade gosskolan ”Hauptschule” ävensom Wiborgs gymnasium, vilka lärare fått sin utbildning vid universiteten i Åbo, Dorpat, Göttingen, Jena m.fl. Det uppges att elevantalet redan första året var 37, ehuru namnet på endast en är känt. I regel besökte eleverna skolan i tre–fyra år, fullkomlig valfrihet rådde beträffande undervisningsämnen.

År 1800 delades skolan, som från detta år kallades ”Töchterschule zu Wiburg” i två klasser, fortfarande med flere underavdelningar, och lärarinnornas antal blev två, ”första lärarinna” och ”andra lärarinna”. Eleverna tillhörde läroverket fyra–fem år. Läroämnen utökades med naturkunnskap i förening med teknologi.

Efter återföreningen 1812

Efter Gamla Finlands återförening förblevo förhållandena vid skolan i stort sett desamma, utom att en del av de mera framstående lärarkrafterna lämnade Finland 1812 och förlade sin verksamhet till sitt hemland Tyskland. Som en nyhet må nämnas att år 1826 infördes undervisning i grekisk katolsk troslära för eleverna av denna trosbekännelse.

År 1842 skedde en större omorganisation, bl.a. fick skolan då sin första ordinarie lärare med undervisningsskyldighet i religion, historia, aritmetik och kalligrafi; de två ordinarie lärarinnorna undervisade i språk (praktiskt) och handarbete (som denna tid var s.a.s. huvudämnet i skolan, i det att det upptog 24 veckotimmar i första och 22 veckotimmar i andra klassen). Manliga timlärare undervisade fortfarande i främmande språk teoretiskt. Undervisning i sång inleddes, vilken meddelades av gymnasiets sånglärare, i början utan ersättning. Namnet för skolan ändrades 1842 till ”Större Fruntimmersskolan i Wiborg” och undervisningsspråket blev efterhand svenska, men först från år 1845 blevo betygen svenskspråkiga.

År 1857 utvidgades skolan med en tredje klass, och lärarpersonalen förstärktes med en ”tredje lärarinna” och en ”andra” ordinarie lärare. Undervisningen i handarbete inskränktes till 12 veckotimmar per klass. År 1861 inleddes på initiativ av tredje lärarinna Alexandra Soldan undervisning i finska för eleverna i klass III, till år 1885 frivilligt. Hösten 1862 tillkom undervisning i gymnastik, likaså på initiativ av fröken Soldan, som härför, till sin avgång 1883 var skolans gymnastiklärarinna, den första tiden utan ersättning. Vanligt var, att elev-

Klassfoto från år 1895. Översta raden: Else Henriette Sprockhoff, Lyyli Ronimus, Märta Heikel, Marta Paul, Ina von Pfaler, Jenny Stinkel, Ester Elisabeth Niska, Danny Edith Fröjdlund, Nadeschda Baronin, Maria Petterson och Karin Wahlberg. Andra raden: Tyra Adele Lehtinen, Maria Karin Schauman, Laelia Breitenstein, Ellen Julie Elise Neovius, Berta Alina Pehrman, Vera Mentschugin, Helena Julie Fagerlund, Ingrid Schrey, Adele Johanna Tesche och Johanna Emilia Hisinger. Tredje raden, sittande: Alina Ester Kockström, Karin Rosenius, Hellin Helena Alice Caloniuss, Julie Nelly Aline Hackman, Arla Witting, Anna Alice Carolina Ehrnrooth, Siri Maria Ahrenberg och Thyra Johanna Winterbäck. På golvet: Gertrud M. Sofia Fabritius, Ernestine Vanda Maria Freese, Elsvan Mary Ahrenberg, Märtha Gräsbeck, Dagny Augusta Wahl, Alheidi Estrild Olsoni och Alice Dagmar Tikkanen.

Klass III A år 1923.

erna sutto två år i varje klass. Från år 1865 undervisade ”första lärarinna” i franska även teoretiskt.

År 1874 infördes en fjärde klass, varvid skolans lokal, där den logerat sedan 1796, visade sig vara alldeles för trång. Genom Skolrådets energi, varvid särskilt ordföranden för det samma, dåvarande hovrättsrådet Emil Forsman, visade sig nitisk, varmt sekunderad av ”förste läraren” N. Zilliacus, lyckades man genomdriva att ett den tidens krav motsvarande, nytt skolhus byggdes för läroverket, där skolan sedan hade sin hemvist till våren 1936, då den flyttade till finska klassiska lyceets annex.

Från 1886, då Staten övertog den här verkande privata finska flickskolan, blev namnet ”Svenska fruntimmersskolan” och samtidigt utvidgades skolan så att den blev femklassig. År 1919 blev den sexklassig och namnet förändrades till ”Svenska flickskolan”. Från år 1876 har skolans organisation och läroplan icke företett några särdrag utan varit i allo överensstämmande med dem, som gällt för samtliga fruntimmersskolor, resp. Statens flickskolor i landet.

Fortsättningsklasserna

År 1896 inrättades på initiativ av dåvarande föreståndarinna, fröken Ines Zilliacus, privata fortsättningsklasser, först två, från 1909 tre till antalet. Dessa inrättades ej blott med tanke på studentexamen, utan för att i allmänhet bibringa kunskaper och utbildning utöver det relativt ringa mått flickskolan hinner meddela. Dessa svenska fortsättningsklasser voro de första för kvinnliga elever till universitet ledande på orten. De äro visserligen en privat läroinrättning, men hava kunnat betraktas som Statens flickskolas livsnerv. De hava tidtals haft att kämpa med svår ekonomi, och endast lärarnas personliga oppoffringar hava under en del år möjliggjort deras upp-

rätthållande. Å andra sidan har deras privata lärarkår givit dem större experimentmöjligheter, sålunda har sådana läroämnen som huslig ekonomi, bokföreläsning, sjukvård, stenografi, maskinskrivning och affärskorrespondens tidigare förekommit på deras läroplan än på andra lärda flickskolors i landet. Under årens lopp har från dessa fortsättningsklasser 217 elever dimitterats till universitetet. För lokalinspektionen av läroinrättningen har detta läroverk sedan 1870 haft ett Skolråd, sedan 1919 benämnt Föräldråd bestående av 3–5 medlemmar, utsedda av kommunen för tre år i sänder. I denna inrättning har skolan under svåra år haft ett starkt stöd.

Fusionsdramatik

Elevantalet har varierat under alla dessa år. Kulmen nåddes hösten 1922, då 203 elever voro inskrivna i flickskolan (under de angränsande åren var antalet i det närmaste lika stort). Knappt hade emellertid toppunkten nåtts, förrän förslag började göras inom riksdagen och i särskilda tidsningsartiklar, gående ut på sammanslagning (som skäl angavs *eleverbrist*) av denna skola med ortens svenska lyceum. Denna sammanslagning blev en verklighet från hösten 1932, från vilket år en klass i sänder successivt indragits vid flickskolan, så att denna innevarande läsår arbetat med endast en klass (klass VI) och den 31 maj 1937 definitivt upphör.

Från och med sommaren 1932 hava även de ordinarie lärar- och lärarinnetjänsterna successivt indragits. Som en parallell till situationen vid morgongryningen må nämnas, att i solnedgången vårterminen 1937 skolans ordinarie lärarpersonal utgjordes av en lärarinna i franska, vilken tillika var rektor för skolan, medan undervisningen i ”vetenskaperna” meddelades av lärarna vid ortens svenska lyceum. Det arbete, som under tidernas

lopp presterats i skolans lärosalar har i många stycken varit gott. Här ha för ungdomens mål varmt intresserade föreståndarinnor verkat, främst må nämnas föreståndarinnorna Ines Zilliacus och Aino Ottelin, här hava många dugliga lärarkrafter arbetat. Elevgeneration efter elevgeneration har vandrat bort från skolorna och efterföljts av nya. Genom sin höga ålder har skolan fått uppvisa en viss kontinuitet, i det att de fall äro talrika, där fyra generationer besökt densamma (mormorsmor, mormor, mor och dotter), i några fall t.o.m. fem. Man kommer härvid att tänka på urgamla skolor i gamla kulturländer, där en liknande företeelse kan påvisas.

Aktiviteter utanför läroplanerna

Vad livet i skolan utom lektionerna beträffar, må det nämnas att även det tidtals varit rikt och givande. Skolan har haft sitt konvent med glada möten och talrikt besökta fester, vilka tävlat i popularitet med de mera exklusiva jul-

festerna. De modärna strömningarna, scouting, elevbyten med Tyskland, internationell korrespondens, hava funnit livlig genklang bland eleverna. Likaså har intresset för ferieresor varit stort, under tidigare perioder företogs då och då en sådan, och sedan 1923 har årligen en än längre, än kortare exkursion under lärarnas ledning förekommit, de längsta till Stockholm utställningsåret 1930 och till Reval sommaren 1932.

Om vi sedan går till att granska elevförteckningen för att se, vad som blivit av de över 3 000 eleverna, finna vi att idealen växlat under tidernas lopp. Dugliga husmödrar finna vi inom alla generationer. Av dem, som ”levde ogifta”, som det står i annalerna, hava många från de äldsta tiderna genom sin för perioden rätt stora bokliga bidning vunnit sin utkomst som guvernanter. Och när flickskolor grundades i andra städer av landet, var det denna gamla skola som levererade både föreståndarinnor och lärarinnor i anmärkningsvärd omfattning. Sedan kommo tider som icke mera hyllade åsikten, att ”ändamålet med all kvinnlig uppfostran är att bilda kvinnan till en värdig medlem av ett flärdlöst familjeliv, vars förnämsta stöd hon är” (rektor C. W. Ahrenberg, protokoll vid årsexamen 1860). Förvärvsarbetet har alltmer gripit omkring sig. De flesta av skolans elever har haft någon befattning före giftermålet och även som gifta eller som änkor, då det gällt att sörja för barnens uppfostran och den egna utkomsten. Vi finna bland dem nu ej blott lärarinnor utan även – och kanske mest – kontorister, sjuksköterskor (såväl vid sjukhusen som vid slagfälten under frihetskriget), läkare, agronomer, författarinnor, journalister m.m. Många äro konstnärinnor (sångerskor, målare, pianister, skådespelerskor). Bland banbryterskorna må nämnas Finlands första kvinnliga universitetsprofessor (Alma Söderhjelm), Föreningsbankens första kvinnliga biträde (A.M. Mechelein), Finlands Banks första kvinnliga kontorsskrivare (E. Ottelin), Finlands första kvinnliga stationsinspektör (E. Toikander) o.s.v.

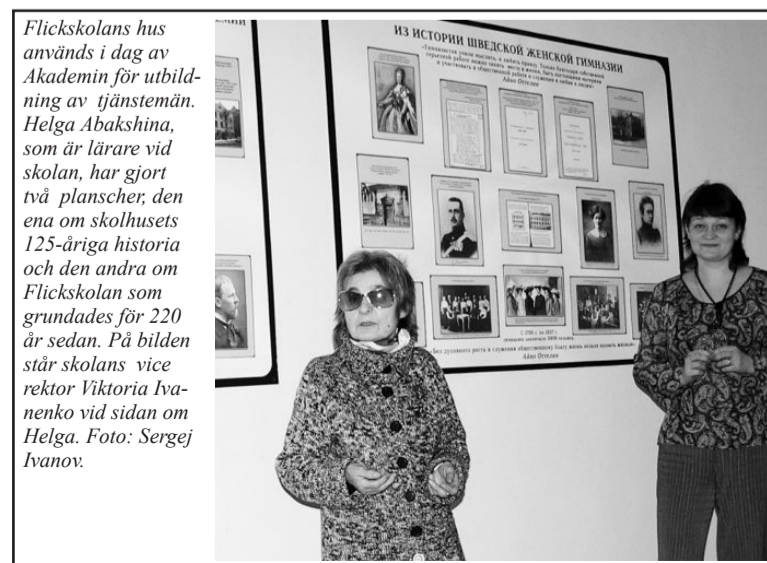
Vemodig final

Allt här på jorden är förgängligt, evigt är endast livet, som i ständigt växlande former förnyar sig. Wiborgs svensktalande kvinnliga ungdom har härför tillfälle att få sin skuldervisning på sitt modersmål vid svenska samlyceet.

Av de lärdomsfrön, som satts vid denna gamla läroinrättning, som nu upphör, har visserligen somt fallit på hälleberget och blivit nedtrampat, somt har fallit bland törnen och förkvävt, men somt har dock fallit i den goda jorden och burit rik och ädel frukt.”

De sista åren måtte ha varit smärtsamma för Ingrid Borenus, som varit tvungen att nedmontera sitt livsverk. Men ännu värre händelser skulle hon få uppleva två år senare.

Wiborgs Nyheter skyldrar med pennan för den gamla, fina flickskolan, dess lärare och elever! En särskilt stram honnör riktas till de demoiseller som läser dessa rader och vilkas livsglädje och fåring satte sin charmfulla prägel på nittonhundratrettioårets Wiborg.

Flickskolans hus används i dag av Akademin för utbildning av tjänstemän. Helga Abakshina, som är lärare vid skolan, har gjort två planscher, den ena om skolhusets 125-åriga historia och den andra om Flickskolan som grundades för 220 år sedan. På bilden står skolans vice rektor Viktoria Ivanenko vid sidan om Helga. Foto: Sergej Ivanov.

Pozlednie novosti iz Vyborga

Torget, var är torget?

Salutorget i Viborg, intill nu sjudande av liv och köpplada turister gapar tomt och öde sedan någon tid. Vi som alltid hade barnens och barnbarnens shoppinglistor med oss för att köpa mer eller mindre piratiska kopior av CD-skivor, Adidas skor och annat har nu en orsak att säga nej till barn och barnbarn. De vuxna saknar korgarna mest.

Varför försvann torghandlarna? När man frågar nuvarande viborgsbör svarar de helt enkelt: det gamla torget var en säkerhetsrisk, det gamla torget var oestetiskt och olagligt med så många piratprodukter och det var för många icke-ryssar som sålde sina varor där. Säkerhetsrisken och olaglighetsaspekten förstår vi, likaså att

den etniska brokigheten retade de ryska myndigheterna och allmänheten men "oestetisk"? Skall inte ett levande torg se ut just såhär? Svaret är att man strävar till att Viborgs torg skall vara likt våra finska torg, som ju många viborgsryssar regelbundet besöker!

Hur som helst, vi vill ha ett levande torg i Viborg och utan tvivel kommer det snart att återuppstå i någon mera estetisk, etniskt rensad och laglydig form.

HA

I maj var kommersen fortfarande livlig. Foto: Helena von Alfthan.

Konstcentrum Salmela i Viborg

Salmela gård är ett nytt konstcentrum i Mäntyharju. Centret öppnade 1990 med en sommarutställning och har därefter utvecklats med stormsteg. Bakom projektet står Tuomas Hoikkala från Björkö, av allt att döma ett energiknippe med ovanligt vida och vilda vyer.

En av Hoikkalas vildaste idéer är att öppna ett konstnärresidens i Viborg i det nyrenoverade Lallukka-huset. Avsikten är att inbjuda 4–6 unga konstnärer per år till Viborg för en period av två till fyra månader var.

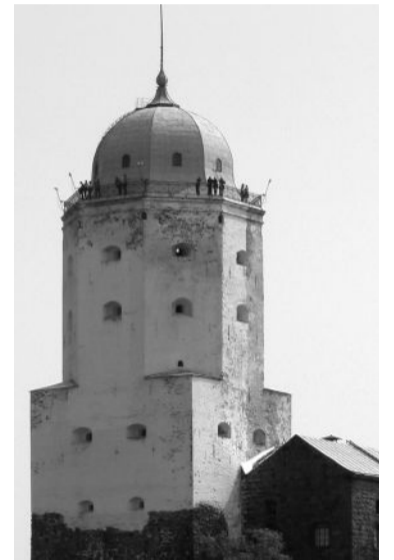
Viborgs konstnärresidens med bostadsrum och ateljéer befinner sig i andra våningen av Juha Lallukkas vackra jugendhus, i samma våning där paret Lallukka själv bodde. Huset byggdes 1904–1906. Efter kriget fick huset förfalla men började renoveras för ett par år sedan. Konstnärresidensets renovering ledes av arkitekt Riitta Vesala och den första konstnären är målaren Marika Mäkelä.

HA enligt en artikel i Karjala 21.6.2007.

Wiborgs slott – ett av Rysslands sju under?

I Ryssland pågår som bäst en landsomfattande röstning om landets "sju under". Tidskriften Vsemirnyi Sledoput koordinerar röstningen och har utsett 21 kandidater för titeln. Bland de 21 kandidaterna finns vårt kära Wiborgs slott. Ingen förs bakom ljuset beträffande slottet ursprung. I presentationen berättas att slottet byggts av en svensk härförare och tillhört Sverige och Finland under större delen av sin historia.

Röstningen sker med Internet eller SMS. När tidningen går i tryck ligger Wiborgs slott på fjärde plats. Tumarna upp!

Arkeologisommaren 2007

Viborgs stadsarkeolog Alexander Saksa har förra sommaren varit sysselsatt med utgrävningar på ställen som skall bebyggas. Två ställen visade sig speciellt intressanta: platsen för Äyräpää bastion och inne på tomten i hörnet av Gråmunkegatan och Slottsgatan, där det ännu före kriget fanns ett senmedeltida hus. På det förra stället fanns rester av bastionens och restaurang Espiläs källarvåningar. På Gråmunkegatan hittades en del föremål, källare och väggkonstruktioner från 1600- och 1700-talet.

Runebergskörens julkonsert i Viborg!

På Sibelius' födelsedag den 8 december gav Runebergskören, Borgå Sångarbröder, en julkonsert i Petri Pauli kyrka i Viborg i samarbete med stadens ryska Akademiska blandade kör. Konserten avslutades med gemensamt uppförande av Stilla natt på ryska samt, hör och häpna, med Finlandshymnen på finska och detta på ryskt förslag. – Körens julfest med damer firades på Runda Tornet. Wiborgs Nyheter hade självfallet sin rapport med på färden och våra läsare kan emotse en detaljerad rapport därom i nästa nummer.

Barnhemmet Dikoni i Viborg 10 år

Carl Fredrik Sandelin

Stämningen var god och glad men givetvis också litet högtidlig när barnhemmet Dikoni i Viborg firade sin tioåriga verksamhet med en kaffejudning för ett fyrtiotal från Finland ditresta lördagen den 11 augusti 2007. Vetskapen om det framgångsrika hjälparbetet skapade glädje. Vetskapen om alla övervunna svårigheter och det frivilliga stödarbetet inom en stor krets privatpersoner, organisationer och företag gav bjudningen en stämning av högtid.

Verksamheten fick sin början i mitten av 1990-talet när blivande diakonissor patrullerade på gatorna i Viborg och gav mat och kläder åt föräldralösa och hemlösa barn och även åt barn vars föräldrar inte kunde ge dem tillräcklig vård och omtanke. Bakom projektet stod Diakonissanstalten i Lahtis med stöd av diakonistiftelsen i samma stad.

Varför Lahtis och Viborg? En kort historisk tillbakablick är på sin plats.

På ett möte i kommerserådet J.F. Hackman d.y:s hem vid Karjaportsgatan den 2 mars 1869 grundades Wiborgs diakonihus. Hackman valdes till femmannastyrelsens ordförande samt även till skattmästare. Med stöd av honom köptes ett hus i Saunalahti stadsdel där ett hem för föräldralösa barn grundades. I en närliggande byggnad inleddes diakonissanstalten sin verksamhet i september samma år med syster Amelie Frölich från Dresden som föreståndarinna. Varför från Dresden? J.F. Hackmans yngre bror Carl Alexander dog endast 40 år gammal 1846 och 1863 lämnade änkan Maria och barnen Olga, Maria, Helena och Alexis hemstaden Wiborg och bosatte sig i Dresden. Olga hade i Wiborg verkat några år som lärarinna men framför allt ägnade hon sitt unga liv åt fattiga och sjuka. I Dresden blev hon diakonissa men tuberkulosen tog hennes liv redan 1866 då hon var endast 27 år gammal. De närmast anhöriga beslöt att Olgas efterlämnade förmögenhet (arvet efter fadern), som inte kunde utföras från Finland, skulle användas till fromma för diakoniverk-

Arja Käyhty och Anton Kazak berättar om Dikoni av idag. Foto: C. F. Sandelin.

samheten i Wiborg. Och vi är framme vid 2.3.1869.

Efter vinterkriget fortsatte arbetet i mindre skala i Lahtis. Efter 1944 koncentrerades hela Wiborgs diakonissanstalts verksamhet till den nya hemstaden. Namnet ändrades 1959 – på 90-årsdagen – till Lahden diakonialaitos. Sedan slutet av 1990-talet hänger porträtt av Olga och hennes anhöriga i chefsrummet i Lahtis och Olgas porträtt hänger även på en vägg i Dikonis bönrum. I Lahtis har Dikoni-arbetet från början letts av Diakonistiftelsens chef Kari Vappula och marknadsföringssekreteraren Arja Käyhty. Vappula efterträddes hösten 2007 av teol. dr. Timo Pokki.

Hjälparbetet, som började på parkbänkar i Viborg, fick stabilare former från början av juni 1997 i fastigheten Slottsgatan 23. Men början var blygsam. Ett rum med några dubbelsängar, ett rum för hjälparbetet, primitiva tvättmöjligheter – allt som allt 50 kvadratmeter. Men utrymmet växte och en grundreparation utfördes 1999. Sedan år 2000 har Dikoni tillstånd att ha övernattande barn. Idag finns tre rum för övernattnings med sammanlagt ett trettiotal bäddar.

Barnen som deltar i skolarbetet och i olika kurser i Dikoni är i åldern 7–17 år. Två tredjedelar av dem är under 12 år. Det finns en verkstad för snickeriarbeten (bl.a. dockhem som säljs även i Lahtis), och en adb-kurs. Många dikonibarn går även i yrkesskolor i staden. Olika läger ordnas för barnen. Dikoni samarbetar med stadens myndigheter. Idag är personalen nästan 100-procentigt rysk. Föreståndare sedan över åtta år är Anton Kazak, som till sin utbildning är jurist. De kristliga och socialpedagogiska linjerna för Dikonis arbete har uppdragits i Lahtis.

Idag har 1100 barn fått hjälp och av Dikoni – de har fått en ny start i livet. Femtio har gått ut yrkesskolor i staden, några är gifta och har egna barn. Två flickor, som hörde till de första som kom till Dikoni för tio år sedan, startade 2004 ett kafé i staden. En flicka, som gått i yrkesskola, målade med hjälp av dikonibarn färgglada väggdekorationer i några rummen.

Trots det ekonomiska stödet och de materiella gåvorna av olika slag under de tio gångna åren är den fortsatta finansieringen av Dikoni en återkommande fråga att lösa. På utgiftssidan finns reparationer och undervisnings-

Ett av kaffeborden, nere till höger Kari Vappula. Foto: C. F. Sandelin.

materiel mm. Nyligen anskaffades en ny köksspis och en tvättmaskin. I Dikoni finns en butik Makasiini som säljer både lärarnas och elevernas arbeten. I oktober i fjol öppnades i Lahtis butiken Magasiini (Rauhankatu 7) som utöver ovannämnda arbeten även säljer gåvor av olika slag och samarbetspartners produkter. Butikerna ger tillskott men den frivilliga hjälpen är alltså viktig. De sociala förhållandena har förbättrats i Viborg men Dikoni behövs där och arbetet hälsas med stor uppskattning. Och under besök i Dikoni är det lätt att se hur barnen trivs och deras tacksamhet kommer ur hjärtat.

Kaffebordet den 11.8 var festligt dukat med stor jubileumstårta, frukter av olika slag, karameller och piroger. Efter två timmar gick vi som kommit med tåg ut på staden, bl.a. till Saluhallen där utbudet av varor är stort – från tyg- och glasarbeten och porslin till frukter och livsmedel, godsaker av alla de slag. I Dikoni dukades bordet på nytt för en busslast gynnare och vänner av Dikoni.

Dikonis arbete kan understödjas genom inbetalning till bankkonto Sampo 800015-70614280, mottagare Lahden Diakoniasätiö, Sibeliuksenkatu 6, 15110 Lahti. Anteckna referensnummer 19512.

Sorvali minneslund – finsktryskt samarbete

Hans Andersin

Wiborgs gravgårdar är ett sorgligt kapitel i Sovjetstyrets historia. Plundring av gravar, stöld och sönderslagning i stor skala av gravstenar, vanskötsel av allt har hört till vardagen. När det gäller Sorvali har man dessutom dragit en bred gata genom en del av gravgården. När det EU stödda projektet ”Sorvali minneslund – vårt gemensamma kulturarv” startades i början av år 2007 som ett finsktryskt samarbetsprojekt kunde man med god vilja föreställa sig att de nya generationerna ryssar i Viborg ville sona en del av den gamla regimens brott. Jag tror inte man behöver vara så högtidlig utan kan helt enkelt säga att man på ryskt håll som ett led i ett nyvaknat intresse för sin stads historia vill skapa ett välskött och vackert friluftsområde. På finskt håll dikteras intresset dels av nyfikenhet ”kunde möjligen mina förfäders gravar eller gravplatser hittas” och dels av en allmän avsky för att en så helig plats som Sorvali gravgård får vittra bort i vanära. ”Rädda vad som ännu räddas kan!” Det står väl klart för alla parter att Sorvali är bara en av ett tiotal gamla wiborgska gravgårdar som ropar på att bli räddade. Men någonstans måste man väl börja.

Man har nu fullbordat projektets första etapp: kartläggning, delvis upprepning, sökning efter uppgifter i arkiven och litteraturen, upprop till allmänheten samt planläggning av vidare åtgärder. Resultatet kan ses på platsen och i en bok som getts ut vid årsskiftet 2007/08.

Fakta om Sorvali gravgård

Wiborgs Nyheter publicerade 1997 en artikel ”Gravgårdar i forna Wiborg – Frid och förödelse under fyra sekler”, författad av Erik Francke på basis av hans omfattande forskningsarbete. Om Sorvali skriver han att den ”blev med tiden en av Finlands vackraste begravningsplatser där många kända personer fått sin sista viloplats”. Sorvali anlades 1798 med början från den svensk-tyska gravgården längst i nordväst följd av den grekisk-katolska (ortodoxa) 1799 närmast staden. Jordan hade tidigare tillhört Monreposområdet. Mellan dessa första låg de finska gravgårdarna (domkyrkoför-

Rensningen av Sorvali gravgård i maj 2007. Talkogrupp bestående av ryska och finska volontärer. Foto Sergej Ivanov.

samlingen och landsförsamlingen) och den nya svensk-tyska gravgården, närmast den ortodoxa. Gränserna mellan de olika församlingarnas gravgård-ar var inte knivskarpa. I Sorvali fanns också en liten judisk begravningsplats och en begravningsplats för fattiga. Vidstående karta är från 1913 och finns i Landsarkivet i S:t Michel. Under slutet av 1930-talet reserverades nya områden för församlingarna på Saunalahtisidan.

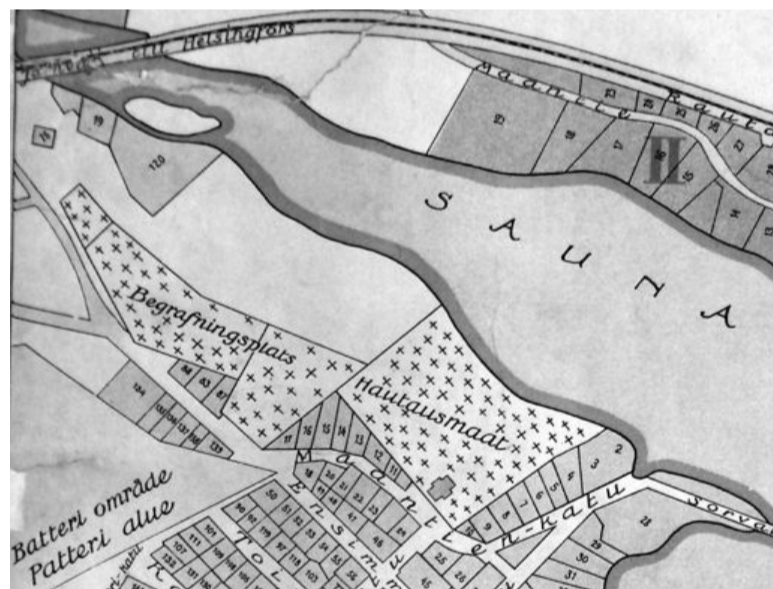
Francke: ”Då man förr steg in på området genom den mäktiga porten hade man genast framför sig trenne kända mäns gravvårdar. Rakt framför stod Arvid Ivar Arvidssons gravmonument och till höger om detta Otto von Fieandts två meter höga, i ljus granit uthuggna ståtliga gravsten. Litet till höger om ingången, ingärdad av ett

järnstaket, står Adam Wilkes vackra järnurna. Av dessa tre har Otto von Fieandts räddats till Finland och finns numera i Kristina.” Vi kan verifiera detta uttalande genom att studera fotot från 1927 på bakpärmen av WN. Observera att enligt fotot fanns ”den mäktiga porten” på baksidan av gravgården mot Saunalahti. Porten och muren flyttades troligen på 1930-talet längre ned mot stranden i samband med att de nya områdena reserverades. I allmänhet besöktes gravgården med buss som stannade på landsidan. Här fanns flera portar av vilka en ledde in i den ortodoxa gravgården och en in i den nyare svensk-tyska delen.

Vad finns bevarat på och om Sorvali?

Det finns ingen ny bebyggelse på gravgården. Däremot har en ny bred väg dragits längs gravgården och skurit av en större flak av den ortodoxa gravgården inklusive kyrkan samt lagt under sig en avsevärd del av den nya svensk-tyska gravgården och skalat av en del av de övriga (ca sex rader gravar). Mycket förstördes av finsk artilleri under sommaren 1944 och resten skötte ryska gravplundrare om under och strax efter sovjettiden. Som vi rapporterade i senaste nummer av Wiborgs Nyheter har den wiborgske fotografen Sergej Ivanov fotograferat över 40 svenska, över 20 tyska, över 20 finska och över 70 ryska gravstenar, många av dem sönderslagna och med texten knappt läsbar. Under det röjningsarbete som gjorts sedan dess har nya stenar hittats och flera förstörda gravplatser kunnat identifieras. Bland dessa nya fynd har vi grunderna för Hackmans mausoleum och Otsakorpis gravmonument, Häklis, Thesleffs, Gervais och andras gravstenar samt platsen för den ortodoxa kyrkan. Bara en del av den stora gravgården har hittills röjts så nya fynd är att vänta när projektet fortsätter på våren.

När Sorvali-projektet började kände man inte till vad som finns i arkiven i Viborg och S:t Michel om gravgården och dess invånare. Projektets medlemmar (både finska och ryska) har sökt igenom arkiven och funnit en hel del. Det värdefullaste fyndet är domkyrkoförsamlingens kartor över sin del av gravgården med gravplatserna och gångarna mellan dem utritade samt fullständiga förteckningar på gravarnas innehavare. Man har också funnit detaljerade kartor på den orto-

Sorvali gravgårdar på en karta från 1913.

doxa gravgårdens uppdelning på olika personkategorier och ritningar på den ortodoxa kyrkan. Med hjälp av dessa och med satellitnavigatorer (GPS), flygfoton från 1944, Googles satellitbilder från i dag och gamla kartor har man lyckats få en rätt noggrann bild av Sorvali gravgård. Alla andra gravkartor och listor på gravinnehavare är spårlost försvunna. Man kommer att fortsätta arkivforskningen då projektet fortsätter på våren.

Vad strävar man till?

Det EU-stödda Sorvaliprojektet har flera mål, dels av principiell och dels av rent praktisk natur. Till de förra kan räknas samarbetet mellan finnar och ryssar om ett gemensamt mål och skapandet av ett arbetssätt som kan

tillämpas vid restaurering av andra gravgårdar i Viborg och Karelen. Rent praktiskt strävar man till att skapa en fridfull och vacker park för rekreation och meditering med minnen från en gångens tid. Det står klart för var och en att man inte mera kan återskapa den ursprungliga miljön. Skall man samla alla stenar som finns kvar och ställa upp dem på ett ställe t.ex. på den äldsta svensk-tyska delen eller skall man låta stenarna ligga kvar där de hittats? Detta är en av de frågor man ännu inte löst. Exempel på den förra placeringen har vi i Edesvikens park med gamla ryska gravstenar och på den senare i Gamla kyrkans gravplats i Helsingfors. Rikligt med textinformation på ryska, finska och svenska jämte bilder kommer givetvis att finnas vid gångarna och de identifierade gravplatserna.

Jos siull' on snajju,
juo Sergejjeffin tsjaiuu

Toppen
Sergejjeffs Java te
i koppen!

OY SERGEJEFF AB

Löjtnantsv. 10
00410 Hfrs
tel. 532 041 fax 532 045
www.sergejjeff.fi

Sorvaliprojektets ryska ansvariga Alla Matvijenko från Viborgscentret vid det framgrävda fundamentet till Hackmans familjegrav i september 2007. Foto Hans Andersin.

Tredje gången gillt?

Rainer Knapas

I Monrepos avtäcktes den 2 juni 2007 en ny staty av runosångaren Väinämöinen, den tredje i ordningen på samma, av berg och stenar inramade plats i parkens mest avlägsna hörn.

Den första ombesörjdes av ägaren till Monrepos, Paul Nicolay, som länge var rysk ambassadör i Köpenhamn. Nicolay beställde en runosångarstaty – med starka drag av anglosaxisk bard i utseendet – av den danske bildhugaren Gotthelf Borup (1804–1879). Den ställdes upp 1831 och förstördes av vandaler 1871. Därefter vände man sig till den unge lovande inhemske skulptören Johannes Takanen och beställde en ny, mera äktsittande

Väinämöinen i zink, som avtäcktes 1873. Enligt uppgift var Takanens staty försvunnen i okända öden vid Wiborgs återerövring sensommaren 1941, bara fundamentet har stått kvar i det parti av parken som redan på 1700-talet hade fått ett namn på finska: ”Maeilman Loppu”.

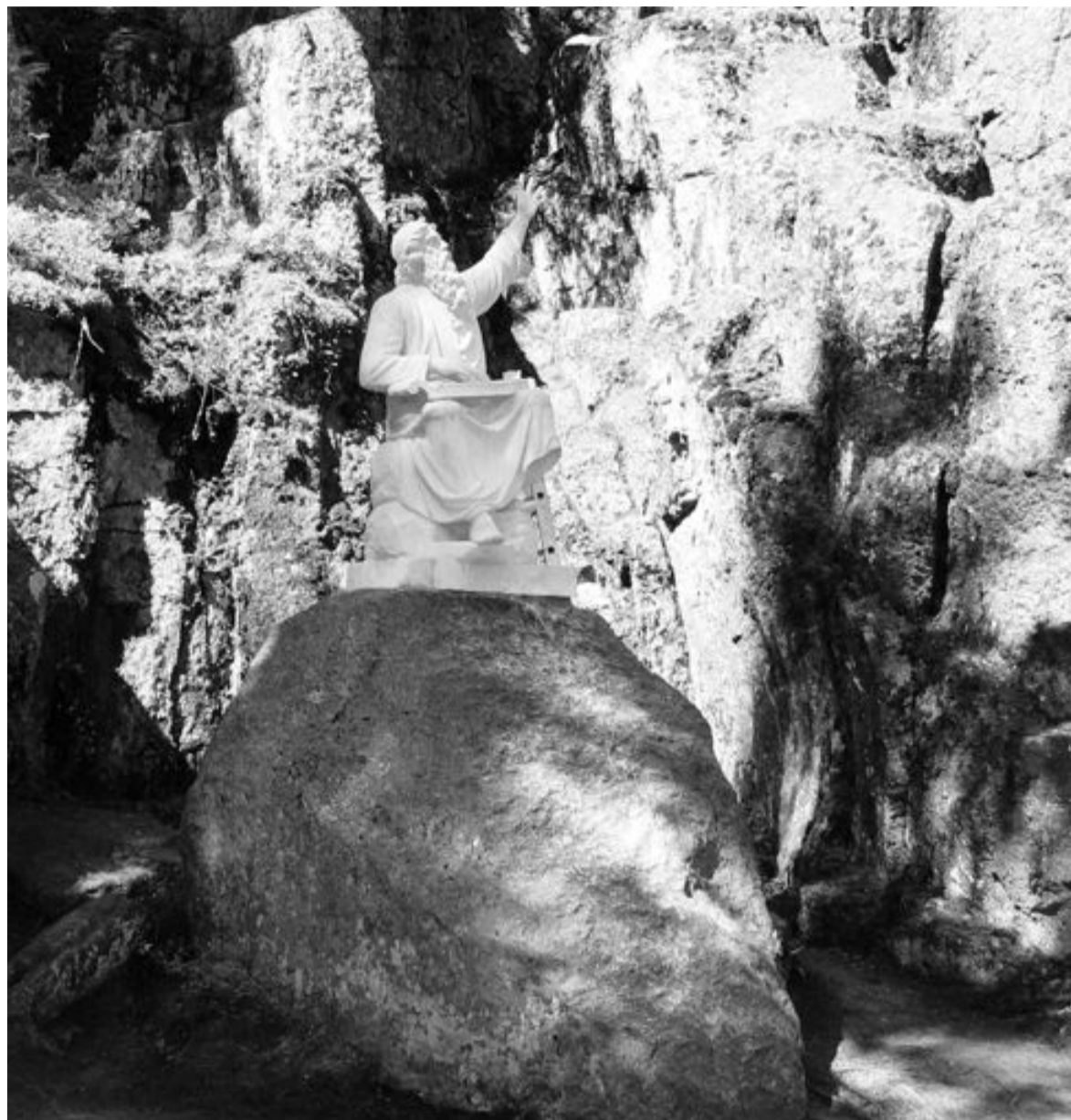
Den nyaste statyn är inte en direkt kopia av Takanens, men en närliggande och igenkännbar bearbetning av motivet. Den torde vara gjord i någotslags konstmassa (granitbetong) av skulptören Konstantin Bolkov från S:t Petersburg och skall enligt uppgift bättre motstå tidens tand och kommande huligangenerationer. Den nya statyn har bekostats av den ryska parkadministrationen, viborgska företaget och privatpersoner samt av skulptören

själv. Vid avtäckningstillfället närvar bl.a. Helsingfors Universitets rektor Ilkka Niiniluoto, Eero Kunttu från föreningen Pro Monrepos samt personer från Viborg och S:t Petersburg.

Enligt senaste uppgifter har huli-ganerna redan varit framme och brutit av några av Väinämöinens fingrar. Statyns avlägsna och ensliga läge ser ut att locka till illdåd.

De andra minnesmärkena på Monrepos – den stora obeliskan till minne av två bröder de Broglie (bröder till Paul Nicolays hustru) som stupade i Napoleonkrigen – och kolonnen som restes till kejsar Paul I:s ära, har alltid stått kvar. Ett nytt inslag finns: Framför det hus som i dag är parkens administrationsbyggnad ligger nu den kantstötta torso av röd granit, som ur-

sprungligen var Finlands stolta lejon, högt uppe på stadens självständighetsmonument, som avtäcktes 1927 på Tervaniemi. Den outtröttlige Wiborgs-entusiasten Juha Lankinen påträffade lejonskulpturen i början av 1990-talet, nedgrävd i utkanten av Monrepos

Väinämöinen III av den ryske Konstantin Bolkov 2007. Foto Sergej Ivanov.

Väinämöinen II av Johannes Takanen, Tuschteckning av Viktor Svaetichin 1919. Södra Karelen Museum.

Papula får ett nytt och lyxigt ansikte

Det finska byggbolaget SRV bygger på Papulaudden vid Suomenvedenpohja ett helt nytt bostadsområde i finsk-internationell stil med 280 bostäder i höghus, åtta radhus, två parhus och fyra villor. De första höghusen står färdiga på sommaren 2008. Infrastrukturen bestående bl.a. av värmecentral, rening av dricksvatten, elkraftstation och parkeringsutrymmen byggs exklusivt för områdets invånare.

Alla våningar har havsutsikt och

glasade balkonger eller terrasser. Våningarna säljs helt oinredda men kan inredas av SRV enligt köparens önskemål. Byggnadsarbetet och försäljningen av bostäderna i det första höghuset har börjat. Grundpriset, alltså för råa väggar, golv och tak, vatten, avlopp och el är ca 2000 euro per kvadratmeter.

Marknadsföringen inriktas på finländare, rika ryssar och eventuellt internationella köpare och spekulanter.

Man kan ju uttala en förhoppning om att projektet lyckas, det skulle vara viktigt för staden Viborg och dess nuvarande invånare.

HA

Utsikt från en byggnadskran på åttonde våningens höjd i ett av höghusen. Foto SRV 2007.

Det nya Papula. Skiss av arkitektbyrån Jukka Tikkanen Oy.

Wiborgs Sångarbröder grundades för 110 år sedan

Hans Andersin

Manskören Wiborgs Sångarbröder, som numera är det enspråkigt finska Viipurin Lauluveikot, firade sitt 110-års jubileum med den pomp och ståt som anstår en av Finlands ledande manskörer. Kören räknar i dag 85 aktiva sångare plus många hedersordförande, -dirigenter och -medlemmar, konstnärsmemmar och andra. Varje år hålls ett antal konserter av vilka adventskonserterna och julkonserterna, vårkonserterna och kyrkkonserterna samt givetvis jubileumskonserterna vart femte år är mycket guterade. Programmet är rätt gammalt klassiskt med många wiborgska inslag men också moderna beställningsverk förekommer. Alla sånger sjungs i allmänhet på finska men på de talrika sångarresorna utomlands förekommer också andra språk. Under de senaste åren har det varit ont om svenska sånger sjungna på svenska i repertoaren: Armas Järnefelts "Vill du komma med mig" har sjungits flera gånger med solist medan "Härlig är jorden" och Selim Palmgrens "Sjöfararen vid milan" har förekommit i körens program bara en gång under de senaste tio åren.

W.S.B. hösten 1897. De bistra herrarna är stående från vänster Waldemar Clouberg, Axel Elfving, Ernst Karsten, Fritz Säfström, Arthur Liljeblad, Ferdinand Lorentz, Hannes Lagerström, Allan Schulman, Hugo Hinnerichsen, Johannes Michaloff, Arthur von Weissenberg, Leopold Lerche, Nikolai Berdajeff, Evert Broms, Karl Galle och Axel Rosberg; sittande från vänster Ivar Wallgren, Otto Komi, Hjalmar Wadenström, Yrjö Björklund, Hjalmar Hellström, Eukarius Sopanen, Herman Björklund och Charley Lerche. Bilden ur VLV:s arkiv.

Vägen från svenskt till finskt

Wiborgs Sångarbröder grundades som en svenskspråkig manskör år 1897 och hade under många år en övervägande svensk repertoar. Då fanns det redan flera manskörer i Wiborg, både svenska och finska. Under Richard Faltins era i Wiborg 1856–1869 hade körsången börjat spira i staden. Bland grundarna till Wiborgs Sångarbröder fanns Alexander Schröder och Ivar Wallgren som båda ansåg att kören borde värva goda sångare utan hänsyn till modersmål och partitillhörighet. Denna språkliberala inställning ledde till att Wiborgs Sångarbröder så småningom fick finskspråkig majoritet och ändrade sitt namn till Viipurin Lauluveikot (W.S.B.) år 1919. Initialerna av sitt hävdvunna svenska namn lämnades bort år 1929. Selim Palmgrens svenska hedersmarsch för Wiborgs Sångarbröder, skriven år 1910 ersattes av Sibelius tvenne marscher som skrivits för kören 1921 och 1929. Kören anser numera att förfinskningen räddade kören från så många andra körens öde att dö ut på grund av avtagande

svenskt befolkningsunderlag men beklagar att det skedde onödigt dramatiskt under språkstridens vildaste tid.

Ännu 1929 hörde många svensk-språkiga wiborgare till Viipurin Lauluveikot (W.S.B.), bland andra Erland Engström, Harald Fält, Magnus Gadd, Arne Kjeldsen, Birger Lagerman, Axel Lamberg, Olof Lundström, Axel Nystedt, S. J. Rehnström, Bror Silvan, Gustav Sjöblom, Kurt Sjöholm, Theodor Smolander, Bjarne Wegelius, Johan Wellman, Balder Witting samt min far Leo Andersin. Beslutet att göra konsertprogrammet enspråkigt finskt på ett stormigt möte 21 oktober 1929 (rösterna föll 31 för total förfinskning och 19 emot) fick de svensk-språkiga sångarna att avgå och under ledning av W.S.B:s grundare Hjalmar Hellström bilda en ny kör, Viborgs Manskör, (V.M.K.) som verkade till andra världskrigets början.

Steinway flygeln

Den första konserten hölls på Rådhuset i Wiborg 13.4.1897 under ledning av Alexander Schröder. Programmet omfattade tio sånger av vilka

sju svenska och tre finska. Schröder avled emellertid oväntat samma år. Taktpinnen togs nu över av arkitekt Allan Schulman som höll den stadigt i sin hand ända fram till 1922 (med undantag av ett par mellanår). Han blev den svenska "utbrytarkörens" Wiborgs Manskörs dirigent från dess början 1929. Av hans verk som arkitekt kan nämnas Lallukas hus i jugendstil 1905. Under de första åren hade kören samlats för övningar i ett kabinett på Belvedere Hotel – utan möjlighet till pianoackompanjemang – ända tills körens ordförande Hjalmar Hellström och dess dirigent Allan Schulman gjorde slag i saken och fick kören att ekonomiskt binda sig vid det bästa (och dyraste) i flygelväg, en flygel av märket Steinway & Sons. Kören fick flygeln genom att bland sig själva insamla en handpenning, resten skulle betalas inom tre år. Kören klarade skivan och fick världens bästa flygel som övningsredskap. Flygeln blev i Wiborg efter fredsslutet 1940 men återfanns 1941 nästan i oskadat skick. Skadorna kom när flygeln 1942 placerats i Runda Tornets restaurang, som drevs av lottorna. En av körens medlemmar förde den illa medfarna

Tre glada sångarbröder utanför Petri-Pauli kyrka i väntan på konserten: Jarmo Tammenmaa (I bas), Urho Laakso (II tenor) och Heikki Untamala (II bas). Foto HvA.

flygeln till Fazers musikhandel som räddade den till Kymmene och sedan

till Helsingfors i sista ögonblicket före Wiborgs erövring. Den över hundra år gamla flygeln är nu helt renoverad och "bättre än en ny".

Som källor har använts historikerna "Viipurin Lauluveikot 100 v 1897–1997" och "110 vuotta Viipurin Lauluveikot 1897–2007".

Jubileumskörens 14.4.2007 på Finlandiahuset. Bilden ur VLV:s arkiv.

PORKALAGATAN 11, 00180 HELSINGFORS
 TEL. 09-4150 430 FAX. 09-4150 4350
 info@teotek.fi www.teotek.fi

Östsvenska kvinnoförbundet 90 år

Gunvor Biström

I ett brev, som är daterat den 19 april 1947, beskriver Ingrid Borenus hur det gick till när Östsvenska kvinnoförbundet började sin verksamhet i Wiborg.

Initiativet till Östsvenska kvinnoförbundet r.f. togs av fru Berta Witting några dagar före det stora sammanbrottet i Ryssland i början av mars 1917, och då beslöt man genast att den nya föreningen skulle ansluta sig till Finlands Svenska Kvinnoförbund. Detta skedde på uppmaning av Annie Furuholm, som var huvudföreningens ordförande. Detta var under det första världskriget, och det var rätt så trista tider. Berta Witting lät nu budet gå vidare till sådana som hon tänkte sig vara intresserade av saken.

Det första grundläggande mötet hölls i all tysthet hos fru Aline Buttenhoff, och intresset visade sig vara stort. Förbundet hyrde en anspråkslös lokal vid Svartmunkegatan för sina möten. Berta Witting valdes genast till ordförande och förblev det tills hon vid årsmötet i mars 1937 avgick vid 80 års ålder, och valdes till hedersordförande. Däravare vice ordföranden, Sigris Segersven, som de senaste åren många gånger fått stå i spetsen för det hela, blev vald till ordförande.

Vi hade våra medlemmöten på hösten i oktober–december och på våren i februari–april med föredrag, musikprogram, recitation, teater och barnfester m.m. och kafeservering i den hyrda lokalen. Större möten med mera krävande program hade vi på hotell Andrea. Mycket snart blev huvudintresset för verksamheten arbetet för Pauvres honteux, d.v.s. försök att till julen skänka en ljusglimt åt de behövande.

Redan den första hösten förbundet existerade, anordnades en basar till förmån för Pauvres honteux och varje år har förbundet därefter kunnat utdela åt sina skyddslingar pekuniära understöd, sammanlagt årligen mellan 10 000:- och 30 000:- mark. För att möjliggöra detta har förbundet arrangerat basarer, lotterier och dramatiska aftnar, vilkas avkastning tillfallit ovannämnda ändamål. Att detta arbete uppskattats, framgår av den omständigheten, att förbundet fått motta som donationer fonder, vilkas rättemedel utdelas till julen åt Pauvres honteux. Även ur Wiborgs stads donationsfonder, har förbundet fått motta medel till utdelning åt medellösa som sett bättre dagar. Denna fördelning har alltid skett utan att avseende fäst vid vare sig språk eller nationalitet.

I svenska Kvinnoförbundets årsrapport för år 1918 kan man ibland få läsa en mycket beskrivande skildring av den

aktuella situationen. Det heter under rubriken "Wiborgs-filialen" följande:

Östsvenska kvinnoförbundet i Wiborg har under år 1918 haft skiftande öden. Under den röda regimen, samt redan dessförinnan, var dess lokal tillflyktsort för många fågelfri förening, vars klubblokal inkräktats av de röda. Förbundets egna medlemmar sökte nog någon gång upp sin klubb, trots kulsprutesmatter och kanondunder, men hemfärden i mörker och hotande omgivning var alltför hemsk, så rummen stod mest tomma och ödsliga.

Efter Wiborgs intagning av de vita, inreddes lokalen för de unga befriarna, sängkläder upplånades och brödrabäddar raddades på golven. Kaffe, te och socker, vilka man sparade och gömt, togs fram för gossarnes förplägning. Någon vidare samling av de kvinnliga medlemmarna kunde naturligtvis ej komma ifråga.

I slutet av september samlades förbundet till sitt första samkväm. Då beslöts, att den s.k. påskbazaren skulle förvandlas till julbazar, och företogs genast en inventering av de tillbehör, som blivit köpta under december och januari. Med överraskning och glädje konstaterades, att allt fanns i behåll; många nu oersättliga skatter av lärft, garn och bomullstyger låg orörda i sina gömmor. Ett intensivt arbete vidtog genast. Bazarkommittén från 1917 trädde i redet och tack vare dess energi var förbundets medlemmar i oavbrutet arbete två gånger i veckan ända till den 11 december, då en oerhört besökt bazar gick av stapeln. Största delen av inkomsten delades ut åt "Pauvres honteux", och sålunda bereddes åt mången julglädje och julfrid. En barnfest för förbundets yngsta med program och ring lekar anordnades under julferien å Svenska Lyceum.

Medlemmarnas antal har ökat, så att detsamma vid 1918 års slut utgjorde 252 inskrivna medlemmar. Vi hoppas att år 1919 skall bli ett lugnets och det trevna arbetets år, så att medlemmarna oftare än förr må kunna mötas och lära sig värde- ransamlingsglädje och solidaritet.

Hela hösten gick i detta arbetets tecken och i december hade man vanligen någon fest eller lotteri, med förberedelser bl.a. hos vice ordföranden Aline Reinboth och skattmästaren Gunnel Floman. Senare hyrde förbundet sin lokal hos "Posse", som 1936 ombyggdes och blev en utmärkt trevlig och ändamålsenlig lokal. År 1929 grundades, främst tack vare fru A. Lucanders åtgärder ett svenskt elevhem, som fanns ännu hösten 1939. Dess arvtagare och fortsättare blev sedermera i Helsingfors ett elevhem, som grundades av Wiborgs och Helsingfors filialer gemensamt. År 1932 hölls Svenska kvinnoförbundets allmänna årsmöte i Wiborg på hotell Belvedere.

Wiborgsdamerna på Konstmuseets trappa i Viborg 1992

Vanligen arrangerade Östsvenska kvinnoförbundet årligen Runebergsfesten med musik och deklamation. Sista mötet i Wiborg var den 13 oktober 1939. Vårt arbete den hösten bestod mest i förfärdigande av varma västar åt soldaterna. Som förbundets sekreterare fungerade Ingrid Borenus mellan åren 1917 och 1941.

Kriget avbröt verksamheten

Genom evakueringen skingrades medlemmarna runt i Finland. En del flyttade över till Sverige. De flesta kom emellertid till Helsingfors, och därför föll det sig naturligt att verksamheten småningom åter kom igång just här. – Redan 1937 hade Berta Witting efterträtt som ordförande av Sigris Segersven, och det blev därför Sigris uppgift att lotsa oss genom den tunga efterkrigstiden. Hjälpbehovet var enormt. Många hade förlorat hem, egendom och utkomstmöjligheter genom kriget, och nu gällde det att få fram hjälpen till dem som verkligen behövde den.

Stadsdirektör Erik von Frenckell stod i spetsen för fördelningen av hjälpen som kom från Sverige. Den bestod bl.a. av livsmedel, kläder och insamlade penningmedel. Hälsingborg var Wiborgs fadderort, och Erik von Frenckell ansvarade för att bl.a. Östsvenska kvinnoförbundets medlemmar blev ihågkomna vid utdelningen.

Den sammanhållande länken var under de svåra åren Finlands Svenska Kvinnoförbund, som erbjöd möjlighet för våra medlemmar att träffas på gemensamma förbundsdagar. – Också den årliga ekonomiska hjälpen var betydande. Men framförallt fortsatte wiborgarna att fira 7 januari festen, och en stor del av avkastningen gick fortsättningsvis till Pauvres honteux.

Livet går vidare

År 1958 blev fru Aline Reinboth ordförande och verkade ända till sin död 1962. Därefter utsågs till ordförande lärarinnan Gretha Wikberg, vilken tack vare sitt stora umgänge kunde ordna intressanta mötesprogram med kända förmågor. Trots sjukdom ledde hon förbundet till år 1975.

Hennes efterträdare blev Berta Wittings dotterdotter, fru Berit Svensson, vilken redan under några år i egenskap av vice ordförande vikarierat Gretha Wikberg. Hon hade ett levande intresse för wiborgarna, då hennes mor, fru Leila Fraser, i årtionden varit förbundets sekreterare. Berit Svensson avled år 1979 och efterträddes av Gunvor Jalanka.

I Östsvenska kvinnoförbundets verksamhetsberättelse för år 1982 läser vi följande:

Föreningen har idag 192 medlemmar. Mötena har hållits i Helsingfors Sparbanks klubblokal, Kaleva-

gatan 1. Medlemsavgiften har varit 15:- mk/år. Serveringsavgiften har varit 5:- mk. Östsvenska kvinnoförbundet har fortsättningsvis pauvres honteux verksamheten på sitt program, som förbundet till största delen har 7 januari styrelsen att tacka för, som alltför är den största inkomstkällan för wiborgarnas hjälpbidrag. Vidare vill förbundet i sin årsberättelse även nämna Helsingfors Sparbank, Oy Stockmann Ab, konstsammlare Paul Hörhammer och Olga Richardts understödsstiftelse, vilka på många sätt bistått oss i ovan nämnda verksamhet.

I år 1983 års verksamhetsberättelse noterar vi följande:

7 januari styrelsen, som fått en mycket energisk ordförande i konstsammlaren Paul Hörhammer och fått en aktiv kraft i Per Erik Floman, hade inbjudit förbundet till 7 januari soaren, som skulle gå av stapeln den 14 januari 1984. Några år framåt kommer soaren att hållas på rest. Brunshuset.

År 1984 fick Östsvenska kvinnoförbundet Elisabeth Österberg som ny ordförande och i ett protokoll, fört vid månadmötet den 11.10.1984 i Sparbankens klubblokal, Kalevagatan 1, finns bifogat en urklippt liten tidningsnotis:

Kvinnoförbundet har nio avdelningar i Nyland jämte tre i Helsingfors, en opolitisk finns bland dessa, nämligen Östsvenska kvinnoförbundet, grundat i Wiborg 1917. Avdelningen fungerar som en sammanhållande länk mellan forna wiborgare, och är mycket livaktig, berättar dess ordförande Elisabeth Österberg. Avdelningen engagerar sig inte i direkta samhällsfrågor men försöker på olika sätt bevara det kulturella arvet från Wiborg.

Medlemsantalet minskar

Styrelsen var uppriktigt bekymrad över att medlemsantalet sakta men säkert minskade och ville i tidningspressen uppmantra forna wiborgsdamer att ansluta sig till vår förening. Varje år lyckades vi också genom vänner och bekanta värva ett par nya medlemmar, men medlemsantalet minskade med många fler per år.

År 1990 samlades åter Wiborgs lärdomsskolans elever till vår fest, denna gång på Fiskartorget. De svenska skolorna i Wiborg, som representerades av Flickskolans, Lyceets, och Samlyceets elever brukade vara rätt väl representerade vid dessa skolfester. Denna gång fanns i vår krets en energisk f.d. elev som sammankallade sin klass från 1939 – både pojkar och flickor – och inbjöd oss att komma till Fiskartorget för att fira vårens ankomst efter en paus på 50 år. Det

var Else-May Halsas, f. Ehrnrooth. Många av oss hörsammade kallelsen och det blev ett mycket glatt återseende. Else-May hade t.o.m. sparat upp två pojkar som bodde i Sverige och i Norge. Men också här på hemmaplan aktiverade sig Östsvenska kvinnoförbundets ordförande Elisabeth Österberg. Hon hade blivit underrättad om vad som var på gång och hade därför avfattat en skrivelse till vår klass flickor med en inbjudan att ansluta sig till vår förening med motiveringen att "vi behöver förnyring i föreningen". Till saken hör, att alla flickornas mammor hade hört till Östsvenska kvinnoförbundet före kriget. Föreningen var en sammanhållande länk bland de svenska familjerna redan då, och därför kändes det naturligt att vi lystade till kallelsen. Vi började komma med till månadmötena och anslöt oss under årets lopp som nya medlemmar i föreningen. Det gav oss en välkommen anledning att lära känna varandra igen, samtidigt som vi på ett naturligt sätt kom in i föreningens verksamhet.

Byte av möteslokal

Den 4.4.1991 sammankom medlemmarna för sista gången i Helsingfors Sparbanks klubblokal på Kalevagatan 1, och nu gällde det att hitta en ny hemvist för föreningen. Det lyckades Elisabeth Österberg att få hyra in oss i Lyceumklubbens lokal vid Fredsgatan 7 i Kronohagen. Där sammankom vi för första gången den 17.10.1991 och har sedan dess haft våra månatliga möten där. Styrelsen har vanligtvis haft sina möten hemma hos någon styrelsemedlem. Under 1970- och 80-talet träffades man oftast hos Kira von Essen i hennes gästfria hem. Under denna tid var Kira även en aktiv helingsforsguide som guidade turister på både svenska, finska, tyska, franska, engelska, italienska och ryska. Hon bidrog även ofta till våra program med roliga historier och anekdoter. Under 1990-talet har det oftast varit Eva Steffen och Saga Alftan som har haft hand om styrelsens sammankomster i sina hem.

Vaktombyte

År 1990 avled vår sekreterare Maja-Lisa Naakta och 1992 dog vår värdinna Elsie Luikki. Det var många svåra förluster som träffade föreningen tätt på varandra.

I ett protokoll av 17.9.1990 konstaterade styrelsen, att vår förening fyller 75 år i maj 1992. Beslut fattades att vi om möjligt skulle hålla ut till dess och sedan avsluta vår verksamhet.

Under år 1991 fick föreningen 20 nya medlemmar, den nya samlingslokalen på Fredsgatan 7 samt nya styrelsemedlemmar, som med glädje och entusiasm grep sig an arbetet på de poster där de behövdes. Saga Alftan blev vice ordförande efter Heidid Fredriksson, som ville avgå av hälsoskäl. Eva Wegelius efterträdde Inga Vuorisalo som önskade avgå som kassör och Gunvor Biström blev sekreterare.

Program

Till höstens första program hör vanligen en kort utfärd och vi åter en god subventionerad middag någonstans. Månadmötenas program består av ett föredrag, allra helst om något som har en anknytning till Wiborg, och efter föredraget bjuds det på kaffe och kakor. Föredragen har varit mycket omtänkta och givande. Det förunderliga är att det fortfarande finns nya saker att berätta om wiborgarna och Wiborg som ingen tidigare kommit att tänka på.

Vår "mesta" föredragshållare har varit Per Erik Floman. Han har dessutom stött oss både som ekonomisk rådgivare och som revisor. Av tacksamhet för hans hjälp i många brydsamma situationer valde Östsvenska kvinnoförbundet honom till sin enda manliga hedersmedlem år 1999.

Några deltagare i excursionsen 1993 till Mannerheims jaktstuga. Från höger Marianne von Wright, Brita Henriksson, Dolores Saramo, Else-May Halsas och Gunvor Biström.

Resor

Den första resan gick till Viborg 15–16.9.1992. Det visade sig att många av våra medlemmar inte hade besökt sin hemstad sedan evakueringen 1939. Då nu gavs ett tillfälle att få återse sin länge saknade barndomsmiljö i tryggt sällskap, var det många som gärna ville komma med.

Resan var mycket lyckad trots att återseendet av den förändrade staden, och miljön med sin nuvarande ryska befolkning kändes oerhört tung att uppleva. Det var befriande att på hemvägen åka över gränsen till Vaalimaa och bli bemött av den vänliga finska tullen med hälsningen: "Tervetuloa Suomeen".

Varje vår eller höst har vi gjort en längre resa eller en dagsutflykt för den som inte ville fara så långt bort. 1993 gjorde vi t.ex. 26.5 en utflykt till marskalk Mannerheims jaktstuga i Loppis och 9.5.1995 för vi på en vartuffärd till Svartå slott. 30.5 1995 gjorde vi även en längre resa, denna gång till Estland. Den 26–27.5.1997 gjorde vi vår andra resa till Viborg. Vi hade då Carl Jacob Gardberg med oss som ciceron. Åtta män och goda vänner till medlemmarna fick också komma med på resan.

Resorna subventionerades av föreningen för att alla medlemmar som ville komma med skulle ha en möjlighet att delta. Detta gällde framförallt viborgsresorna.

Ekonomi och understöd

Vår ekonomi grundar sig idag på väl placerade fonders avkastning och Olga Richardts understödsstiftelses ovärderliga hjälp. Hjälpbehovet växer

hela tiden p.g.a. medlemskårens tilltagande ålder och pensionernas otillräcklighet.

Syftet med föreningens nuvarande verksamhet är att understöda medlemmar som oväntat fått stora medicin- och sjukvårdskostnader, samt att överhuvudtaget stöda och vid behov hjälpa medlemmar som hamnat i ekonomiskt trångmål. Föreningen har bl.a. även understött medlemmar som har haft svårt att röra sig med allmänna trafikmedel för att komma till våra möten, t.ex. med taxiskjuts.

Medlemskårens återväxt

En trogen medlemskår har följt oss genom åren, men nu ser det åter ut som om medlemsantalet skulle minska oroväckande snabbt av naturliga skäl. I andra wiborgsföreningar, på den manliga sidan, har man sört för återväxten och yngre generationer träder till då de äldre drar sig tillbaka. Men så ser det inte ut att gå för Östsvenska kvinnoförbundet. Emellertid skall man aldrig ge upp. Jag minns ett valspråk som fanns inramat på en tavla i vår medlem Sally Söderlunds hem:

"Immer wenn Du meinst es geht nicht mehr kommt von irgendwo ein Lichtlein her."

Östsvenska kvinnoförbundets r.f.:s ordförande, vice ordförande, sekreterare och kassörer från 1981 till 2007

Ordförande

1981–1983	Karin Grönlund
1984–1993	Elisabeth Österberg
1994–1998	Saga Alfthan
1999–2000	Gudrun Kotkavuori
2001–2003	Lisa Hagelberg
2004–2007	Marianne von Wright

Vice ordförande

1981–1983	Gunvor Jalanka
1984–1985	Karin Grönlund
1986–1993	Heiddis Fredriksson
1994–2003	Marianne von Wright
2004–2007	Saga Alfthan

Sekreterare

1981	Maja-Lisa Naakka
1982–1984	Gunvor Eklund
1985–1989	Maja-Lisa Naakka
1990	Elisabeth Österberg
1991	Heiddis Fredriksson
1992–2002	Gunvor Biström
2003–2007	Nina Hackman

Kassör

1981	Sally Söderlund
1982–1990	Inga Vuorisalo
1991–1993	Eva Wegelius
1994–2005	Elisabeth Green

Hedersmedlemmar på 1980-talet och 1990-talet

Majlis Lagerwall
Vivi Gräsbeck
Elsie Luikki
Greta Wikberg
Inga Vuorisalo
Heiddis Fredriksson

Hedersordförande

Elisabeth Österberg
Per Erik Floman
Saga Alfthan

TRAFO, Finländskt företag i Viborg

I WN 06 hade vi en presentation av Helkama Forste i Viborg, ett företag som återetablerat sig i sin barndomsstad. Ett annat finskt företag, Trafo fanns inte före kriget i Viborg utan är nyetablerad i staden av Wladimir Ilivitzky. Wladimir (Vova, 67), är en genuin finlandssvensk med rötter i Ryssland både på modernet och på fädernet. Mammans familj – föräldrarna var professorer vid olika skolor i S:t Petersburg, bl.a. rektor för flickskolan Smolna – råkade befinna sig på sin sommarvilla i Kuolemajärvi (på Karelska näset) då revolutionen bröt ut 1917 och stannade där. Fadern kom från en päls-handlarfamilj i Arkangelsk, flydde 1917 till England, därifrån till Leipzig och sedan till Finland. Vova blev student från Brobergsska samskolan 1957 och diplomingenjör från Tekniska högskolan. Han är gift med Marketta Mailis Leppälä och har barnen Nora och Kim.

Trafo grundades i Viborg 1994 av Ilivitzkys företag Russia Trading. Företaget har trots (eller tack vare) sin helt finländska ägare lyckats utomordentligt väl i Viborg. Orsakerna kan finnas i strategin: montage av komplicerade transformator- och andra produkter huvudsakligen för finländska företag, baserad på komponenter importerade från Finland. Arbetet är mestadels handarbete med höga krav på effektivitet, kvalitet och precision. Antalet anställda är nu 240 personer och företaget har helt rysk ledning. Kunderna finns främst i Finland men rätt mycket internationella leveransadresser finns bl. a. i Kina. Man har undvikit att ha att göra med staden Viborgs administration och med mafia.

Lokaliteterna består av ett tiotal rum och salar, hyrda av privatpersoner. En del av fabrikationen är inhytt i Havis gamla industrilokaler medan några nya landvinningar, tillverkningsenheten för ABB och Kemppi har nya moderna lokaliteter till sitt förfogande i ett nybyggt hus på Havisområdet. Totalt omfattar Trafos fabriks- och lagerutrymmen 4 500 m².

Ilivitzky framhåller att hans verksamhet som verkställande direktör för projektet Viborgs industriby är ett ytterligare incitament för honom att vara verksam i Viborg. Industribyiden omfattas i dag av företag med verksamhet i Viborg såsom Helkama-Forste, Kuusakoski-Alteams, Tek-

Företagaren Wladimir (Vova) Ilivitzky vid en panel full av hans företags produkter.

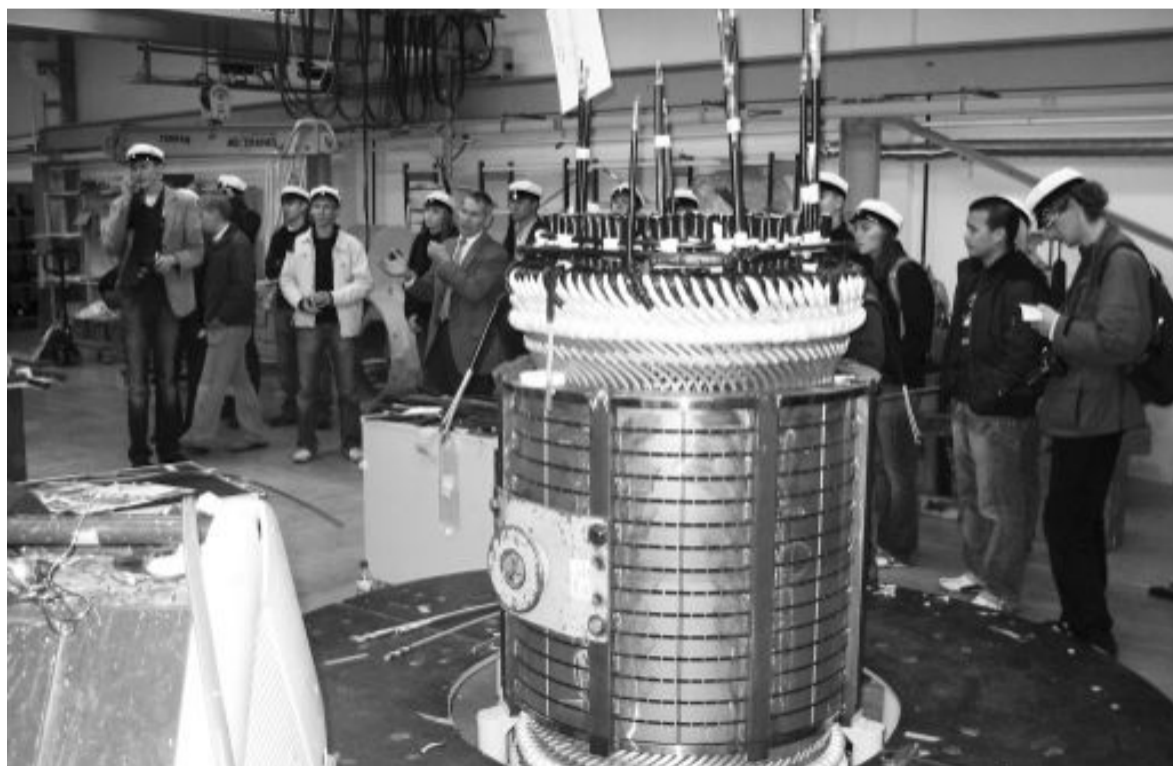
Mycket av arbetet på Trafo består av tillverkning av små transformatorer.

noware, Trafo och Rockwool. ABB och Kemppi, i dag kunder hos Trafo, avvaktar om de skall öppna egna filialer i Viborg och kommer då med i Industribyn.

På det hela taget ger Vova ett intryck av att vara en framgångsrik fö-

retagare med realistiska målsättningar och entusiastiska medarbetare.

HA

Vova har besök av 26 finlandssvenska teknologer som här ses beundra en av Trafos större produkter.

Perttulantie 6 A 00210 Helsinki
www.finnohm.fi

Puh 0207 431 655
sales@finnohm.fi

Fax 0207 431 656

Fotografen Fredrik Diehl i Wiborg

– härstamning, livsöde och familj

Franciska Sundholm

I Wiborgs dagstidningar ingick måndagen den 19 september 1904 en notis, som med makabra detaljer förtäljer att fotografen Fredrik Diehl föregående dag hittats död för egen hand i sin bostad vid Katrinegatan 22 i staden. Familjen, hustrun Maria och de fem barnen, hade tillsammans med jungfrun åkt ut till familjens villa i Lihaniemi söndag morgon, och hittade maken/fadern död på soffan i våningen, då de återkom därifrån söndag eftermiddag. (Det är kanske värt att notera att släkten alltid räknat 5 september, enligt gregorianska kalendern, som Fredrik Diehls dödsdag. I hela Ryssland användes officiellt den julianska kalendern ända till 1918.)

Fredrik Diehl efterlämnade endast två mycket korta avskedsbrev, ett till barnen, ett till hustrun, daterade i Wiborg, den 18 Sept. 1904. "Det oundvikliga måste ske. Förlåt mig den sorg jag bereder er, jag kan ej annat." Orsaken till Fredrik Diehls dramatiska beslut har förblivit oklar. Familjetraditionen (Fredrik Diehl är skribentens farfar) berättar att självmordet berodde på trassliga fruntimmersaffärer och dålig ekonomi, detaljer har vi inte. Mot slutet av 1890-talet hade Fredrik Diehl fått betydande konkurrenter i Wiborg, bl.a. etablerade Thorvald Nyblin ateljé i staden 1897. Fotografin utvecklades också snabbt och amatörfotografi blev allt vanligare. Detta kan ha bidragit till Fredrik Diehls försämrade ekonomi, men Sven Hirn anser inte att självmordet hade ekonomiska orsaker.

Fredrik Diehl begravdes på Sorvali begravningsplats i Wiborg, gravplats 446, som han inlöst 1902, för barnen Wilhelm och Ines. Min pappa Gösta Diehl mindes med bitterhet att prosten i staden till en början vägrat jordfästa självspillingen Fredrik Diehl i vigd jord på Sorvali, men saken tycks ha ordnats. Graven fanns kvar ännu 1943, då Erland Diehl besökte Wiborg, men har förstörts under sovjetisk regim.

Ovan refererade tidningsnotis ger också en mycket kort levnadsbeskrivning över Fredrik Diehl. Det berättas att Gustaf Fredrik Diehl var norrmän till börd, född i Kristiania 5.4.1847, där han genomgått borgarskola och arbetat inom fotografyrket i åtskilliga ateljéer i Norge, samt att han under åren 1873–1880 företog studieresor i Danmark, Tyskland och Skottland. År 1882 flyttade han till Helsingfors, 1887 till Wiborg. Fredrik Diehl beskrivs som en gladlynt person, begåvad och skicklig i sitt fack. Bakom dessa rader ryms ett omväxlande, för att inte säga äventyrligt liv, och en ganska speciell släktbakgrund, som först nyligen utretts.

Fotografen Fredrik Diehl i Wiborg 1887.

Fadern från Tyskland modern från Norge

Fredrik Diehls far var den tyske skräddarmästaren Adolf Diehl, hans mor var av norsk härstamning och hette Inger Marie Enger, född 1821 i Kristiania, där hennes far var vapenmästare vid Akershus fästning. Adolf Diehl föddes i den lilla staden Butzbach i Hessen 1814, som den näst yngste av snickaren och skräddarmästaren Bernhard Christoph Diehls sju barn. Familjen Diehl är en av de allra äldsta i Butzbach, medlemmar omnämns i mantals- och skattelängder i staden från slutet av

1300-talet. Traditionellt har familjen Diehls manliga medlemmar under århundraden varit snickare, glasmästare, timmermän, svarvare, instrumentmakare och finsnickare, och sentida släktingar i Butzbach räknar 18 generationer hantverkare inom snickarskrået i familjen Diehl. Adolf Diehl var den förste i släkten som lämnade Butzbach för att söka sig ett bättre liv, och han blev bofast i Kristiania omkring 1837, där han fick borgarrättigheter som fri skräddare 1842. Adolf Diehl stannade resten av sitt liv i Kristiania, där han avled 1897. Inger Marie Enger Diehl

dog 1876 i tyfoidfeber. Inger Marie och Adolf Diehl hade sex barn som alla blev vuxna. Enda dottern Sofie var den enda som stannade i Norge, där hon försörjde sig som hushållerska. Alla de fem sönerna emigrerade, fyra till USA, där de gick olika öden till mötes, och mellersta sonen Gustaf Fredrik flyttade först till Sverige, sedan till Finland.

Fotografiv

Fredrik Diehl arbetade troligen som kringresande fotograf i Norge i sin ungdom. Han öppnade egen fotografiateljé i Arvika i Sverige 1869, och flyttade till Arvika i januari 1871, där han bodde till 1875. Han arbetade också samtidigt som fotograf i Åmål. Porträtt samt vyer från torgen i Arvika och Åmål finns bevarade. Förutom fotografierna lämnade Fredrik Diehl också andra spår i Åmål. Pigan Gustafva Larsdotter från Kålsäter födde 1873 en oäkta dotter, Hanna Christina, vars far var fotografen Diehl. Den lilla flickan dog i lungshot 1880.

I Arvika träffade Fredrik Diehl sin första hustru Rosalie Sjöman. Han flyttade från Arvika till Stockholm 1875, smet från sitt första barn och hennes mor, och gifte sig samma år med Rosalie Sjöman, född Hammarqvist, född 1833, änka efter sjökaptainen Sven Sjöman. Hon var fotograf med egen ateljé i Stockholm, blev en av Stockholms mest ansedda porträttfotografer, och drev sin ateljé ända till 1907.

Rosalie och Fredrik Diehl fick två barn, Carl Fredrik (1875–1936) och Hilma Marie (1877–1946). Äktenskapet blev stormigt. Fredrik Diehl gjorde en feg reträtt på våren 1878, och reste utomlands. Äktenskapet upplöstes 1882. Det finns ingenting som tyder på att Fredrik Diehl bidrog till de två barnens uppehåll, eller att han någonsin återsåg dem. Rosalie Sjöman avled i Stockholm 1919.

Det är troligt att Fredrik Diehl reste och arbetade i Danmark, Tyskland och Skottland åren 1878–1882. Det har inte varit möjligt att följa hans spår. Det vi vet är att han reste till Finland 1882. I början av 1880-talet gjorde Fredrik Diehl också ett kortare uppehåll i Göteborg och besökte fotografen Aron Jonasons ateljé. Där träffade han Maria Dryselius, som arbetade hos Jonason som assistent. Maria Dryselius föddes i Kalmar 1859. Hon hade fått en mångsidig uppfostran i ett bildat och kulturellt intresserat hem. Alla döttrarna i familjen Dryselius hade också någon yrkesutbildning, Maria hade gått i fotoateljé. På hösten

Fotografens hustru Maria Diehl 1887.

1884 reste Maria Dryselius till Helsingfors och gifte sig där med Fredrik Diehl till julen 1884. Dottern Karin föddes 1886, och sonen Fredrik 1889, i Helsingfors.

Fotografiateljé i Wiborg

Efter några års arbete i Riis ateljé i Helsingfors sökte Diehl sig en självständig ställning. Redan i september 1887 hade han etablerat sin egen ateljé i Wiborg på Katrinegatan 4 mitt emot hotell Andrea. Sven Hirn skriver att Diehl etablerade sig i Wiborg utan svårigheter, ateljén blev en framgång och familjen Diehl mädde väl.

Under slutet av 1880-talet fanns endast en betydande fotografiateljé i Wiborg, den innehades av Jakob Indurski, som var av judisk börd. Flera svenska fotografer arbetade i kortare perioder i staden, men Indurski förblev länge ledande i branschen. Då tsarens proklamationer i slutet av 1880-talet starkt begränsade utkomstmöjligheterna för judarna i Ryssland, råkade Indurski i svårigheter. En tid fanns ingen välrenommerad fotografiateljé alls i Wiborg, och Diehl valde rätt tidpunkt för sin flyttning från Helsingfors. Arbetsmöjligheterna i Wiborg var mycket lovande. Verksamheten kom igång utan reklamkampanj, Diehl var erkänt skicklig, och arbete fanns tillräckligt. I mitten av 1890-talet började Diehl göra reklam för verksamheten i tidningarna. Ferdinand Lorentz, som ägde "Fotografiska magasinet" hade samma ingång som fotografiateljén, tillhandahöll alla tillbehör och förnödenheter för fotografer. Då K. E. Ståhlberg, som hade en motsvarande affär i Helsingfors i samband med

Fyra bröder Diehl.

STÖD DET FINLANDSSVENSKA BILDNINGSPROJEKTET

Svenska folkskolans vänner tar emot **donationer** och **testamenten**. Föreningen ställer **avgiftsfritt** sakkunnig hjälp till förfogande vid uppgörande av donationsbrev och testamenten.

Närmare information ger SFV:s kanslichef Christoffer Grönholm, tfn 09-6844 570

SFV
SVENSKA FOLKSKOLANS VÄNNER

ateljén "Apollo", etablerade en filial i Wiborg, intensifierade Diehl och Lorentz sin reklamkampanj genom att hänvisa till fabrikspriser, och sköt med att hålla landets lägsta priser.

"Fotografiska magasinet" flyttade senare till Katrinegatan 7 och bytte ägare. Diehl renoverade sin ateljé vid Katrinegatan 4 fullständigt 1897, och inredde samtidigt ett mörkrum, som också amatörer fick använda för att framkalla sina bilder. 1903 flyttade Diehl sin verksamhet till Katrinegatan 22, ateljén låg alltså hela tiden mitt i det gamla Wiborg. Diehl betraktades allmänt som Wiborgs främsta fotograf. Han nådde framgång inte bara som porträttfotograf, han fotograferade också både stadsvyer och landskap. Bland fotografer tillhörde Fredrik Diehl en generation som också koncentrerade sig på uppfinningen fotografi och kamerautvecklingen, optiken, utvecklingen av plåtar och geler för plåtarna, framkallningskemikaliernas sammansättning och inverkan. Diehl var samtidigt aktiv i olika yrkesföreningar för fotografer, och var stiftande medlem då Finlands Fotografers Förbund (senare Suomen valokuvajaain liitto) grundades 1897.

Familjens ställning försämrades

Fredrik och Maria Diehl fick åtta barn, av vilka fem nådde vuxen ålder. Karin och Fredrik föddes i Helsingfors, men Fredrik dog våren 1891 vid ett och ett halvt års ålder. Den andre Fredrik (alltid kallad Tatto) föddes i Wiborg hösten 1891, sedan kom Erland (alltid Rasse) 1893, Alexander (alltid Lalle) 1895, Wilhelm 1897 (död 1902), Gösta 1899, och sist dottern Ines 1901 (död 1902).

Familjens ekonomi försämrades hastigt efter Fredrik Diehls död, så några besparingar fanns tydligen inte. Bouppteckningen visar ingen behållning. Den omtalade småländska envisan och obändigheten var väl utvecklad hos Maria Diehl, och hon försökte någon tid fortsätta fotografateljén vid Katrinegatan 22, men var tvungen att ge upp och flytta till en mindre lägenhet vid Karjalagatan 11 (Alexanders perspektivet), och till slut till ett rum och kök vid Järnvägsgatan 3. Dottern Karin och sönerna Tatto och Lalle bidrog till att försörja familjen.

Maria Diehl var sannolikt i ungdomen glad och livlig, fast besluten att skaffa sig ett yrke och ett självständigt liv. Hon hade säkert höga förväntningar då hon hösten 1884 flyttade till Finland för att gifta sig. Hon drabbades tidigt av sorg, äldsta sonen Fredrik dog ett och ett halvt år gammal i februari 1891, senare miste hon två barn till. Hon hade antagligen ett mycket ensamt liv, i ett främmande land, med ett främmande språk. Finska lärde hon sig aldrig, men klarade sig säkert med svenska, tyska och franska, men problemet måste ha existerat. Uppgifter om familjens umgänge saknas helt. Det finns inga fotografier av Maria under 1890-talet, men passfoton och andra bilder från början av 1900-talet visar en förgrämd och bitter, för tidigt åldrad 50-åring. Hon blev tidigt dement och lynnig. Hon hade också ett konfliktfyllt förhållande till sina barn, och bröt tidvis i olika repriser kontakten med dem alla. Ständiga penningbekymmer bidrog till att fördrystra Marias sista år. Hon flyttade från Wiborg till Borgå 1918, och skrev till sonen Gösta som studerade i Helsingfors 16.2: "..... Jag reder mig ännu och hoppas. Jag har bröd och goda havregryn men veden är det illa med jag eldar endast i lilla rummet och kokar thé och gröt deri ..." Maria Diehl blev med åren alltmer förvirrad och intogs på sjukhuset i Ekenäs 1925, där hon avled i september 1926. Hon gravsattes på Sorvali begravningsplats i familjegraven.

Fotografens barn

Dottern Karin Diehl gick ut Ryska Fruntimmersskolan i Wiborg 1905, läste ett år i Svenska Flickskolan i Wiborg, och tog studenten vid Helsingfors universitet 1906. Hon sattes i Ryska Fruntimmersskolan som straff för något spratt eller upptåg mot ryska

Dottern Karin Diehl vid konfirmationen 1901.

soldater har bröderna Tatto och Gösta båda berättat. Vad upptaget bestod i förtäljer icke historien. Karin lämnade hemmet i Wiborg genast efter studentexamen och reste till släktingar i södra Sverige, tog tjänst vid försäkringsbolaget Skåne i Malmö, och stannade där till 1917. Då fick hon anställning i S:t Petersburg (Petrograd) vid svenska legationen i Elsa Brändströms grupp för flyktingärenden. Båda bröderna Tatto och Lalle arbetade vid denna tid i S:t Petersburg, och genom dem kom Karin i kontakt med Boris Mihailovitj Kedrin, som hon gifte sig med 1918. De fick en son, men Karin lämnade Boris Kedrin i slutet av 1918, och flyttade med sonen till Finland, där hon arbetade på Outokumpu till 1956. Hon avled i Helsingfors 1960.

Sonen Tatto (Fredrik) Diehl invaliderades av polio 1902, i en epidemi som också invaliderade brodern Rasse, och blev orsaken till syskonen Wilhelms och Ines' död. Tatto gick andra året i Svenska Lyceum i Wiborg då pappan dog, men han fick sluta skolgången 1907 och arbetade i olika trävarufirmor i Finland. 1915 reste Tatto till S:t Petersburg för att lära sig ryska, och gifte sig 1917 med Natalia Sergejevna Mindlina. 1918–1919 var Tatto anställd av G. A. Serlachius med uppgifter i S:t Petersburg, Moskva och Kiev. Under hösten 1918 försökte Tatto överföra finsk egendom till Finland undan revolutionen, men blev häktad 24 september i Petrograd och kastades i Peter Pauls-fästningens fängelse. Vistelsen där blev mycket dramatisk, och mot slutet av fångenskapen fruktade Tatto för sitt liv. I ett utsmugglat brev, skrivet på ryska med blyerts, mycket otydligt och svårtolkat, tog Tatto farväl av Natascha.

Tatto frigavs oväntat på julafton 1918, och reste med Natascha till Finland i januari 1919. Samma år reste han i affärer i Polen, och anställdes som resekontrollör vid Finska Träsliperiföreningen, från 1934 som försäljningsdirektör för föreningens trämassaavdelning, och från 1942 som föreningens verkställande direktör, från vilken post han pensionerades 1961. Tatto avled i Helsingfors 1978.

Rasse (Erland) Diehl gick 5 klasser i Svenska Lyceum i Wiborg, utbildades sedan till bokbindare och försörjde sig med bokbinderi på 1920-talet, senare hade han ett boktryckeri. En stor del av sitt liv försörjde han sig som egen företagare i Helsingfors.

1948 inlöste Rasse med Tattos bistånd hela aktiestocken i Invalidien Kivihomo, som framställde täljstensugnar och värmeplattor för restauranger och sjukhus. Firman hade

endast handikappade som anställda. Rasse gifte sig med Elsa Eriksson 1924, och fick två döttrar. Han dog i Helsingfors våren 1965.

Lalle (Alexander) Diehl slutade liksom bröderna Tatto och Rasse skolgången i Svenska Lyceum i Wiborg efter fem klasser. Han tog anställning i S:t Petersburg 1910, men flyttade 1914 till Mänttä bruk. Senare blev han anställd hos Näsjärven Pahvi i Tammerfors, där han blev kontorschef 1922, och disponent 1933, en anställning han hade till sin död endast 50 år gammal 1945. Lalle gifte sig 1921 med Irma Rikberg och fick tre barn.

Yngsta sonen Gösta Diehls liv blev mycket omväxlande, och hans konstnärliga gärning har bedömts i ett stort antal tidningsartiklar och encyklopedier. Gösta var den enda av de fyra bröderna som fick chansen att ta studenten vid Svenska Lyceum i Wiborg. Han var alltid medveten om de stora uppföringar detta hade krävt av hans mor, och av syskonen, som bidrog till uppehållet under de svåra åren efter 1904. Karin skickade pengar från Sverige, och Gösta själv bidrog till hushållet med sommarjobb bl.a. som lantmästarassistent, och inom Finlands geologiska undersökning.

Efter konststudier i Helsingfors flyttade Gösta till Paris 1922, och stannade där till 1935. Från åren i Paris härstammar också Göstas historia om sin härstamning: Han berättade alltid att han härstammade från en fransk hugenottfamilj i Elsass-Lothringen, som vid slutet av 1700-talet utvandrat från Strasbourg och slagit sig ned i Sverige och Norge. Så var det alltså inte, men sanningen är minst lika spännande som Göstas version, den senare skall numera räknas till hans omfattande register av goda historier, och biografier över Gösta Diehl borde till en del omskrivas. Gösta var gift med Elsa Ramsay och hade tre barn. Han avled i Helsingfors 1964.

Litteratur:

Sven Hirn, Viipurin vanhat valokuvajaajat, Suomen Museo 1970, 97-123.

Sven Hirn, Ateljeesta Luontoon, Valokuvaus ja valokuvaajat Suomessa 1871-1900, Suomen valokuvataiteen museon säätö, Lahti 1977.

Franciska Sundholm, Familjen Diehl härstammar från Butzbach i Hessen, Genos, Genealogiska samfundet i Finland, godkänd för tryckning.

Suomen Kansallisbiografia, osa 2, s. 376-377, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2003.

Uppslagsverket Finland, del 1, s. 279, Schildts, Helsingfors 2003.

Olga Richardts Understödsstiftelse Olga Richardtin Avustussäätiö

Olga Richardts Understödsfond grundades i augusti 1886 i Wiborg av kommerserådet Fredrik Richardt till äminnelse av hans första äkta maka Eleonora Amalia Richardt, f. Rosenberg, kallad Olga, som avlidit den 18 juni samma år. När fonden 1939 på grund av kriget med Sovjetunionen 1939–1940 flyttat till Helsingfors fick den av Justitieministeriet status av stiftelse den 20 september 1940. Fondens namn ändrades 1976 till "Olga Richardtin Avustussäätiö – Olga Richardts Understödsstiftelse".

I anledning av att fonden fyllde 120 år på hösten 2006 sammanställde sittande styrelseordföranden sjökaptan Karl Johan Bender en kort historik som framfördes vid närmast följande styrelsemöte i mars 2007.

Fondens ändamål vid dess grundande var att fortsätta den understödjande verksamhet Olga Richardt utövade för hjälpbehövande och, såsom det står i donationsurkunden med kommerserådets formulering:

företadesvis för fattiga släktingar till den avlidna och mig, samt andra medellösa personer, som under min hustrus lifstid stått i närmare beröring med min familj.

Fonden administrerades av Magistraten i Wiborg, som utsåg medlemmarna i dess styrelse uti vilken kommerserådet Richardt var självskrivnen medlem. Han donerade grundplåten mk 50 000 den 9 augusti 1886 och förband sig därvid att ytterligare ställa 50 000 till föfogande vid en senare tidpunkt, vilket skedde den 5 oktober 1887.

Fondens medel förkovrades genom utlåning. Det första lånet på 50 000 beviljades den 30 dec. 1886 åt handlanden W. Schataloff mot 6 % årlig ränta. Följande lån om 50 000 – beviljades 5 oktober 1887 till samme handlande Schataloff mot 5 % årlig ränta. Som säkerhet för dessa lån gavs en inteckning i gården Nr 263 i Pantsarlaks stadsdel i Wiborg. Enligt bankkoncernten Nordias penningvärdestabell var dåvarande 100 000 mk år 2005 värda 433 168 € (motsv. 2 575 500 mk).

Av de genom denna låneverksamhet influatna medlen utdelades årligen understöd i enlighet med fondens stadgar. Den första utdelningen skedde 1887 då tre personer fick motta 10 mk/mån, sammanlagt 360 mk (1729 €). Följande år 1888 var mottagarnas antal 25 och summan 3 580 mk (16 894 €) och 1889 var antalet 39 och summan 5 440 mk (23 989 €). Fr.o.m. år 1887 till seklets slut 1889 beviljades understöd uppgående sammanlagt till 50 250 mk (205 358 €).

Under perioden 1900–1916 beviljades 105 240 mk (354 766 €) till 45 personer. Understödens storlek varierade från 10 till 20 mk per månad. År 1917 försämrades markens värde dramatiskt. Den nämnda år utdelade summan 5 880 mk motsvarade endast drygt 6 000 €, i jämförelse med t.ex. år 1893 då 5 840 mk motsvarade drygt 22 000 €. Men värdet sjönk alltmer så att den summa om 142 520 mk som sammanlagt utdelades under perioden 1917–1939, då fonden ännu verkade i Wiborg,

motsvarade endast 45 675 €.

En ny tid inleddes 1940 då fonden flyttade till Helsingfors. Grundarens son Eugen Richardt hade inträtt som medlem i styrelsen 1916. Han jämte fondens ordförande, förre justitieborgmästaren i Wiborg Bertel Brunou anhöll på styrelsens vägnar i en till Justitieministeriet riktad skrivelse den 30 augusti 1940 att fonden, vars hemort nu var Helsingfors, skulle upptas som en stiftelse. Detta beviljades den 20 september 1940. Därmed blev det officiella språket finska och den nya stiftelsen kom att heta Olga Richardtin Avustussäätiö. Stiftelsens egendom hade genom den finska markens värdeminskning krympt betydligt och angavs vara 144 452 mk (35 479 €). En ändring i stadgarna berörde utdelandet av understöd varom det i § 1 stipulerades att understöd skulle beviljas främst åt personer från östra Finland, huvudsakligen åt donatorns och hans frus mindre bemedlade släktingar och vänner.

Under perioden 1940–1958 drabbades vår valuta av sedelklipping och devalvering men även av värdeökning då markens värde ökades genom att decimalen flyttades två steg åt vänster och förlorade två nollor. Stiftelsen förvärvade 1940 en lägenhet på 96 kvm vid Rosavillagatan 2 i Helsingfors för 167 000 mk (41 017 €). Den blev uthyrd och av hyresinkomsterna utdelades som understöd sammanlagt 55 700 mk (2 724 €) under ovan nämnda tidsperiod.

På anfordran av skattemyndigheterna måste stadgarna ändras så, att de skulle uppfylla tidens krav. I de den 7 juli 1976 stadfästade stadgarna fick stiftelsen ett nytt och även ett svenskt namn, Olga Richardts Understödsstiftelse. Samtidigt stadgades att Östsvenska Blomsterfondsföreningen r.f. skulle ha en representant i stiftelsens styrelse. Enligt § 1 i de nya stadgarna skulle understöd utdelas

i främsta rummet åt medellösa personer från östra Finland.

Under perioden 1959–1996 förkovrades ekonomin genom förvärvandet av aktier i börsnoterade bolag. Sammanlagt utdelades understöd 235 700 mk (14,561 €). Lägenheten på Rosavillagatan såldes någon gång under perioden 1977–2000 och omsattes i bolagsaktier varvid stiftelsens ekonomiska ställning förbättrades. Som understöd utdelades 422 194 mk (93 740 €). År 2001 var den finska marken fortfarande i användning och den utdelade summan var 324 400 mk (56 524 €) och under den senaste perioden 2002–2006 sammanlagt 243 120 €.

Som ett sammandrag kan anföras att stiftelsens totala utdelning av understöd under hela sin verksamhetstid belöper sig till en summa som motsvarar 1 018 972 € idag.

Under de senaste tio åren har stiftelsens stadgar tillämpats så att det blivit möjligt att stöda fattiga barn i viborgska skolor, barnhem, på sjukhus och sommarläger. Dessutom har man stött andra viborgrelaterade projekt och verksamheter.

Viktor Svaetichin

Mannen som dokumenterade Karelen byggnadsverk

Tack vare konstnären Viktor Svaetichin kan vi idag bilda oss en uppfattning om hur viktiga byggnader, bostadshus, herrgårdar, kyrkor osv. i Wiborg och på södra Karelska näset såg ut kring föregående sekelskifte och fram till världskriget. Den äldsta bevarade tavlan, en vy från S:t André, är daterad 1895. Dessa rader är nedtecknade av hans svärdotter Ulla Karlsson, f. Liljeborg, i sonens andra äktenskap.

Ulla Karlsson

Viktor Svaetichin föddes 10.12.1877 i Salmis, vid östra Ladoga, där fadern var länsman. Han var den åttonde i en barnaskara på 11. Men då Viktor var 3–4 år dog fadern bara 44 år gammal och lämnade den unga änkan ensam med 10 barn, den äldsta 12 år och den yngsta bara ett par månader. Hon försökte försörja familjen som sömmerska, men efter diverse omvägar blev hon kringel- och pepparkaksbagare i Wiborg. Viktor fick tidigt lära sig att leva utan överflöd.

Pojken visade snart stort intresse för teckning, men då han skadade sin högra hand började han rita med den vänstra handen, så stort var behovet att uttrycka sig genom att rita! Trots att han skrev med höger hand fortsatte han sin konstnärliga verksamhet med vänster hand livet ut. Han var mycket händig, vilket t.ex. senare visade sig i att han med några enkla drag med kniven tillverkade sina tavelramar. Han byggde även miniatyrmodeller t.ex. av lador, upptimrade alldeles som originalen. Innan han fyllt 14 år byggde han en fiol – för stråken hade han knyckt tagel från mjölkuskens häst! Senare i livet spelade han inte på något instrument, men han var antagligen den enda i Säiniö som lyssnade,

Kejsaregatan 11 (Klostergatan), gårdssidan. Bakom husen skimtar landsförsamlingens kyrka och dess klocktorn, ett av tornen i den gamla stadsmuren. Akvarell av Viktor Svaetichin 1913, Södra Karelen Museum.

när man spelade symfonier i radion.

Viktor gick i folkskola i Wiborg. Åren 1895–1898 fick han lära sig teckna och måla hos Konstens Vänner i Wiborg med Arvid Liljelund som mycket uppskattad lärare. Därefter var det dags för Ateneum 1898–1901. Efter åren av utomordentlig undervisning i huvudstaden var det en själv-

klarhet för honom att återvända till Wiborg och Konstens Vänner. Han deltog i utställningar bl.a. åren 1901, 1902 och 1904.

Rätt snart fick Viktor anställning som vikarierande teckningslärare i ett par finska pojkläroverk och kunde tack vare detta ganska fritt fortsätta med sitt konstnärskap. Han blev känd för att ha ett speciellt öga för detaljer och en hand för att exakt återge dem. Perspektivlära var en av hans kapphästar som lärare.

Uppdrag att dokumentera hus och herrgårdar

Hans sätt att måla helt naturtroget gjorde att Museum Wiburgense gav honom i uppdrag att dokumentera viktiga, intressanta, historiska och folklivsskildrande byggnadsverk i staden och dess omgivning. Detta krävande arbete utförde han under perioden 1912–1919 och resultatet blev ca 500 akvareller, oljemålningar, tuschritningar och fotografier. Före vinterkriget utbrött lyckades man rädda denna unika samling genom evakuering till Lahtis historiska museum och Södra Karelen konstmuseum i Villmanstrand. Flertalet av stadsbilderna kom till Lahtis medan herrgårdarna och Monrepos kom till Villmanstrand.

Viktor Svaetichin var också yrkesfotograf, han var banbrytande inom konstfotografering i östra Finland. När han äntligen skaffade sig och den unga familjen ett eget hem, blev det ett litet egnahemshus i Säiniö med en liten täppa; ett välkommet tillskott till mathållningen och hushållskassan. I huset inredde han ett mörkrum, där han belyste sina arbeten vid framkallningen genom en lucka i väggen. Han kunde stiga upp 3–4-tiden och börja framkalla, ofta hängde fotografier på tork liksom på byksnören ”i hela huset”. Han tog sig för att varje läsår, helst på vintern vid skidföre åka runt

med den tunga kameran och alla glaskivorna till folkskolorna runt Wiborg för att ta klassfoton. Senare samarbetade han med sin elev O.V. Vikstedt (Viiste), som gav ut boken ”Viihtyisiä Vanha Viipuri” 1948.

Naturvännern

I allt var han dock en naturmänniska; han gav akt på i vilka formationer träden växte, han kände till fågelläten och han hade en stor fjärilsamling. Han fann olika stämningar i olika skogstyper; granskogen hade sin stämning, tallskogen på vintern sin stämning och björkskogen och blandskogen sin och på något sätt lyckades han fånga dessa känslor i sina tavlor, som för det mesta hänger på väggen hos någon släkting.

Han målade eller fotograferade ingalunda hela tiden; det kunde gå år utan att han rörde en pensel. För det mesta jobbade han med sådant som

för stunden intresserade honom. Han kunde sitta och iaktta ett föremål eller en arbetsprocess en halv timme och sedan gjorde han sina skisser. Evakueringsstiden i Jämsä (vinterkriget) var en mycket aktiv period för honom. Där hade han tid att se och studera mycket ”nytt”. T.ex. färklippning satte han sig in i, skisserade och målade. Där gjorde han också flera landskapsmotiv, insjömotiv, lador, bodar etc. än tidigare och kunde därmed ge uttryck för sin stil. Betecknande är hans milda färger, särskilt i akvarellerna. Han har gjort några akvareller med motiv från stranden med fiskebåtar och gångspel i Terijoki och i dem är färgsättningen på sand-hav-himmel fångslande.

Det finns relativt få oljemålningar bevarade, de var i regel av större format. Då evakueringsordern kom placerades alla större tavlor liggande under sängarna för att inte bli genomskjutna om väggarna skulle få sig en salva. Med på resan kunde man bara ta mindre tavlor, mest oinramade. Huset

Huset på berget. Gårdssidan av Karjaportsgatan 5. Tuschteckning 1902 av Viktor Svaetichin. Södra Karelen Museum. Viktor Svaetichin gjorde en mängd teckningar av gamla byggnader på gårdssidan av wiborgska hus.

Viktor Svaetichin som ung.

Vårt Handelsgille jubilerade

120-årig traditionsbevarare vid god vigör

Per Erik Floman

För 120 år sedan grundades Handelsgillet i Wiborg, i ett halvt sekel skulle det få verka i hemstaden, men sedan kom krig. Wiborg gick förlorat – men inte Gillet. 1945 återupptogs det i Helsingfors i ny skepnad. Under sextiott år, tills vidare, har vårt Gillet fört traditionerna vidare. Dessa två epoker vill Wiborgs Nyheter nu presentera för sina läsare.

Bakgrundsklimatet

Gillen i en eller annan form har det funnits sedan Hansatiden kring Östersjön, med kontakter till Wiborg. I staden lär det på medeltiden ha funnits något slags Helgeandsgille och man talar om en gillestuga. Gilleväsendet, som haft en kristlig dimension, upplöstes efter reformationen. I Sverige ersattes de sedermera av olika ordenssällskap. Helsingfors Handelsgille var vårt lands första, det grundades 1857.

I Örnulf Tigerstedts tegelsten om Huset Hackman beskrivs "der Spiel Club" från 1787, där Johan Fr. Hackman varit klubbmästare. Det framgår ej var klubben var placerad, men där ska ha funnits rum för biljard- och kortspel samt en buffé och anställd personal. De ca 150 medlemmarna "med conto i memorialen" kom huvudsakligen från samhällstoppen, och det tyska elementet dominerade. Klubbens vidare öden har jag ej varit i tillfälle att följa upp.

Vårt eget handelsgilles tillkommelse år 1887 var i hög grad en följd av en persons stora intresse, engagemang och materiella generositet: bergsrådet Seth Sohlberg, som f.ö. var gilletts ordförande 1887 – 1895 och blev dess hedersmedlem 1908.

Det bör nämnas att Walter Hoving redan 1883 i Wiborg grundat ett handelsgille "för att sammanföra principaler och affärsbiträden till fritt umgänge och diskussioner", men den avsmunade efter bara några år. Man kan ändå säga att samhällsklimatet på denna tid var moget för nya tag på alla fronter. Under detta sekel hade det skett stora saker i Wiborg – de klassiska exemplen är hovrättens, järnvägens och Saima kanals tillkomst samt rivandet av stadsmurarna – med snabb befolkningstillväxt, starkt ökad areal och ekonomisk aktivitet.

Gilletts Big Bang

Det var alltså bergsrådet Seth Sohlberg som den 8 oktober 1887 sammankallade intresserade wiborgare "för att skapa en sammanslutning inom vilken stadens affärsmän och övriga borgerliga och ämbetsmannakårens representanter kunde mötas för att utbyta tankar och diskutera gemensamma angelägenheter". Redan efter 9 dagar hade man fått till stånd texten till stadgar och tillsatt en direktion. I denna satt som ordförande Sohlberg, viceordförande blev konsul Eugen Wolff, sekreterare A. Jakowleff, skattmästare Carl Lindvall, bibliotekarie G. Taht samt som vakanslös medlem Georg Frankenhäuser. En mastig inbälteringsnämnd valdes och betr. inskrivningsavgifter noteras att den för principaler fastställdes till 20 mk och 5 för biträden, medan årsavgiften blev 20 mk. Det stora intresset illustreras av att 108 medlemmar anslöt sig genast från starten.

Wolff, som ägde "fastligt många hus" för att citera Albert Edelfelt, ställde en lokal i huset Katrinegatan 1 till Gillets förfogande, där man inredd ett bibliotek, ett biljardrum, en läsesal och en blygsam "krog". Vid inrättandet av gilletts hem utmärkte sig särskilt arkitekten Brynolf Blomqvist, känd för sin renovering av historiska museets byggnad invid Tyrgilsstatyn. – Första sitsen hölls den 1 februari

Gillebröderna vid 120-årsjubileet den 10 mars 2007 på Svenska Klubben i Helsingfors.. Festtalaren kansler Kauko Sipponen sitter på tredje raden nedifrån till vänster om mitten mellan Per Erik Floman och Göran Lagerman. Foto Atelier Nyblin.

1888 och stadgarna fick laga kraft 5 dagar efter detta. De allsmäktiga myndigheterna hade förkortat ändamålsparagrafen till "... att uti för det samma inrättad egen lokal bereda sina medlemmar nyttig och nöjsam sysselsättning".

Inte bara handelsmän

Gillet blev mäktigt populärt: vid sekelskiftet hade man 280 medlemmar, 1918 350 – mera än tiondedelen av stadens svensktalande befolkning.

Även om de intresseområden som man fokuserade på var merkantila och kommunalpolitiska blev Handelsgillet en naturlig samlingsplats för en vidare krets än bara "principaler", souschefer och kontorister samt de tekniska grupperna ingenjörer och arkitekter. Dessa stod för ca 50 % av numerären. Vid studiet av medlemsförteckningen 1937 – det är ytterst knappt med arkivmaterial om detta ämne! – kan man konstatera att 15 % var jurister och tjänstemän, 12 % läkare och apotekare, 8 % humanister och lärare och resten representerade diverse övriga yrken.

Under de första decennierna intresserade sig medlemmarna seriöst för politiska och icke minst kommunala frågor. Detta gäller inte bara livliga debatter vid mötena utan även ett aktivt deltagande i kommunalpolitiken. Det hände att Gillets åsikt officiellt efterhördes.

Ett kapitel för sig är naturligtvis de speciella förhållanden som kom att råda i skuggan av russifieringspolitiken. Censur och påtryckning satte press på yttrandefriheten och ett av de andningshål där dylika frågor öppet kunde diskuteras var Handelsgillet.

Det ska även nämnas att Gillets röst i den offentliga debatten småningom miste en del av sin specifika vikt anefter som den finska majoriteten kommit till makten.

Men den sociala dimensionen, möjligheterna till samvaro, blev desto väsentligare för kohesionen emellan gillebröderna.

Lokalfrågan

Under sin femtioåriga existens i det gamla Wiborg kom Gillet att ha en rad "hem", som var hyrda och det skulle dröja till år 1923 innan man kunde förvärva en helt egen fastighet.

Som ovan nämnts startade det hela vid Katrinegatan 1 i det Wolffska huset. Redan 1892 blev trängseln för stor och man flyttade till samma gatas nummer 20 till Nevstrojefes arvingars gård. Gillet fick lägga ner en hel del på reparationer, men klarade sig fram till 1908 då man flyttade till ett av de många Thesleffska husen i hörnet av Svartmunke- och Katrinegatorna. Under första världskriget rekvirerades dock Gillets utrymmen för inkvarteringar varvid man fick provisoriska utrymmen i samma gård ända fram till 1918. Efter ett misslyckat projekt vid Katrinegatan 6 blev man, tack vare bergsrådet Sohlbergs mycket schirokaja testamente, i tillfälle att förverkliga drömmen om ett eget hus.

Detta låg vid Karjaportsgatan 7 och köptes för 305 000 mark av kommerserådet och fru Wilhelm Hackman. Det vinkelformade trähuset i en våning var uppfört i början av 1800-talet och hade då bebotts av statsrådet Orraeus, gift med Louise Dehn, därefter eller 1812 av dr Nikolaus Jaenisch och sedan 1837 av kommerserådet J.F. Hackman. I denna tidnings senaste nummer berättas det att även konsul Edvin Ekström och bergsrådet Henry Hackman skulle ha bott i huset. Under första världskriget tjänade det som krigssjukhus och kansli för livsmedelsnämnden.

Gillet fick nu installera sig i en för-

nämlig miljö, omgivet av sjuttonhundratals stenhus. Efter grundliga reparationer och inredande till ett verkligt klubbhus kunde invigningen ske i september 1924.

Aktiviteter och trivsel

Verksamheten tog sig många former. Man hade möten och föredragskvällar med diskussioner. Man arrangerade kurser i handelskorrespondens och i ett skede hade Gillet rätt att ordna "fondbörsauktioner". Man informerade sig om lokalpolitiken genom att ha medlemmar i stadens ledande organ. Gillet tog år 1900 kontakt med sina lantdagmän för att ge en puff åt järnvägsprojektet till Elisenvaara och Nyslott.

Det berättas om både fosterländska och underhållande fester samt exkursioner till Saima kanals sevärheter och en resa till Peterhof. Man höll sig med ett bibliotek med ett tusental böcker och ett trettiotal tidskrifter.

Vinterkriget – ett dråpslag

Trettiotalet inleddes under dystra ekonomiska stjärnor. Men snart kom en uppryckningsperiod med intensiv aktivitet på alla fronter. Wiborg satsade på sin hamn, på Trängsund och på betydande kommunala byggen. Inte minst investerade man på kulturfronten med konstmuseum, landskapsarkiv, bibliotek samt skolor och sjukhus. Men ute i Centraleuropa hopade sig molnen och hösten 1939 brakade det lös: det andra världskriget hade börjat. Finland blev indraget i detta genom Sovjetunionens brutala anfall den 30 november 1939. Hur detta gick till för Gillets del beskrivs av Harry Palmberg med blodig ironi så här:

"Sedan det kapitalistiska Finland genom artilleribeskjutning av Mainila provocerat krig med sin fredsälskande granne, fick man i Wiborg redan under krigets första dag begrunda konsekvenserna av det passerade. I skydd av kvällsmörkret sökte sig också några gillebröder till Karjaportsgatan för att diskutera dagens händelser, dels också för att stilla sin hunger. Gillet var stängt, men nycklar fanns och en broder gick för att, om möjligt, mobi-

lisera Rosa. Det lyckades och hon lovade också att sköta sitt kall så länge som möjligt. Sålunda kom det sig att gillet kunde "funktionera" ända till årsskiftet, då restaurangen slutgiltigt stängdes. Den ogästvänliga lokalen besöktes dock allt intill de sista krigsdagarna av gillebröder från staden, men evakuering av arkiv, handlingar m.m. blev inte gjord. Endast den säreigna Silverkannen fann vägen västerut." Den kannan finns fortfarande med vid Gillets möten.

I likhet med över fyrahundratusen karelare och Sallabor drog gillebröderna västerut och de flesta hamnade i huvudstadstrakten. Här öppnade Handelsgillet i Helsingfors famnen för de drabbade kollegerna. Den 27 april 1940 gavs en välkomstsupé för wiborgsbröderna och inleddes därmed ett samarbete som Handelsgillet i Wiborg och dess medlemmar sätter stort värde på. Men innan vi går in på den nya eran ska vi ägna några rader åt några av dem som styrde skutan i ett halvt sekel i kringelstaden.

Några personnamn från wiborgstiden

Såsom i alla föreningar är det en kärna av medlemmarna som står för det mesta, vare sig det gäller ledarskapet eller arbetsmyrorna. I historikerna har många förtjänta namn kunnat nämnas, men i denna tidningskria finns inte utrymme för detta. Därför inskränker jag mig till att berätta om vilka gillebröder som varit ordförande respektive hedersmedlemmar. Kuriöst är att ordförandeposten roterade förunderligt snabbt. Hela 15 personer fungerade som ordförande under dessa första 50 år, därav bara fem under mera än 5 år: Sohlberg, I. Lindberg, Werner Relander, Åke Lilius och Leon Perander. De övriga var Eugen Wolff, D. Brunia, C. Lindvall, K.A. Helsingius, H. Gulbrantsen, W. Björkstén, Rudolf Witting, Frans Arwidson, Lennart Holmberg och Uno Lindblom.

År 1937 hade Gillet 9 hedersmedlemmar vid liv: apotekaren H.F. Björklund, hovrättsrådet K. af Enehjelm, konsul Henry Hagman, doktor Albert Heikel, apotekare U. Kalm, vicekonsul Leon Perander, bankdirektör Hjalmar Relander, affärsman J.B. Strandell och ingenjör A. Söderlund.

Livet efter detta

Redan 1941 gjordes trevande försök att återuppliva Gillet i diasporan, men ett nytt krig kom emellan och det skulle räcka några år innan man år 1945 samlades till möte på Hackmans kontor. Där beslöt man att återupptä, återregistrera sig och modernisera stadsgarna eftersom verksamhetens syften och förutsättningar nu blivit helt anorlunda. De som i det skedet ledde projektet var Leon Perander, snart efterträdd av Gunnar Ekström, Runar Gräsbeck, Julius Danielsson, Ragnar Timgren samt Henrik Clement, som var kontaktperson till helsingförelset.

På banken hade man fuffiga 4000 mk, men eftersom Gillet varit fastighetsägare gällde det att bevaka föreningens ekonomiska intressen när ersättningskarusellen började. Den som mest engagerades i detta arbete var skattmästaren och advokaten Runar Gräsbeck. År 1946 hade man redan 125 medlemmar och klirr i kassan. De miljoner inflationsömma ersättningspengar som då flöt in har ju inte kunnat investeras i byggnader, utan i värdepapper vars avkastning har möjliggjort en meningsfull och stadig verksamhet.

De vise män som nu körde igång Gillets verksamhet siktade i första hand på samhörighet och samvaro, men även understödande aktiviteter. Man gick in för att ha högklassiga möten med värdefulla föredrag. Ca 120 välbesökta möten med fina föredrag, excursioner och resor kantar vägen. Föredragen har huvudsakligen behandlat Wiborg, t.ex. om arkeologiska utgrävningar, historiska händelser, personhistoria, skolor och kultur, musik och krigsföring, liksom aktuella nutidsryska förehavanden och även framtidsplaner.

Man har med åren dragit slutsatsen att de tvättakta wiborgarna börjar sina och därför öppnat dörrarna inte bara för deras efterkommande utan för personer med aktivt intresse för den wiborgska saken. Medlemsantalet har stabiliserat sig kring 145.

Men utöver de trivsamma mötena, ett per termin, har Gillet även ägnat sig åt att stöda behjärtansvärda projekt eller aktiviteter som har anknytning till Wiborg. Gillet har regelbundet stött Östra Finlands Nation med stipendier och understöd. Likaså finansierades år 1961 en matrikel över Svenska Lyceum i Wiborg 1874 – 1939. År 1970 lät Gillet trycka en nyupplaga av "När vi voro skolpojkar", en pärla i sitt slag. – Gillet kom även att överta en del av lyceets skolmötestraditioner såsom

det famösa "Lattans gravöl", som börjat avdrickas år 1937.

1993 deltog Gillet både finansiellt och arbetsmässigt i uppställandet av den permanenta utställningen "Det svenska Wiborg" i Slottet. Nu är man en av grundarna till Wiborgscentret, som fungerar som informations- och servicebyrå i båda riktningarna. Det allra senaste bidraget gällde Suomi-sali på Slottet. – Det må nämnas att Handelsgillet i Wiborg med myndigheternas goda minne uppspikat en metallskylt med flerspråkig text på det nya hus vid Karjaportsgatan 7, där Gillet i tiden huserade – men som i dag administreras i nybyggt skick av Jehovas vittnen!

Några personnotiser ännu ...

Efterkrigstidens ordföranden har påtagit sig längre regentperioder än föregångarna i hemstaden. Gunnar Ekström höll i klubban ända till 1960, så kom Ragnar Timgren till 1962, varefter Erik (Kirre) Witting fattade rodet för 13 år framåt med ekonomisk visdom och härligt humör. Tor Gräsbeck, som sedan var 12 år vid rodet, gjorde tillsammans med skattmästaren Harri Wager förnuftiga placeringar för långa tider framåt. Tor följdes av Rolf Grönberg som lotsade sitt gille genom 110-årsjubileet. 1999 lämnade han över till Göran Lagerman, som regerar när detta skrivs, förnöjt erinrande sig det pampiga 120-årskalet. – Bland de många trotjänarna på olika poster önskar jag särskilt nämna René Lardot och Lars-Einar Floman.

Efter kriget har följande 16 personer kallats till hedersmedlemmar: Bjarne Wegelius, Runar Gräsbeck, Uno Lindblom, Erik Witting, Kurt Gräsbeck, Gunnar Floman, Sven-Erik Gröhn, Per Olof Hästö, Tor Gräsbeck, Bror-Wilhelm Rother, Tord Alftan, Per Erik Floman, René Lardot, Kaj Lindholm, Rolf Grönberg och Harri Wager.

Låt mig avsluta denna korta "levnadsbeskrivning" med att citera några slutrader ur 120-årshistoriken:

Mätte vårt gille fortsätta att verka, till förnöje för alla sina medlemmar, "principaler såväl som biträden", wiborgare och utsocknes, gråskägg och utjünikar, Wiburgenser från ÖFN, wiborgarens ättlingar och fränder!

Kansler Kauko Sipponens tal vid Handelsgillets i Wiborg 120-års jubileum

I slutet av 1800-talet började den finländska bildade klassen anse slottet som ett värdefullt nationellt minnesmärke. Senare skrev Eino Leino stortvulet om Wiborgs slotts betydelse för hela Finland. Man diskuterade bland annat tanken på att bygga om slottet till en kyrka, fängelse eller historiskt museum.

Slottet tillhör militären

Slottet innehades emellertid av de ryska militärmyndigheterna. Och det blev så i och med att Alexander III år 1888 bestämde att detta historiska minnesmärke, som bringat så mycket ära åt de ryska vapnen, skulle omhändertas och restaureras av krigsministeriet. Slottet restaurerades 1891–1894 då centraltornet rappades vitt och fick sitt karakteristiska kupoltak. Slottets inre var mycket anspråklöst och kvar blev bara några få spår från gångna århundraden.

För Peter den store avdelades ett speciellt minnesrum. År 1911 öppnades i slottet ett krigshistoriskt museum, som emellertid blev allvarligt skadat under inbördeskriget varefter materialet flyttades till Wiborgs historiska museum.

När slottet förstatligades under självständighetstiden hoppades wiborgarna att det skulle lyda under stadens historiska museum. Trots detta gavs slottet åt försvarsmakten; Wiborg var ju Finlands största garnisonsstad.

Efter erövringen blev slottet museum

I Viborg grundade ryssarna ett hembygdsmuseum år 1960. Det befann sig först på Torkelsgatan men 1964 ställde krigsministeriet slottets huvudbyggnad till hembygdsmuseets disposition. I museet fanns ett antal permanenta utställningar såsom Viborg 1917, Wiborg i dag samt Wiborgs historiska minnesmärken och arkitektur. På slottet fanns även olika slag av institutioner och bostäder. Man utförde arkeologiska utgrävningar och restaurationsprojekt på slottsholmen.

När man utvärderar de utställningar som befinner sig i huvudbyggnadens tre våningar bör man ta i beaktande att föremålen har insamlats först efter andra världskriget. Då vi samlade material för Finlandstidningens Wiborg kunde vi konstatera att det i slottets stora lager fanns bara litet material av värde för utställningen. De bästa föremålen hade förmodligen transporterats till Leningrad som krigsbyte. Därför har vi i hög grad blivit tvungna att nöja oss med bilder och texter.

Permanent utställningar

I nuvarande Wiborgs slotts museum finns i detta nu följande permanenta utställningar:

- Wiborgs slotts historia
- Det svenska Wiborg
- Peter den stores erövring av Wiborg år 1710
- Wiborg och dess närområden
- Självständighetstidens Wiborg 1917–1944
- Karelska näset under det andra världskriget
- Karelska näsets natur
- Skatter från havets djup
- Utställningsmaterialet verkar åtminstone i en amatörs ögon vara intressant och åskådligt presenterat. Man önskar dock att de ryska utställarna hade orkat producera texter på mer än ett språk.

Nya utställningar

På Wiborgs slott har man hittills ställt ut mycket litet material från autonomitiden och självständighetstiden. Efter att slottschefen Svetlana Abdullina visat grönt ljus började Wiborgscentret och Karelska förbundet att förbereda en permanent utställning över tiden 1917 till 1944 i Wiborg. Utställningen berättar om civilbefolkningens liv – kriget har lämnats för andra avdelningar och museer att behandla. Vi skrev själva alla texter på fyra språk.

Vi grundrenoverade utställningssalen, planerade utställningen och anskaffade föremålen. Centrala utställ-

ningsföremål är fotografier, dokument och förklarande texter. Grundkostnaden för utställningen var cirka 70 000 euro. Vi fick stöd av vårt näringsliv, karelska institutioner, privatpersoner och olika fonder, bl.a. 20 000 euro från Kulttuurirahasto. Ytterligare utfördes mycket frivilligt talo-arbete. För genomförandet av utställningen svarade forskaren fil. mag. Anna Rauhala.

Utställningens underavdelningar är självständighetsprocessen, grunddata om staden, Wiborg som befrämjare av Östra Finlands ekonomi och handel och som centrum för kultur och bildning, vardagen och hemmet, det kyrkliga livet samt det mångkulturella och internationella Wiborg.

En arbetsgrupp har tillsatts för att planera en utställning på slottet täckande autonomitiden i Wiborg (1812–1917). Från denna tid i Wiborg finns det oerhört mycket att visa fram och berätta om. Kostnaderna för denna utställning borde bli avsevärt mindre än för Finlandssalen då utställningssalen redan är färdigt grundpreparerad och man kan använda en något billigare teknik för utställningen.

Abdullina – den drivande själen bakom kulturcentret

Som chef för hembygdsmuseet fungerar den iderika och aktiva Svetlana Abdullina. Samarbetet med henne och med slottets övriga personal har i alla skeden varit flexibelt och konstruktivt. Även Wiborgs nya invånare har börjat visa ett allt större intresse för stadens historia. Slottet representerar en i Ryssland unik militärarkitektur. Slottet har under de senaste åren blivit ett verkligt kulturcentrum för staden. Här uppförs operaföreställningar och utkampas medeltida riddarturneringar.

Det fanns ingen stad som Wiborg, anser vi. Vi på Wiborgscentret hoppas att på vårt anspråklösa vis kunna bidra till att berätta åt kommande generationer hur vi trodde och kände i vårt mångkulturella Wiborg.

Ny ordförande

Vid sitt möte 2.11.2007 fick Handelsgillet i Wiborg ny ordförande. Göran Lagerman trädde tillbaka efter nio år vid klubban och Lars-Einar Floman tog vid. Vid bordet från vänster: Per Erik Floman, kvällens talare Heikki Reenpää, Göran Lagerman, Lars-Einar Floman och Rolf Gallen. Jarl-Olof Floman i förgrunden.

Vår wiborgare 2007 Wilhelm Hackman

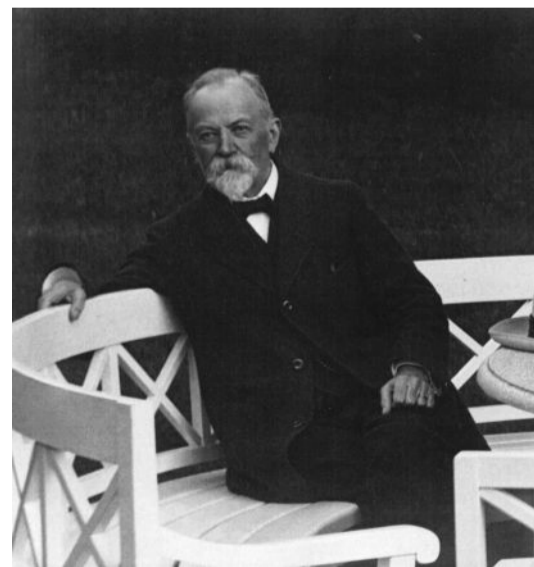

VRGILSMUSEET

Wilhelm Hackman (1842–1925) var son till J. F. Hackman d.y. och Julie Jaenisch. Efter skolgången i Beehmska skolan, studier vid Polytechnische Schule i Stuttgart samt några läroår i familjeföretaget upptogs han 1866 som delägare i Hackman & Co. Som sådan och som firmans ledare verkade han i nära 60 år. År 1867 gifte han sig med Alice Thompson (1850–1930), dotter till konsul Alexis Thompson och Maria Thesleff. De hade tio barn.

Efter den kommunala förvaltningsreformen valdes Hackman 1875 till Wiborgs nya stadsfullmäktiges första ordförande. Fyra år senare undanbad han sig återval men fortsatte som vice ordförande 1881–1904 och som ledamot till 1911. Han var länge ordförande i budgetutskottet och ekonomiutskottet och hans insatser vid uppgrävande av stadens budgeter var betydande. Han var särskilt engagerad i handel, kommunikation, utbildning och sociala frågor. Han satt i otaliga kommittéer och utskott, förhandlade med de ryska myndigheterna om fästningsvallarnas införlivande med staden, var i 30 år medlem i skolrådet för Svenska lyceet, ordförande i direktionen för Viipurin käsityöläiskoulu, ivrade för bättre bostadsförhållanden för arbetarna m.m. När Wilhelm Hackman 1912 fyllde 70 år skrev Wiborgs Nyheter bl. a. "Det är jubilarens energi, auktoritet och inflytande som vårt samhälle främst har att tacka för att dess livsfråga – vallfrågan – blev löst."

Länge tillhörde Wilhelm Hackman nämnden för inköp av konst till stadens samlingar. Bevarad korrespondens berättar om hans ekonomiska stöd åt bl.a. Jean Sibeliuksen, Johannes Takanen och Juho Rissanen. Hackman deltog i samtliga ständslantdagar 1877–1906 med undantag för 1897. Hans liberala, framstegsvänliga inställning kom till synes i sociala och samhällspolitiska frågor. Fyrastandsrepresentationen var enligt hans åsikt föräldrad redan 1863, och i maj 1906 stödde

han med kraft förslaget till ny lantdagsordning. När han föreslogs till viktiga poster som t.ex. chef för finansexpeditionen (enligt nutida begrepp statsministerposten) och lantmarskalk avböjde han med hänvisning till uppdragen i hemstaden och posten som chef i ett stort handelshus.

När Wilhelm Hackman avled 21.1.1925 skrev Hufvudstadsbladet: "I alla tider skall Wilhelm Hackman stå som ett lysande exempel på vad en man med begåvning och hjärta förmår uträtta såväl för sitt land i dess helhet som det samhälle där han verkat som enskild medborgare".

C. Fr. S.

Villa Clouberg ger vika för Finlands Bank

Den cloubergska villan.

Thecla Clouberg fyller 60 år.

Där Finlands Banks ståtliga röttegelbankhus stod och står i dag i hörnet av "Torkeln" och Torggatan, fanns före 1900-talet ett trähus i en våning. Det beboddes av kommunalrådet och bokhandlaren Oskar Clouberg, far till den legendariske Bertie, L.O.A. Clouberg, hovrättsråd och sparbanksdirektör och Marita, kallad Maggie, hustru till NFB-direktören Hjalmar Relander (se resereportaget i detta nummer av WN).

När Finlands Bank kort efter sekelskiftet uppdrog åt Gustaf Nyström att rita ett bankhus för sitt kontor i Wiborg revs trähuset, som sedan 1896 ägts av Oskars änka Thecla, f. Oldenburg, och hennes barn.

Bilderna visar den cloubergska villan sådan den ser ut i ett reländeriskt familjealbum. Bilden av Finlands Bank är tagen i maj 2007.

Änkefru Thecla Clouberg fyllde 60 år den 12 augusti 1906. Sådär uppvaktad blev hon. Sonen Bertie, då en yngling på 35 år, håller henne sällskap i den ombonade miljön.

De cloubergska fotona har ställts till WN:s förfogande av tekn.lic. Kristina Relander, äldste son till Berndt "Lulu" Relander och Gunnel f. Nysten.

P. Floman

Finlands Bank. Foto Helena von Alftan.

Napoleontiden och Wiborg

Professor Tore Modeen, en av Wiborgs Nyheter's flitigaste skribenter, skulle hålla föreläsningen vid 7 januari festen 2007. Han skrev föreläsningen men måste på grund av sin sjukdom avstå från att själv hålla den. Föreläsningen upplästes av Hans Andersin vid festen. WN publicerar ett redigerat sammandrag av föreläsningen. Professor Modeen avled 11.2.2007.

Tore Modeen

När Finlands historia under Napoleontiden tas upp till dryftning, bortser man ofta från de napoleonska krigerna som också berörde Finland, både som svensk och som rysk provins. Man begränsar sig oftast till Finska kriget mellan Sverige och Ryssland 1808–1809.

Man minns nog att Alexander I till en början, då Napoleon förde Frankrike till den ena segern efter den andra, sökte stöd hos Napoleon. Alla vet att Finska kriget och hela Finlands förening med det ryska kejsardömet anses vara en följd av en överenskommelse mellan de två statscheferna vid freden

i Tilsit 1807. Napoleon hade då redan utropat sig till kejsare. Statskuppen 1799 hade redan gjort honom till förste konsul i Frankrike.

Men sedan kom Rysslands seger över Sverige under Finska kriget. Sedan räckte det ej länge innan Napoleons lycka började vända sig. Han gjorde det stora misstaget att 1812 med sin "Grande armée" med 600 000 man angripa Ryssland och förlösade under detta krig en stor del av sin militära styrka (5/6). Detta nederlag stod honom sedan dyrt under slutet av hans regeringstid som kejsare av Frankrike, och efter Elba, då han försökte återta makten i Frankrike. Han åstadkom blott förvirring i Frankrikes internationella efterkrigsordning.

Efter freden i Fredrikshamn 1809 var Finland således bundet vid Ryssland, men Gamla Finland med Wiborg hade varit det redan från början av 1700-talet, då denna provins förändrades med Ryssland. Som en del av ryska riket väntade man sig i Petersburg av Finland konkreta åtgärder mot Frankrike. Finland befriades visserligen från skyldigheten att sända reguljära trupper till detta krig, men visade dock sin goda vilja genom att frivilligt delta med gardestrupper.

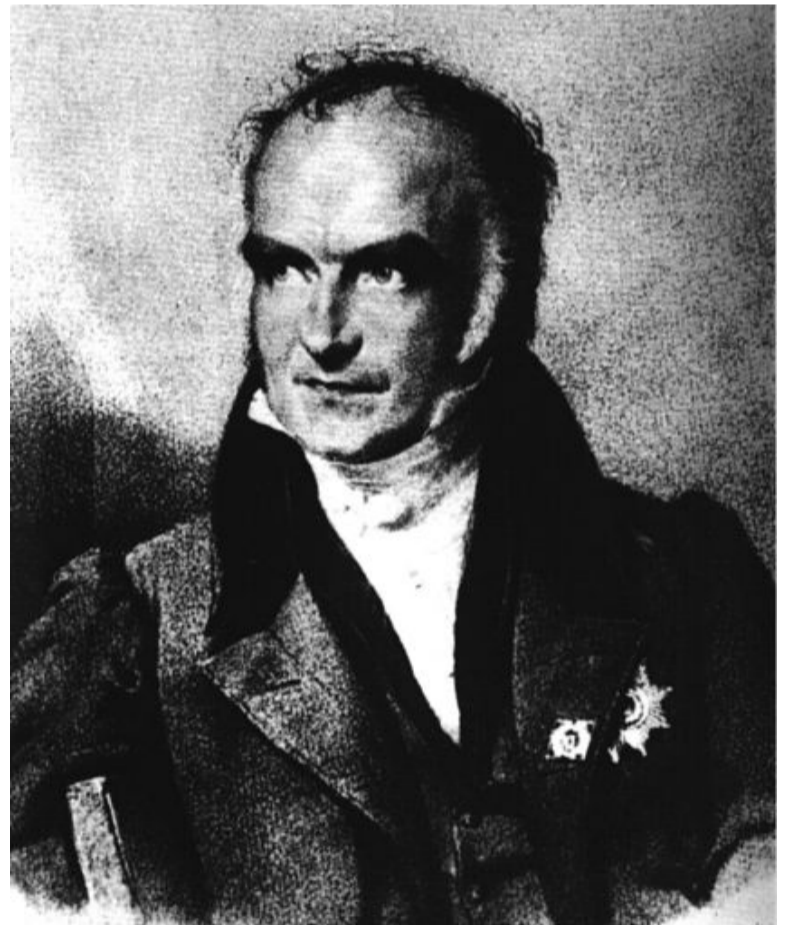
Som en kuriositet förtjänar att omnämnas att min farfarsfarfar pastor Filip Modeen i Narva önskade de ryska trupperna seger i kriget mot Napoleon och erhöll som tack en utmärkelse av Alexander I efter kriget. De finska ingermanlänningarna, som 1721 blivit ryska undersåtar, deltog aktivt i finska kriget 1808–09 mot sina

gamla landsmän och hyllades som en följd därav av kejsaren.

På tal om Napoleonkrigen och Ryssland intresserar oss framför allt två bröder, Frans David och Maximilian Magnus av familjen Alopæus med rötter i Savolax. Alopæerna tillhörde köpmannakretsen i Wiborg, men erövrade snart viktiga positioner på så gott som alla områden, ej minst inom prästerskapet. En gren av släkten adlades under namnet Nordenswan och upptas i Finlands Adelskalender. Ytterligare lönar det sig att slå upp Axel Bergholms "Sukukirja" som ger en fullständig översikt av de olika och talrika medlemmarna av släkten Alopæus.

Jag har i ett tidigare sammanhang fäst mig vid att finländarna i Ryssland under 1700-talet utmärkte sig i krigsmaktens tjänst, men sällan inom den civila förvaltningen och saknades i stort sett inom diplomatin. Efter freden i Fredrikshamn 1809 uppfattades storfurstendömet som en autonom del av riket och ej ägnat att företräda kejsardömet utåt. Men därförinnan blev några få finländare direkt gynnade av Moskva och erhöll höga ämbeten inom diplomatin. De betraktades då närmast som språkkunniga lojala ryssar. Detta gällde de nämnda bröderna Frans David Alopæus (1769–1831) och Maximilian Magnus Alopæus (1748–1822), båda hemma i Wiborg och söner till domprosten i Wiborg Magnus Alopæus samt kusiner till biskopen i Borgå Magnus Jakob Alopæus. Det fanns inget gymnasium i Wiborg på deras tid. Men de uppmärksammades av ryske stathållaren, prinsen av Württemberg som rekommenderade bröderna till Ryssland. De erhöll tysk högskoleutbildning och inträdde i rysk diplomatitjänst där de nådde stor framgång. Man kan påstå att skötseln av den ryska diplomatin i Europa under många år låg i deras händer som tromän åt kejsaren.

Maximilian Alopæus studerade i Göttingen, och kom sedan till byrån för utrikesärenden i S:t Petersburg.

Frans David Alopæus (1769–1831).

Han togs in på riddarhuset i Kurland, och blev sedan riddarminister i Holstein, Berlin och London. Han upprätthöll utomordentliga kontakter till kungen av Preussen. Utnämndes till verkligt geheimeråd. Dog utan söner i Frankfurt-am-Main.

David Alopæus studerade vid krigsakademin i Stuttgart innan han inträdde i diplomatin. Han höll under ett antal år den särskilt ömtåliga posten som ryskt sändebud i Stockholm under Gustav IV Adolf. Han var speciellt skickad för detta uppdrag såsom kunnig i svenska. Han fängslades 1808 men befriades snart. Kejsar Alexander upphöjde honom till kammarråd. Han deltog i fredsunderhandlingarna

i Fredrikshamn 1809. Efter detta blev han minister vid hovet i Württemberg och styrde Lothringen under ett par års tid. Härefter var han ryskt sändebud i Berlin till sin död. Han blev upphöjd till friherre i Finland men sökte inte introduktion på Riddarhuset. Blev utnämnd till polsk greve på grund av sina förtjänster i samband med gränsdragningen mellan Polen och Preussen. Verkligt geheimeråd. Han hade en dotter och två söner vilka dog barnlösa.

En utförlig beskrivning av bröderna Alopæus ryska uppdrag ingår i "Viipurista Euroopan huipulle" av Erik Tuomas Kettunen (Willmansstrand 1996).

Maximilian Magnus Alopæus (1748–1822)

Förlusten av Wiborg den 20 juni 1944 – eller ”befrielsen av den urgamla ryska staden Vyborg”?

Carl-Fredrik Geust

Den 20 juni 1944 föll försvaret av Wiborg samman efter en kort och relativt oblodig strid, sedan 20 brigaden, ledd av överste Armas Kemppe, som dagen innan hade anlänt från Öst-Karelen för att ta över försvaret av ”Karelen län” drabbats av panik. Enligt en rapport av Kemppe saknades hela 419 soldater ur hans brigad den 23 juni 1944. Den 20 juni har kommit att kallas den svartaste dagen i Finlands krigshistoria.

Redan på kvällen den 20 juni gav Stalin order om att i Moskva fira befriandet av den ”urgamla ryska staden Vyborg” med en artillerisalut bestående av hela 20 salvor av 224 artilleripjäser. Röda arméns frontkommandörer, officerare och soldater befordrades och dekorerades med ordnar i riklig mängd. De tappreste truppförbanden som deltagit i stormningen av ”Vyborgs fästning” belönades med hedersnamnet ”Vyborgskij”.

Mannerheim kunde av allt att döma inte förlåta sig med förlusten av Wiborg, som han beskrev på följande sätt i sina Minnen: ”Vyborg gick förlorat efter en kort kamp, som i hårdhet icke kunde mäta sig med striderna om den gamla staden i vinterkrigets sista dagar. Viborgs fall var ett hårt slag för kampanjen och betydde förlusten av en med hänsyn till de strategiska och topografiska förhållandena mäktig stödpoint, som borde kunnat bjuda ansenliga styrkor spetsen...”

Överbefälhavaren krävde omedelbart att ledningen för 20 brigaden skulle ställas inför krigsrätt för uppgivande av staden, vilket ledde till att överste Kemppe slutligen dömdes till 25 dygns arrest för brott mot tjänsteplikt, för att leva resten av sitt liv i vanära, medan major Kurt Bäckman, som ledde 2 bataljonen där paniken först uppstod, dömdes till ett års tuktus, men tog sitt liv innan rättsprocessen hann avslutas.

Allt sedan krigsslutet har Wiborgs fall behandlats i åtskilliga böcker, och många rykten och legender om händelseförloppet har uppstått. Det pinsamma ämnet har hittills inte behandlats i detalj vare sig i memoarer av högt uppsatta officerare eller i fortsättningskrigets officiella historiska skrivning, utan perspektivet har vanligen varit gränsnivån. I ett flertal böcker, till och med i den Finlandprisbelönade ”Jatkosodan pikkujättiläinen” (WSOY 2005) har Kemppe ovannämnda uppgift om 419 saknade soldater okritiskt upprepats.

Eero Elfvingen- Eeva Tammi (red.): Viipuri 1944. Miksi Viipuri menetettiin?, 376 s, WSOY 2007

För två år sedan rörde specialjusköterskan Eeva Tammi ordentligt om i den krigshistoriska myrstacken i en artikel i Krigshistoriska samfundets årsbok. Hon drog den sensationella slutsatsen att man i Högkvarteret – bakom ryggen på Mannerheim – skulle ansett försvaret av Wiborg vara lönlöst på grund av stadens läge på ”fel” sida av Wiborgsviken, och staden borde sålunda uppges utan större ansträngningar. 20 brigaden skulle med andra ord medvetet ställas inför en hopplös uppgift. Rättegången mot Kemppe och Bäckman skulle vidare ha iscensatts för att dölja ”konspirationen” och peka ut konkreta syndabockar för att undvika att ett anklagande finger måhända kunde riktas mot högre befäl eller till och med mot Högkvarteret i S:t Michel.

Inga primärkällor för hennes djärva hypotes anför, utan källorna utgör främst av generalkvartermästaren general Aksel Airos berättelser i förtroende till efterkrigstida Rotarybröder i Tavastehus, intervjuer med anhängare till officerare i central ställning, samt ett stort antal intervjuer med veteraner ur 20 brigaden som alla blivit stämpelade för att ha tagit till schappen i Wiborg. Strax efter att Tammis artikel

Stupade löjtnant Stig Sippels sönderskjutna BT-42 stormkanon. Bilden finns i boken ”Viipuri 1944”.

publicerats spreds ihärdiga rykten om massgravar i Huhtiniemi utanför Villmanstrand, och kombinerades givetvis med uppgiften om de 419 försvunna soldaterna i Wiborg – vilka alltså skulle ha arkebuserats som desertörer.

Tammis mycket omdebatterade artikel ledde sedermera till att docenten Eero Elfvingen vid Krigshistoriska institutionen vid Försvarshögskolan tillsammans med henne själv sammanställde boken ”Viipuri 1944” med artiklar ur olika synvinklar om Wiborgs fall av sammanlagt 15 av Finlands förnämsta krigshistoriska forskare. Boken beskriver bl.a. Högkvarterets

planering och beslutsgång sommaren 1944, insatser av olika vapenslag, truppleddning i trängt läge, den påtvungna krigsrätten mot Kemppe och Bäckman. Boken innehåller slutligen även en namnlista på alla 156 soldater ur 20 brigaden som av olika orsaker saknades vid vapenstilletåndet 4 september 1944. Av dessa stupade 85 i Wiborg, 62 togs till fånga (av vilka 47 återvände ur krigsfångenskapen), medan endast 5 (fem!) soldater försvann. Av dessa fem förmodas fyra soldater ha tagits till fånga av ryska trupper. De försvunnas antal har alltså krympt ihop från 419 till endast en

soldat om vars öde alla uppgifter saknas. Den övervägande största delen ”försvunna” soldater återvände alltså till sina förband efter några dagar sedan paniken gått över och frontlinjen stabiliserats.

Artikelförfattarna har inte hittat några som helst bevis för ”konspirationshypotesen”, däremot framgår med all önskvärd tydlighet åtskilliga egendomligheter och obegripliga misstag gällande Wiborgs försvar. Det bjärtaste (men inte det enda!) missförhållandet är ju den tragiskt (ö-)kända bristen på ammunition som Kemppe brigad ställdes inför, då ammunitionsförrådet i Rautakorpi vägrade att lämna ut ammunition eftersom en korrekt ifyllnad och formellt godkänd rekvisition saknades!

Erik Appel: När allt gick fel. Viborgs fall 1944, 193 s, Schildts 2007
Heikki Ylikangas: Romahtaako rintama?, 326 s, Otava 2007

Samtidigt med den detaljrika ”Viipuri 1944”-antologin, full av närapå akademiskt noggranna källhänvisningar, utgavs även boken ”När allt gick fel – Viborgs fall 1944” av den tidigare HBL-journalisten Erik Appel, samt professor Heikki Ylikangas polemiska ”Romahtaako rintama?”. Av de uppräknade böckerna är Appels reportage i bokform utan vidare den mest

lättlästa, och kan varmt rekommenderas. Ylikangas bok behandlar förutom striderna om Wiborg även deserteringarna och arkebuseringarna sommaren 1944 som fenomen. Hans bok inleds med en utförlig redogörelse för legenden om massgravarna i Huhtiniemi, som ju visat sig vara en myt, effektivt utspredd av en anonym ”Syväkurkku” i Villmanstrand.

Tyvärr saknar alla ovannämnda böcker så gott som helt den sovjetiska synen på striderna om Wiborg. Utan att inse det oerhörda symbolvärde som återställandet av Peter den stores ryska staden Vyborg innebär för Stalin, efter den smälek han led under det snöpliga vinterkriget 1939–1940 då Röda armén bromsades upp över två månader framför Mannerheim-linjen, kan storfallet 1944 inte rätt förstås.

Ilja Moschanskij: Shturm Karelskogo vala, 64 s., Vojennaja letopis nr. 5/2005.

Den mest detaljerade moderna ryska beskrivningen av striden om Wiborg har publicerats som ett med 114 fotografier och flera kartor illustrerat specialnummer av den krigshistoriska tidskriften ”Vojennaja letopis” (Krigskronika), som utgavs år 2005 med titeln ”Shturm Karelskogo vala”. Här är det minsann inte fråga om några misstag i planering eller utförande av motståndarens operationer, utan stormningen av Wiborg presenteras som resultat av Röda arméns heroiska nedkämpande av en välbeväpnad fiende, som med kraft försvarade sina välbefästa positioner. Trots ursinnigt motstånd lyckades Röda armén således helt enligt förhandsplanerna tränga in i Wiborg den 20 juni, för att som sagt samma kväll bli hyllad med salut i Moskva. Däremot nämner man inte att det var en finländsk soldat som drog ned Finlands flagga i slottstornet kl. 16.45, och att de finska pionjärerna med knapp nöd hann spränga broarna över vattendragen.

De sprängda broarna i kombination med ryssarnas frände av stormningen av ”fästningen Vyborg” (bland det rika krigsbytte som togs i Wiborg sägs även ha ingått Alkoholilike Oy:s förråd av brända och destillerade drycker...), gav IR 61 (dvs. överste Alpo Marttinens finlandssvenska ”Sextietan”, som även den anlänt från Öst-Karelen) en möjlighet att gå i ställning i Tienhaara. IR 61 kunde nu stött av kraftigt artilleri hindra alla landstigningsförsök av Röda armén. Striderna vid Tienhaara den 22–24 juni 1944 blev därmed den första avvärjningssegern sommaren 1944, och utgjorde en nödvändig förutsättning för de kommande storslagen vid Tali-Ihantala och Vuosalmi.

En brittiskbyggd Churchill pansarvagn på Järnvägsgratan. I bakgrunden Lennart Hultins apotek.

HELKAMA

Sähköavusteinen E2800

www.helkamavelox.fi

Det dansades i Wiborg

Hans Andersin

Mången har besjungit festandet och dansandet i det gamla Wiborg. Man ville också förbereda de kommande generationerna av wiborgare för deras liv på dansgolvet genom att arrangera dansundervisning för barnen och ungdomarna. Det hade antagligen funnits dansskolor i Wiborg redan på 1700-talet eller t.o.m. tidigare. På ett fotografi som vi erhållit av Barbro Wallgren ser vi eleverna i en wiborgsk dansskola i slutet av 1930-talet vid deras avslutningsbal. Många (8 av 18) av eleverna fanns med på det skolfoto som med minibiografier presenterades redan i förra numret av Wiborgs Nyheter. Här presenterar vi bara ”de nya tio” som inte fanns med i fjol.

Johan Daniel Berdenis van Berlekom, född 2.8.1929, son till Pieter Berdenis van Berlekom och Ellen Arborelius. Fadern var direktör i skogsföretaget Puu ja Parru. Fram till år 1939 omväxlande bosatt i Wiborg och i Stockholm, sedan i Sverige. Efter studentexamen 1948 anställd vid Statens Järnvägar i Sverige till 1994 i olika befattningar men främst engagerad i tidtabellsplanering. – Gift 1954 med Alberta Gerarda de Veer, född 23.10.1930. De har tre barn: Daniel Alexander, Peter Johannes och Ellen Maria Charlotta som alla har två barn.

Antonetta Josina Berdenis van Berlekom, född 15.9.1932 i Middelburg, Holland, dotter till Pieter Berdenis van Berlekom och Ellen Arborelius. Fadern var direktör i skogsföretaget Puu ja Parru. Fram till år 1939 omväxlande bosatt i Wiborg och i Stockholm, sedan i Sverige. Studentexamen 1951 i Stockholm. Studier vid Stockholms Högskola. Språklärare i Trollhättan 1972 till 1997. – Gift sedan 1956 med Henrik Severin Ahnlund, född 12.7.1930, museichef i Vänersborg, sedan från 1988 till 1995 i Göteborg. De har tre barn: Hilda Emilia Ahnlund, sambo med Rune Olofsson (2 barn), Nils Olof Ahnlund och Björn Erik Ahnlund g. m. Marie Andersson (2 barn).

Rolf Erik Bruun, född i Wiborg 7.4.1926. Son till direktören Paul Arne Bruun och Aino Inkeri Stenius. Fadern innehade hönsfoderfabrik och modern hönsgrård i Säiniö. Mellanskolexamen 1943, Centralskolan för konstflit 1944–1949. Professorstitel 1989 och doktor h.c. vid Konstindustriella högskolan. Anställd vid Kuvamainos Oy och Finska annonscentralen, frilansgrafiker. Illustratör för flera bokverk och affischer. Talrika utställningar och medaljer. – Gift 1:o 1951 med Gunnel Marita Dahlberg. Barn: havsbiologen Jan Erik Bruun f. 1952 och ekonomen Peter Bruun, f. 1957. Gift 2:o 1963 med konstnären Sinikka Sylvia Kin-

nunen. Barn: arkitekt Daniel Bruun, f. 1963, restauratör Vega Bruun, f. 1964 och löjtnanten vid kustförsvaret Sebastian Bruun, f. 1971.

Marianne Kristina Clement, född i Wiborg 10.9.1931, dotter till generalkonsul Henrik E.G. Clément och Märtha-Stina Blomberg. Fadern var grundare och direktör för olika exportbolag i Wiborg. Flyttade till Danmark i början av 1950-talet. Forskat i finska barns flyttning till Sverige och Danmark under kriget, skrivit en bok ”Finneborn” om detta. – Gift i Danmark 1953 med godsägaren Jens-Juel Larsen. Äldsta dottern, Anne-Marie, avdelningschef på sjukhus, är gift med lantgårdsägaren, strutsfarmaren Poul Thogersen. De har två söner. Nästa dotter, Annette, är sjuksköterska. Hon är änka och bor i norra Danmark. Inga barn. Sonen, Lars-Juel Larsen, är anställd vid Danmarks Polis i Köpenhamn. Han har en son.

René Edouard Camille Lardot, född i Wiborg 17.1.1929, son till Edouard Camille Josef Lardot och Nellie Marie Calvert. Fadern var trävaruaffärsman i Wiborg med eget företag Oy Edouard Lardot Ab. Student från Gamla Karleby Svenska Samlyceum 1949. Diplomekonom från Svenska Handelshögskolan 1953. Anställd vid Tekno Elaffär i Gamlakarleby 1955–1962. Direktör och senare verkställande direktör vid Sterling-Winthrop Oy 1963–1989. Sedan eget företag Oy

Fenno-Care Ab. – Gift 1:o med Anna-Kristina Högbacka, född 9.3.1930. Fränksilda. De har barnen: Anna Veronica, f. 20.6.1955, g.m. Rudy Biaudet (fyra barn), Christian René Edouard, f. 7.4.1959, g.m. Katriina Pitkänen (tre barn) och Monique Berit Maria, g.m. Mikael Stjernvall (tre barn). Gift 2:o 1981 med Irma Anita Fogelholm.

Iris Gunnel Elisabeth Lindblom, född i Wiborg 1.9.1930, dotter till Uno Lindblom och Hildur Skog. Fadern var trävaruman och exportör i Trångsund och Wiborg. Skolgång i Privata svenska flickskolan. Anställd vid Finnair. – Gift med diplomekonomen Gustaf Berndt Rafael Franck, född 27.10.1926. De har barnen journalisten och TV-producenten Michael Carl Martin Franck, f. 11.12.1954, gift med Anna Gullichsen, fränksilda, två söner och Marina Scilla Elisabeth Franck, f. 4.3.1957, gift med direktören Robert Lindberg, f. 1950, tre barn.

Kai Väinö Pelkonen, född i Wiborg 16.4.1929, död 9.7.1998, son till Väinö Eino Ensio Pelkonen och Helga Gunborg Hultin. Fadern var verkställande direktör för skogsföretag i Wiborg. Student från Lappeenranta lyseo 1947. Ingenjör. Anställd vid familjens företag och sedan hos Mahogany i Lojo. – Gift 1950 med diplomkosmetologen Raija Marjatta Kola, född 14.11.1930. De har barnen Henri Lauri Petri Pelkonen, f. 12.2.1951, död 21.7.1991, g.m. flygvårdinnan Marlene Karita Sulander, f. 14.3.1948 (2 barn), merkonomen Karri Väinö Artturi Pelkonen, f. 13.2.1954, g.m. 1:o stud. merkonomen Anne Maija Hulden, f. 11.1.1955, fränksilda, 2:o Elena Mikhnovets, f. 27.6.1965 (4 barn), gymnastikinstruktören Ira Agda Annika Pelkonen, f. 23.4.1957, g.m. gymnastikinstruktören Jari Tapani Haapanen, f. 1.6.1956, fränksilda (3 barn) och Veli Herman Pelkonen, f. 17.6.1958, g.m. barnträdgårdslärarinnan Outi Marketta Sellgren, f. 10.2.1961 (3 barn).

Harri Lauri Herman Pelkonen, född 15.11.1926, son till Väinö Eino Ensio Pelkonen och Helga Hultin. Fadern var verkställande direktör för skogsföretag i Wiborg. Student från Lappeenranta lyseo 1945. Forstmästare 1950. Anställd vid Karjalan Metsätuote 1952–1962, senast som verkställande direktör. Verkställande direktör för Parikkala Oy 1962–1968 och Radab International Oy 1968–1970. Anställd hos Oy Hackman Ab i olika ledande positioner 1970–1986 och sedan hos Jaakko Pöyry Oy 1986–1991. – Gift 1953 med sjuksköterskan Raili Margareta Niiranen, född 3.7.1927. De har fyra barn: verkst. dir. ekon. mag. Arno

Lauri Johannes Pelkonen, f. 11.5.1954, g.m. Mirja-Liisa Väinö, f. 30.4.1960 (2 barn), ekon.mag. Eero-Pekka Antero Pelkonen, f. 7.1.1956, g.m. 1:o Tuula Hietakari, f. 30.10.1954, fränksilda, 2:o Aija Pönniä, f. 1956, fränksilda, (2 barn), barnträdgårdslärarinnan Krista Helga Maria Pelkonen, f. 5.4.1958, g.m. magister Jukka Mikko, f. 8.6.1957, fränksilda (2 barn), och BA Mikko Olli Jaakkima Pelkonen, f. 6.5.1970, sambo med pol.mag. Riikka Irene Ikonen, f. 2.2.1967 (2 barn).

Barbro Elissa Margareta Reihe, född i Wiborg 15.3.1932, dotter till Gunnar Victor Reihe, avdelningschef för Standard Oil i Wiborg och Margareta Lybeck. Student 1950 från Läroverket för gossar och flickor. Studier i Helsingfors och Tyskland. Fysioterapeut, terapeut för överaktiva barn vid Rudolf Steinerskolan i Helsingfors. Finlands Första Lucia 1950. – Gift 1:o 1955 med Fahle Cronstedt. Fränksild. Gift 2:o 1958 med docent Eric Ivar Wallgren, med. och kir. dr. Barn: ekon. mag. Janina Maria Margerita, f. 23.9.1961, gift med ekon. mag. Magnus Kumlin, fränksild och fysioterapeuten Maria Johanna Simona f. 17.7.1967, gift med agrolog Mag-

nus Lindberg. Barn: Victoria Emilia Margareta Lindberg, f. 5.4.2003 och Vanessa Elissa Simona Lindberg, f. 28.12.2004.

Le Roy Arsène Wickström, född i Vasa 29.1.1928, son till diplomingenjören Roy Elias Wickström och pianisten, sångerskan Héléne Yvonne Bourgeois. Fadern var uppfinnare och direktör för Wickström Junior Motorfabrik i Wiborg. Student från Läroverket för gossar och flickor 1946. Diplomekonom från Svenska Handelshögskolan 1949. flyttade till U.S.A. Doktorerat 1960 vid Illinois Institute of Technology. Anställd bl.a. vid Oscar Meyer & Co och Honeywell i U.S.A. England och Frankrike till 1989. Konsult bl.a. vid Saturn Automobile. Professor vid University of Minnesota. Amatörgitarrist. Bosatt i Arizona. – Gift 1:o 1956 med Belva Elisabeth Deane, f. 1936, d. 1976, barn Roy Hayden, f. 17.2.1960 och Yvonne Shively, f. 9.10.1962; 2:o med dermatologen Inger Rosenberg, f. 1944, fränksilda, barn Eva Johanna, f. 28.6.1977, g.m. Philippe Peyredieu du Charlet och 3:o med butiksinnehavaren Kay Judith Lund, f. 18.2.1936. Bosatta i Arizona. U.S.A.

Dansskolans elever Eva Stewen (Brunou), Barbro Wallgren (Reihe) och Carita Ahlman (Lund) framför den byggnad på Slottsgatan där de tror att slutbala hölls. Foto Erik Ivar Wallgren.

KUUSAKOSKI

Grundad i Wiborg 1914 – åter här

En historia om två hus

Bilden är tagen 1941.

Så här såg Biskopsgatan ut en gång. Det gamla huset var från 1636.

Så här ser Biskopsgatan ut idag. Det är svårt att tro att huset är 10 år gammalt. Bara satellitantennen påminner om moderna tider. Foto: Helena von Alfthan.

Helena von Alfthan

Jag kan ännu minnas mitt första besök i Viborg i maj 1992, och det kusliga i att röra sig i en stad som verkade vara paralyserad. För en tonåring kändes det konstigt att se hus snarlika dem som finns i Helsingfors, men i ett förfärligt tillstånd av förfall. Väldigt lite fanns kvar av den vackra stad som mina far- och morföräldrar pratade om.

Mycket har lyckligtvis hänt sedan dess, och i år fick jag chansen att besöka staden. Jag reste den 26 maj med den nygrundade släktföreningen Helkama. Själva resan meriterar inte en artikel i Wiborgs Nyheter, eftersom den historiska delen av programmet inte blev så stor. Till alla lycka var det sociala utbytet av resan desto större.

Jag fick också en chans att gå omkring för mig själv i staden en stund, och då passade jag på att se det ställe på Biskopsgatan där min farfar bott en gång. Här står idag ett hus som ser ut som om det alltid stått här, en del av den gamla stenstaden. Men huset är faktiskt bara en kopia, och inte alls så gammalt som det ser ut.

Men vi återkommer i slutet av min artikel till det nya huset, för nu vill jag först kort berätta historien om det gamla hus som en gång stod här och mina släktingar som bodde här. Som främsta källa har jag använt min fars fasters fotoalbum, som hon sammanställde till julen 1975. I albumet samlade faster Margareta gamla foton från tiden före kriget, och skrev om familjens liv under dessa år.

Familjeliv på Biskopsgatan

Min farfarsfar, Georg Alfred Knut von Alfthan blev maskiningenjör 1906 och gifte sig året därpå med Karin Tawast. De fick två barn, Margareta år 1911 och följande år min farfar Georg som alltid kallades för "Bobo". Familjen förde ett kringflackande liv med många flyttningar. I början av 20-talet bodde de en kort tid i Wiborg, och kom tillbaka till staden 1926. Tyvärr har det inte blivit klart för mig om de redan 1926 köpte gården på Biskopsgatan 16. I Margaretas album står det endast "Wiborg, Vaktornsgatan, Biskopsgatan 16 1926–1932 (huset köptes)", och senare sägs det att han köpte gården i "mitten av 1920-talet".

Det var en ståtlig gård min farfarsfar köpte. Mot gatan fanns ett gult stenhus från 1636 i två våningar med väldiga valv i källaren. Dessutom fanns ett annat tvåvåningshus inne på

gården. Familjen bodde i hela övre våningen i huset mot gatan och i nedre våningen fanns faderns kontor och en mindre lokal som faderns kontorist bodde i.

Min farfarsfar var känd för sitt livliga lynne och sina många intressen. I sin ungdom sysslade han med oljemålning och fotografering, och i hemmet på Biskopsgatan hängde många av hans tavlor, bl.a. en stor oljemålning med tre hästar i ett vinterlandskap. Han medverkade i många wiborgska föreningar och var även stadsfullmäktig 1931–1933. I fotoalbumet finns några skojiga bilder som visar föreningslivet, bl.a. från ett uppförande av pjäsen "Dunungen" av Selma Lagerlöf.

Min farfar Bobo å sin sida var berömd för sina uppfinningar – då jag växte upp fick vi njuta av hemmagjord kortblandare, barnhissar, radiostyrda bilar, elektrisk gunga osv. Också i sin ungdom var han flitig uppfinnare, vilket Margaretas fotoalbum berättar om. Bobo byggde en fjärrstyrd leksaksbil efter att han tagit studenten, och såg till husets uppvärmningssystem vilket följande stycke ur albumet förtäljer om:

Vi hade kakelugnsgeldning i rummen utom gårdssidans rum, som hade batterier med vattencirkulation från kökspisen. Köket blev då olidligt varmt, vilket Bobo tyckte var pinsamt och oekonomiskt. Herr

Min farfar Bobo återsåg Biskopsgatan i september 1993. Då var det nya huset halvfärdigt. Foto: Eva von Alfthan.

uppfinnaren byggde då på den stora spisen en plåtlåda, väl isolerad och balanserad med fjädrar. Eldhärden fick sin förvärmade luft från lådan och maten puttrade under locket.

Hur detta fungerade förstår inte det mindre tekniskt bevandrade barnbarnet. Familjelivet i den vackra gården fick ett snart slut. 1929 blev Margareta student och flyttade till Helsingfors för att studera arkitektur och 1930 var det Bobos tur att få den vita mössan och påbörja ingenjörstudier i Helsingfors. 1933–1935 bodde hela familjen i Helsingfors. Det blev en sorglig tid, då modern Karin insjuknade i leukemi och gick bort i januari 1935. Efter detta flyttade fadern tillbaka till huset på Biskopsgatan, men denna gång till en mindre lägenhet på bottenvåningen eftersom övre våningen var uthyrd.

Kriget och vad som kom efteråt

Livet var inte längre detsamma, även om Bobo fann en ny lycka i äktenskapet med Märta Schulz-Cajander år 1936. Hösten 1939 evakuerades de båda till Sverige. När de kom tillbaka till Finland 1940, var fadern enligt Margaretas album mycket tård och "hade ett snett drag kring munnen, säkert följden av ett lätt slaganfall". Han dog kort därefter, den 18 april 1940 vid 57 års ålder. Jag kan inte låta bli att undra om inte förlusten av Wiborg och det kära huset på Biskopsgatan bidrog till sjukdomen.

Margaretas man, Karl Gustaf "Guggi" Stigzelius, hade under vinterkriget ett tillfälle att fara till Wiborg och besökte då hemmet på Biskopsgatan. Han lyckades ta sig in i huset och

tog därifrån bl.a. familjens silver, som var gömt under golvtäljorna i faderns rum. Vid fredsslutet i mars 1940 fick han en andra chans att besöka Wiborg, men då hade huset på Biskopsgatan redan brunnit. I ett annat fotoalbum fann jag några bilder av gården efter att den brunnit, tagna 1941. Tyvärr berättar inte albumet vem som tagit bilderna.

Margareta fick en chans att återse Biskopsgatan efter kriget, som hon berättar om i sitt fotoalbum (hon kallar sig själv för faster):

Faster för 1960 på en resa till Leningrad och då passerade vi Viborg med buss. Den körde längs Karjaportsgatan på min begäran, och jag tittade upp mot Biskopsgatan. Rysarna hade kört bort ruinens tegel, endast stenfoten med de gamla källarvalven fanns kvar.

Ett nytt hus växer sakta fram

Själv gjorde jag mina första resor till Viborg i början av 90-talet. En av dessa resor var med släktföreningen Alfthan, Alfthan & von Alfthan den 5 september 1993. Min farfar var med den gången, och vi hann ta en promenad längs med Biskopsgatan. Vi hade inga förväntningar på att det skulle finnas något annat kvar än några källarvalv. Till vår förvåning hade något nytt hänt. Här byggdes ett hus!

De halvfärdiga tegelkonstruktionerna såg inte särskilt imponerande ut för finska ögon, vi undrade mycket vilken kvalitet det skulle bli på konstruktionen och hur slutresultatet skulle se ut. Vi var naturligtvis glada över att nybygget verkade ha samma dimensioner som det gamla huset. 1996 fick jag en chans att återkomma till platsen. Nu var huset nästan färdigt, bara rappningen saknades.

När jag i våras for dit hade jag inte varit i staden på länge och det var in-

tressant att se vad som förändrats. Det var tydligt att en hel del hade hänt i staden, jag var glad över att se några fint renoverade gamla hus och att det också byggts nya hus som passar in i stil med det gamla. På slottsgården ordnades en stor festival, det vimlade av ungdomar klädda i olika typer av medeltida dräkter och gräsmattan kring slottet var fylld av tält. Överallt fanns kaféer, restauranger och butiker. Allt detta hade varit helt otänkbart 1992 och 1993.

Huset på Biskopsgatan 16 kunde man tro att alltid stått där. Byggarna måste ha sett bilder av det gamla huset, eftersom de kopierat många drag. Dimensionerna är de samma, med två våningar. Porten mot gatan ser mycket liknande ut, och huset har lika många fönster som på den tavla från 1931 av huset som finns i min pappas ägo. Enda skillnaden är att huset på tavlan är gult, som Margareta berättade att det varit, medan det nya huset har en vit rappning mot gatan och är målat i en laxrosa nyans på gårdssidan. Rappningen mot gatan är ganska sliten, annars verkar huset vara i gott skick. Intressant nog finns det på de foton jag har av det gamla huset ytterligare en dörr mot gatan, i hörnet av huset; varför den inte syns på tavlan vet jag inte.

Gården som på 90-talet var ett kaos var nu i fint skick med prydliga gångar, även om planteringarna var något luggslitna och tre hundar lagt sig för att sova där. På gårdssidan finns också andra nya hus som passar bra in i miljön. Det gläder mig att nybyggen i Viborg görs med god smak, så att något av den gamla stadsmiljön kanske bevaras för framtiden. Att se en kopia av huset min farfar bodde i är mycket trevligare än att bara besöka en tom grop, för att inte tala om hur tråkigt det hade varit om de hade byggt något fullt och olämpligt på platsen. Låt oss hoppas att Viborg åtminstone till det yttre skulle uppleva en ny glansperiod!

Interiör från 1930, året då Bobo blev student.

Sorvali fordondags med Arvid Ivar Arvidssons, Otto von Fieandts och Adam Wilkes gravmonument. Ur Maila Talvio: Jumalan puistot 1927, s. 298. Foto Iffland.

En tidsbild med anknytning till Sorvali

Med anledning av det upprop som Sorvaliprojektet publicerade fick man flera uppgifter om händelser kring gravgården. Här är ett exempel insänt av Viljo Seliverstov, HA:s kollega i datersammanhang sedan 1960-talet.

”Min morfar Leontij Isidorovitj Schendo var hemma från Vilnius i Litauen.

Han arbetade som underofficer i

tsarryska armén, i Nöteborgs fästning i vaktjänst och gift med mormor Vera Stepanova född 1881. Morfar, som troligen var född före 1881, fick min mor som äldsta barn, född 1902. Morfar lämnade armén under revolutionen och jobbade med vaktjänst hos en afärsman i Wiborg.

Under dessa oroliga tider, troligen våren 1918, skulle morfar lämna till-

baka nycklarna till sin arbetsgivare i staden. Han själv bodde på Linnansaa-renkatu i Saunalahti, och skulle gå förbi vallarna i Siikaniemi. Han var klädd i en jacka från militärtiden dock utan några gradbeteckningar, vilka avlägsnats. Vid vallarna blev han arkebuserad med många andra, kvinnor och barn med.

Mor som då var 16 år och hennes

moster fick tag på en häst med kärra och kusk och körde iväg till vallarna efter morfar som de visste att var där bland liken. Tungt och sorgligt.

Morfar blev begravnen på Sorvali gr.kat. begravningsplats nära kapellet som fanns där då. Min mor och några andra besökte Viborg på 1970-talet och försökte hitta graven men platsen var övervuxen och kapellet var borta.

Mamma kunde bara peka ut några gravkullar bland vilka morfars grav fanns i tiden.

Min mor har berättat om detta öde och lite annat från Viborg på en C-kassetten från 1986.”

Fullmånen lyste i kapp med tusende ljus och lyktor på Sorvali begravningsplats under Sorvaliprojektets avslutningsseminarium 24 och 25 november 2007. I seminariet deltog 110 personer, hälften från Finland och hälften från Ryssland och många fler hade kommit till ljusfesten på Sorvali begravningsplats. Foto Alexandr Bravo, abravo@terijoki.spb.ru